

Mirakler i glass og lys

En ikonografisk analyse av sentrale mirakelmotiv i St. Williamvinduet, York Minster, og mulige inspirasjonskilder til disse

Marit Johnsen

Mastergradsoppgave i Kunsthistorie ved Institutt for filosofi,
idéhistorie, kunsthistorie og klassiske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2007

Innhold

INNHold	2
FORORD	4
INNLEDNING	5
TEORI, METODE OG AVGRENSNING	8
FORSKNINGSHISTORIKK	10
1. HISTORISK OVERSIKT, YORK MINSTER	13
1.1 KONFLIKTEN MELLOM YORK OG CANTERBURY	16
1.2 HELGENER OG MIRAKELTRO	17
1.2.1 <i>Hagiografi og bilder som historiefortelling</i>	18
1.3 RELIKVIER	20
1.3.1 <i>Pilegrimsreiser</i>	21
1.4 VANLIGE LIDELSER OG HELBREDELSER BLANT PILEGRIMER I MIDDELALDEREN	22
2. HISTORIEN TIL ST. WILLIAM	25
2.1.1 <i>Erkebiskop William av York</i>	26
2.1.2 <i>Williams død og kanonisering</i>	28
2.1.3 <i>Kulten etter St. William</i>	29
2.1.4 <i>Eksempler på avbildning av St. William i engelsk kunst ca. 1200-1420</i>	31
2.2 MIRAKLENE PINSEN 1177	34
2.2.1 <i>Helgenskrinet til St. William i York Minster</i>	35
2.2.2 <i>Hovedskrinet</i>	37
<i>Richard Scrope</i>	38
3. ST. WILLIAMVINDUET	40
KONSTRUKSJON OG GLASSVERKSTED	41
3.2 OPPBYGNINGEN AV MOTIVER I ST. WILLIAMVINDUET	45
3.2.1 <i>Scener fra Williams liv</i>	46
3.2.2 <i>Mirakelet ved Ouse Bridge i rad 9</i>	48
3.2.3 <i>Williams siste tid</i>	52
3.3 POSTHUME MIRAKLER VED ST. WILLIAMS SKRIN	53
3.3.1 <i>Kisten er uskadet av brann</i>	53
3.3.2 <i>Blindhet</i>	54
3.3.3 <i>Dropsy (hevelser)</i>	55

3.3.4	<i>Duell; historien om Ralph og Besing</i>	57
3.3.5	<i>Ulykke/drukning</i>	60
3.3.6	<i>Den helende oljen</i>	60
3.3.7	<i>Spedalskhet</i>	61
3.3.8	<i>Krøplinger</i>	62
3.3.9	<i>Forgifning (spesielle lidelser)</i>	66
3.3.10	<i>Motiver som viser diverse grader av fall/ulykker</i>	68
4.	ERKEBISKOP THOMAS BECKET AV CANTERBURY: EN PARALLELL	
	HISTORIE TIL ST. WILLIAM	73
4.1.1	<i>York Minsters rivaliserende katedral i Canterbury</i>	74
4.1.2	<i>Kulten etter St. Thomas Becket</i>	75
4.1.3	<i>Becketvinduene i katedralen i Canterbury</i>	76
4.1.4	<i>Motiver i Becketvinduene som kan ha vært en inspirasjon for motivene i St. Williamvinduet</i>	77
4.1.5	<i>Mirakelmotivene i katedralen i Canterbury og deres ikonografi</i>	79
5.	KONKLUSJON OG AVSLUTNING	88
5.1	MIRAKELTRO OG ST. WILLIAMVINDUET.....	88
5.2	RIVALISERINGEN YORK/CANTERBURY.....	90
5.2.1	<i>Behovet for en helgen</i>	92
5.2.2	<i>Miraklene i pinsen 1177</i>	93
5.2.3	<i>Rad 9, 12 og 18 i St. Williamvinduet</i>	94
5.2.4	<i>Mirakelvinduene i Trinitykapellet</i>	95
5.2.5	<i>Ikonografiske likhetspunkter blant helbredelser i York og Canterbury</i>	96
5.3	ST. WILLIAMVINDUET YORK MINSTER.....	98
	LITTERATURLISTE.....	100
	APPENDIKS TIL MIRAKLER I GLASS OG LYS.....	104

Forord

Våren 2004 fulgte jeg forelesninger på ”Institutt for arkeologi, kunsthistorie og konservering” med professor Nigel Morgan som foreleser. Temaet var glassmalerier i engelsk middelalder. Dette syntes jeg var så interessant at jeg ønsket å vite mer om emnet. Jeg har også fulgt professor Nigel Morgans tre siste ekskursjoner til England med temaet romanske og gotiske katedraler og kirker (hhv. Bristol 2003, York 2004 og Oxford /Canterbury 2005). Det er først og fremst professor Nigel Morgans inspirerende forelesninger og ekskursjoner, som er årsaken til at jeg skriver denne oppgaven om glassmalerier i middelalderen. Han har også vært min veileder under arbeidet med oppgaven. Til tross for at professor Nigel Morgan sluttet ved Universitetet i Oslo i 2005, har han hjulpet med private utlån av bøker, kopier og bilder, noe jeg setter utrolig stor pris på.

Høsten 2006 var jeg igjen på studiereise til York, hvor jeg foruten å besøke York Minster, også møtte min veileder. Jeg fikk da anledning til å komme inn i glassverkstedet til katedralen, og se hvordan restaureringen av de enkelte glassflatene foregikk. Jeg ble der informert om den nye plasseringen av de enkelte panelene i St. Williamvinduet, av Nick Teed, ”Conservation manager” i ”The York Glaziers Trust.” En stor takk til alle ansatte i York Minster, deriblant katedralens eget politi, for stor hjelpsomhet. Takk også til ansatte ved Yorkshire Museum som åpnet døren inn til rommet med restene av St. Williams helgenskrin.

Foruten min eksterne veileder, professor Nigel Morgan, vil jeg takke min kontaktperson, professor Anne Wichstrøm for gode råd i startfasen med oppgaven. Takk til familien min for god støtte. En særlig takk til min sønn Børge, som har hjulpet med små og store dataproblemer som dukket opp underveis. Takk til Geir Barthold for hjelp med de latinske tekstene. En helt spesiell takk til Siri Adorsen. Etter at hun selv tok hovedfag, har hun vært uvurderlig som samtalepartner. Hun har også lest gjennom oppgaven og gitt gode kommentarer tilbake.

Til slutt vil jeg takke alle medstudenter og ansatte på institutt for Kunsthistorie for fine stunder og gode innspill under arbeidet med oppgaven.

Innledning

Temaet i denne oppgaven er mirakelmotiver i engelsk glassmaleri fra middelalderen. I York Minster er det et vindu; N VII, i sideskipet mellom koret og "Lady Chapel" (Mariakapellet), som er dekorert med glassmalerier med 105 motiver om St. William av York, hans liv og utførte mirakler. Dette vinduet er kalt St. Williamvinduet etter navnet til den helgenen hvis liv og mirakler er avbildet der. I Trinity Chapel i Canterbury Cathedral er det i alt 12 vinduer som da de ble laget i perioden 1200 til 1220, viste til sammen 180 motiver med livet til St. Thomas og mirakler han hadde utført etter sin død. I dag er det gjenværende motiver i syv av de tolv vinduene. Flere av dem har motiver som kan ha vært inspirasjonskilde for glassmotivene i St. Williamvinduet. Vindu nr. n. II i Trinitykapellet har hele fem mirakelhistorier som kan være interessante her. N. III har to mirakelhistorier av interesse, og n. IV og s. II, forteller også hver sin historie som likner på St. Williamvinduets mirakelmotiver.¹ Disse glassmaleriene i hhv. Canterbury og York, er helt unike, i det de er de eneste vinduene vi kjenner til som viser både livet til helgenene, og de posthume miraklene som etterfulgte deres død.² Det er mulig at det også i andre katedraler har vært mirakelmotiver tilknyttet helgener, men de er i så fall forsvunnet eller blitt ødelagt under den engelske reformasjonen. Det vi imidlertid har av mirakelmotiver foruten disse vinduene, er illuminerte manuskripter fra middelalderen.³ Disse illuminerte manuskriptene som når et kunstnerisk høydepunkt i England i årene 1200 til 1480, kan i likhet med Becketvinduene, ha vært inspirasjonskilder for motivene i St. Williamvinduet.⁴ Flere av dem har detaljer vi kan finne igjen der.⁵ Jeg har imidlertid valgt å konsentrere meg om Becketvinduene i Trinitykapellet i katedralen i Canterbury, da de er de mest nærliggende i denne sammenhengen.

Glassmaleriene av St. William ble laget ca. 200 år etter Becketvinduene. Disse glassmaleriene viser et utsnitt av middelalderens mennesker og deres tro. Helt siden jeg ble

¹ Nummereringen av vinduene er etter Caviness, 1981

² Motivene som viser livet til St. Thomas er nå forsvunnet fra vinduene i Trinity Chapel, men dokumentasjonen om at de har vært der, er til stede. Miraklene etter ham, er fremdeles å finne der.

³ Om livet og martyriet til St. Alban, finner vi bl.a. i Dublin, Trinity College MS 177(E.I.40); Morgan, 1982, s. 130-31 og pl. 282, 283-6

⁴ Hahn, 2001, s. 250, figur 113, viser mirakler ved kong Edwards skrin. Ca. 1250, *La Estoire de Seint Aedward le Rei*, Cambridge, University Library MS Ee. 3. 59; Morgan, 1988, s. 94-8 og pl. 118-21

⁵ *The Hours of Elisabeth the Queen*, London, British Library MS Add. 50001 ca. 1420-30, med motivet *The Last Supper*, har arkitektoniske detaljer i rammen, som kan minne om panelene i St. Williamvinduet; Marks, 1981, s. 110-111

oppmerksom på vinduene har jeg ønsket å studere dem nærmere. Historien som ligger til grunn for at disse glassmaleriene ble utført, er den kulten som fulgte i St. William og St. Thomas kjølvann. Dette førte til store skarer av mennesker som oppsøkte relikvieskrinene i middelalderen, enten for helbredelse eller som ledd i en pilegrimsreise. Helbredelse ved graven eller skrinet til en helgen, må sees i sammenheng med den historiske og kulturelle epoken dette foregår i. Vinduene må derfor sees i sammenheng med disse kultene, da de er laget som en bakgrunn og et supplement til skrinene som en gang sto der. Fordi glassmaleriene jeg skriver om befinner seg i katedralene i York og Canterbury, vil jeg også si noe om disse katedralenes historikk. Denne oppgaven vil derfor omhandle to samtidige helgener og vinduene med mirakelmotiver som bærer deres navn. Begge levde i det tolvte århundre. Erkebiskop William av York, som har gitt navn til St. Williamvinduet, ble antakelig forgiftet av en rival i York Minster i 1154. Thomas Becket virket som erkebiskop i Canterbury, frem til han ble myrdet der i 1170.⁶ Ved gravene til begge skjedde det mirakler. Det følger av dette at jeg også vil fortelle om deres liv. Uten disse to menneskene som levde for ca. 800 år siden, ville vinduenes motiver vært fraværende. Jeg skriver også om St. Williams grav og de to gravskrinene hans relikvier var plassert i, da disse har en sentral plassering i vinduets paneler.

Vinduet inneholder 105 glasspaneler med tilnærmet kvadratiske åpninger rundt glassmalerimotivene og 34 glassmalerier i masverksarbeidene øverst i vinduet. Det er blant de 105 glassmaleriene, vi finner mirakelmotivene som jeg har valgt å konsentrere meg om. Dette er foruten rad 9 som omhandler mirakelet ved Ouse Bridge i 1154, de posthume miraklene etter St. William. I radene 9, 12 og 18, hvor hver historie har blitt tilgodesett med fem paneler, (bortsett fra rad 18 som har fire), har jeg prøvd å se motivene i en større komposisjonsmessig sammenheng.

Året 2006 foregikk en storstilt restaurering av vinduet, hvor også flere av panelene ble satt tilbake til sin opprinnelige plass fra ca. 1408.⁷ Jeg vil i denne oppgaven bruke begge typer nummerering, med den nye betegnelsen på panelet (slik det nå fremstår etter restaureringen), og nummereringen benyttet av French (1999) til slutt.⁸

Problemstillingene jeg har hatt i tankene under arbeidet med oppgaven er flere. Vi vet fra historien at mirakeltroen var sterk i hele middelalderen, og at den ble oppmuntret av kirken.

⁶ Meninger har vært delte mht hva som skjedde. Norton, 2006, s. 144-146

⁷ Restaureringen er nå, høsten 2007, nærmest avsluttet. I 1408 sto det store østvinduet ferdig. Man antar at arbeidet med St. Williamvinduet startet etter dette, men helt nøyaktig dato er ikke kjent.

Mitt hovedspørsmål er derfor: I hvilken grad og på hvilken måte har datidens sterke tro på mirakler bidratt til utformingen av St. Williamvinduet mirakelmotiver? Er mirakeltroen den eneste årsaken til vinduet oppførelse, eller var det andre momenter som også spilte inn i oppføringen av dette enorme vinduet? Er det en reell religiøs og historisk konstatering av folks tro på mirakuløse helbredelser som blir dokumentert i vinduspanelene? Kjenner vi i så fall noen av historiene som ligger til grunn for motivene? Disse spørsmålene, som til en viss grad dekker hverandre, er det jeg har forsøkt å finne svar på. Siden avstanden i tid mellom hendelsene og vinduet er stort, har jeg forsøkt å se etter hva den antatte mesteren for vinduet, glasskunstneren John Thornton, kan ha bidratt med av egen tolkning.⁹ Det er da naturlig å se på mirakelmotivene i Canterbury. Historiene som ligger til grunn for mirakelmotivene i York og Canterbury, er blitt til i samme historiske epoke. Jeg har derfor også villet undersøke om det foreligger ikonografiske likhetspunkter mellom St. Williamvinduet i York og mirakelvinduene i Canterbury. Hvorvidt det finnes ikonografiske likhetspunkter som kan antas å ha vært en inspirasjonskilde for St. Williamvinduet i York, blir derfor mitt siste anliggende i denne oppgaven.

⁸ French, Thomas, 1999: *York Minster. The St. William window*, Oxford: Oxford University Press, har nummerert de forskjellige panelene slik de var plassert i 1999.

⁹ Jeg bruker her John Thorntons navn i forbindelse med vinduet, da York Glaziers Trust, antar at han er mesteren bak glassmaleriene.

Teori, metode og avgrensning

Oppgaven er tenkt, både som en ikonografisk analyse av sentrale mirakelmotiver i St. Williamvinduet i York Minster, og som et forsøk på en komparativ ikonografisk analyse der det foreligger liknende motiver. Flere glassmalerier med liknende stil som det vi finner i St. Williamvinduet, kan sees i andre kirker i York. Det mest nærliggende i så måte er ”Acts of Mercy-vinduet” i All Saints i North Street, York.¹⁰ Jeg har imidlertid måttet avgrense oppgaven til å omhandle ikonografien, og Becketvindue er da de mest nærliggende for denne oppgaven. Jeg har også måttet foreta et utvalg av mirakelmotivene i York Minster. Å ta med samtlige, ville ta for stor plass, samtidig som det ville være en repetisjon av motiver som er til forveksling lik hverandre. Jeg har som et gjennomgangstema valgt å gruppere motivene etter de lidelsene som var mest dominerende blant dem som oppsøkte skrinene for helbredelse i middelalderen. Disse miraklene som ble oppnådd etter besøk ved skrinene eller ved bønner til helgenene, skjedde i et begrenset tidsrom. William døde i 1154 og de fleste miraklene knyttet til ham fant sted i pinsen 1177, mens miraklene etter St. Thomas, portrettert i Trinitykapellet, skjedde mellom 1170 og 1220, da vinduene sto ferdige. St. Williamvinduet ble imidlertid oppført 200 år senere enn vinduene i Canterbury. Selv om omstendighetene og konteksten rundt tillagningen av vinduene har vært forskjellige, ser det ut som om vinduene har vært av vesentlig betydning i arbeidet med å fremme kulten til de to helgenene.

Når det gjelder ikonografiske studier, er antakelig Erwin Panofskys tredelte metode mest kjent. Hans analyse er delt inn i den preikonografiske beskrivelse, den ikonografiske analyse og den ikonologiske tolkningens fase.¹¹ En annen måte å si det på er; formalanalyse, innholdsanalyse og kontekstanalyse.¹² Første fase er en beskrivelse av hva vi ser, den neste fasen består av en beskrivelse av verkets emne, altså en meningssammenheng mellom motivet i kunstverket og den historiske situasjonen det opptrer i, og den tredje fasen er et forsøk på å finne en underliggende dypere mening med verket. Da er det den sosiale, kulturelle og historiske rammen som taes med i betraktning. Ikonografi og ikonologi er metoder som først og fremst er egnet for bibelske og klassisk-humanistiske studier. Meningen er at man oppnår en dypere forståelse etter hvert som man gjennomgår fasene. Jeg har derfor funnet det

¹⁰ Gee, E.A. 1969, s. 179-185, og s. 189, for en fylldig gjennomgang av dateringen av vinduene.

¹¹ Panofsky, E. 1993, s. 51-81

¹² Mørstad, E. 2000, s. 33

hensiktsmessig å benytte meg av denne metoden i oppgaven, og har brukt samtlige faser i denne prosessen, med særlig vekt på fase to, som betegnes av Panofsky som den ikonografiske analysen. Jeg har likevel ikke fulgt hans ”oppskrift” helt slavisk, men har benyttet meg av andre innfallsvinkler der det har vært hensiktsmessig. Jeg har i den forbindelse hatt god nytte av Wolfgang Kemps teorier i *The Narratives of Gothic Stained Glass*, spesielt hans teorier om avstanden mellom tekst og bilde i glassmalerier fra middelalderen.¹³ En omfattende analyse av illuminerte manuskripter som viser helgeners liv i bilder, er forfattet av Cynthia Hahn.¹⁴ I denne oppgaven har jeg benyttet meg av hennes kunnskaper om hagiografi. Hennes tanker og ideer ligger bak mye av det jeg skriver.

Under arbeidet med å forstå den sosiale situasjonen i England i middelalderen, er det spesielt to bøker jeg har dratt nytte av: *Miracles and Pilgrims*, av Ronald Finucane, og *Medieval England A Social History 1250-1550*, av P.J.P. Goldberg. *Cathedral Shrines of Medieval England*, av Ben Nilson, har også vært nyttig i denne sammenhengen. Jeg har ellers vært på ekskursjoner til York ved to anledninger, hhv 2004 og 2006 og i Canterbury i 2005. I forbindelse med ekskursjonene har jeg tatt fotografier av vinduene. I York har jeg også fotografert restene av St. Williams helgenskrin i Yorkshire Museum. I tillegg har jeg vært inne i glassverkstedet til York Minster, og samtalt med Nick Teed, Conservation Manager, i forbindelse med restaureringen av St. Williamvinduet.

¹³ Kemp, Wolfgang, 1997, s. 91-136

¹⁴ Hahn, Cynthia, 2001

Forskningshistorikk

Det foreligger en del skriftlig materiell rundt og om kulten til St. William og vinduet som bærer hans navn. Når det gjelder kulten rundt St. William, er det mest kjente, det som ble nedskrevet av James Raine.¹⁵ Her gjengir han mirakelet ved Ouse Bridge, og flere av de posthume miraklene.¹⁶ Mange av hendelsene er gjenkjennelige i St. Williamvinduet. Det gjelder ikke minst rad 9, som viser hele fem paneler med referanse til Ouse Bridge-mirakelet. Når det gjelder Williams grav, og de to skrinene hans jordiske levninger senere ble overført til, har Christopher Wilson skrevet utfyllende om disse.¹⁷ Graven ble først plassert i kirkeskipet nærmest krysstårnet i York Minster, mens Williams jordiske levninger senere ble overført til et skrin som var plassert nærmere østenden i katedralen.¹⁸ Blant nedskrivningen av St. Williams posthume mirakler, står Dodsworths i en særstilling.¹⁹ Roger Dodsworth (1585-1654), var en oldtidsforsker med spesiell interesse for Yorkshires historie. Han skrev ned de posthume miraklene fra en nå forsvunnet tavle som sto i York Minster tidlig i det syttende århundre, og disse nedskrevne miraklene har senere gått under navnet *Miracula*.²⁰

Tavlen han nedskrev miraklene fra, har ellers vært relatert til historien til York Minster, og var antakelig opprinnelig fra fjortende og femtende århundre, med siste seksjonen viet livet til og om St. William.²¹ Den største seksjonen her er miraklene fra pinsen 1177, som også er nummerert i hendelsesrekkefølge.²² Kulten etter St. William blir også behandlet i Ben Nilsons bok (1998) *Cathedral Shrines of Medieval England*. Under emnet ”miraklene etter St. William”, forteller han at kanoniseringsprosessen ble nedskrevet sammen med miraklene som fulgte hans navn, og dette ble nedskrevet på tavler som var tilgjengelig for pilegrimer som besøkte skrinet hans.²³ Han har også tatt for seg andre aspekter ved kulten, bl.a. antar man det har vært utplassert en vakt ved skrinet til overvåkning av pilegrimer.²⁴ En ganske fersk artikkel

¹⁵ Raine, James, *Historians of the Church of York and its Archbishops*, Rolls Series 71, I (1879), II (1886), III (1894)

¹⁶ Raine, 1886, Vol.II, s. 275

¹⁷ Wilson, Christopher, 1977, *The Shrines of St. William of York*, York

¹⁸ Wilson, 1977 s. 12, pl 1, s. 2

¹⁹ Dodsworth, Roger, Oxford, Bodleian Library, MS Dodsworth 137; Raine, 1886, s. 544-50; French, 1999, s.16; Norton, 2006, s. 150-51

²⁰ Norton, 2006, s. 150-1

²¹ Norton, 2006, s. 151

²² Norton, 2006, s. 151; French, 1999, s. 16

²³ Nilson, 1998, s. 52

²⁴ Nilson, 1998, s. 94

av Katja Boertjes (2007) kalt ”Pilgrim Ampullae of York Minster and the Healing Oil from the Shrine of St. William”, i *Beyond Pilgrim Souvenirs and Secular Badges*, Oxbow Books, tar for seg bruken av den helende oljen som medisin. Hun skriver også om to amuletter som er funnet i York på syttitallet. Begge hadde beholdere med plass til helbredende olje.

En av de nyeste publikasjonene rundt St. William, hans liv og kulten etter ham, står Dr. Christopher Norton for i (2006) *St. William of York*. Her blir kanoniseringen og kulten etter ham, grundig gjennomgått.²⁵ Boken dekker de viktigste begivenhetene frem til 1284, da Edward I overvar translasjonen av Williams relikvier til et nytt gravskrin som ble plassert i den østre delen av kirkeskipet. Det er her spesielt verdifullt at han spesifiserer miraklene i pinsen 1177, og kaster nytt lys over betydningen av datoene for miraklene.²⁶ Av forskning på selve St. William-vinduet, er det en artikkel og en bok som har gjort seg bemerket for fyldig informasjon rundt historikken til vinduet. Den første – en lengre artikkel - er ved James Fowler fra 1873/74, som gjennomgår flere av aspektene ved vinduet.²⁷ Av nyere dato er Thomas Frenchs bok (1999) *York Minster The St. William Window*, der også de enkelte panelene er avbildet. Når det gjelder mirakelvinduene i Canterbury, foreligger det atskillig forskningslitteratur rundt dem. I denne oppgaven, har jeg støttet meg til flere. Av litteraturen som eksisterer om disse vinduene og deres ikonografi, er de nedskrevne historiene gjenfortalt av Abbott (1898) i hans *St. Thomas of Canterbury, his Death and Miracles*, i to bind, noe jeg har trukket veksler på. Når det gjelder selve vinduene, er min hovedkilde til kunnskap, Caviness (1977) *The Early Stained Glass of Canterbury Cathedral, circa 1175-1220*, Caviness (1981) *The Windows of Christ Church Cathedral Canterbury* og Michael (2004) *Stained Glass of Canterbury Cathedral*. Sistnevnte har vært verdifull for studier av detaljer i glassmaleriene.

Mitt bidrag i denne oppgaven, er et forsøk på å gå videre i denne tradisjonen som her er skissert. Jeg vil forsøke å utdype sammenhengen mellom mirakeltroen som var levende blant mennesker i middelalderen, og mirakelmotivene slik de fremstår i St. William-vinduet

I denne oppgaven har jeg valgt å konsentrere meg om historikken i kapittel 1. I 2. kapittel tar jeg for meg historien om St. Williams liv, mens jeg i kapittel 3 går nøyere inn på motivene i selve vinduet. Her vil jeg forsøke å omtale panelene i kronologisk rekkefølge, med unntak av de som naturlig hører sammen på grunn av miraklenes natur. Kapittel 4 forteller

²⁵ Norton, 2006, s. 149-202

²⁶ Norton, 2006, s. 150-57

²⁷ Fowler, James (1873/74): ”On a window representing the life and miracles of St. William of York, at the north end of the eastern transept, York Minster”: *Yorkshire Archeological Journal* 3, 198-348

historien til Thomas Becket og bakgrunnen for mirakelmotivene i Canterburykatedralen. Jeg omtaler også de motivene i vinduene som jeg mener kan ha vært en inspirasjon for St. Williamvinduet. Kapittel 5, er et forsøk på å komme fram til en konklusjon blant det materialet jeg har undersøkt.

1. Historisk oversikt, York Minster

I år 306 e. Kr., var grunnen hvor York Minster står i dag, i et kort tidsrom, sentrum for begivenheter i den siviliserte verden. Det var nemlig på det som nå er sydsiden av York Minster, at Konstantin ble utropt til keiser av Romerriket ved sin fars død. Faren, Constantius Chlorus, hadde gjort byen til den nordligste festningen i sitt imperium. Seks år etter denne hendelsen, konverterte Konstantin til kristendommen, med den følgen at kristenforfølgelsen i Romerriket opphørte, og kristendommen fikk status som den offisielle religionen.²⁸ York kan derfor sies å ha vært tidligere ute som et kristent sentrum enn Canterbury. Det har eksistert flere kirkebygninger på det stedet York Minster står i dag, men av plasshensyn må denne oppgaven forholde seg mest til den nåværende bygningen og dens historie. Den kirken som ligger under den nåværende York Minster, ble bygget under erkebiskop Thomas av Bayeux i 1080.²⁹ Den kirken ble ferdig i 1100. Man antar at vinduene i kirkebygningen hadde vinduer med glassmalerier, da man har funnet fem fragmenter med blått glass i den nordlige delen av kirken. Vinduenes form har vært lansettformet. Deler av denne bygningen kan nå sees i krypten i York Minster.

York Minster ble ikke drevet av munkeslik som for eksempel Canterbury eller Durham Cathedral i middelalderen. Den sto derfor ikke direkte under noen munkeorden. Erkebiskop Thomas av Bayeux organiserte fire "ledersjikt": dean, treasurer, precentor og chancellor blant disse prestene.³⁰ Det var disse som ofte drev katedralen, da erkebiskopene var mye på reisefot, ofte hos konger og paven. Erkebiskopen av York var således en mektig person som en konge hadde god nytte av når det gjaldt å samle befolkningen.

Etterkommeren til Thomas var erkebiskop Thurstan som innehadde stillingen fra 1114-1140. I 1137 ble York Minster herjet av brann, og forandringer i østenden av katedralen ble påbegynt under ham. Han døde imidlertid før det var ferdig. Hans etterfølger ble William Fitzherbert som var av normannisk adelslekt og i familie med kong Stephen, kong Henry Is etterfølger. Han fikk embetet første gang i 1141. Han ble avsatt i 1147, hvorpå Henry Murdoc

²⁸ Chadwick, 1993, s. 122

²⁹ Brown, 2003, s. 3

³⁰ Aylmer, 1977, s. 22-23

fikk stillingen, men ble så gjeninnsatt i 1153/54. Han døde i 1154 av hva mange hevdet var et giftmord.

Det er han som har gitt navn til St. William-vinduet. Han ble kanonisert i 1226. Hans etterfølger til erkebispesetet i York, var Roger av Pont L'Evêque som ble innsatt i 1154. Han utvidet York Minster ytterligere, noe man kan se i venstre del av krypten. Roger ønsket å styrke Nord-Englands prestisje og derved York Minsters, spesielt i konkurranse med katedralen i Canterbury, som regnet seg selv som overlegent York.³¹ Ønsket var at York Minsters skulle få et nytt arkitektonisk uttrykk som ville gjenspeile katedralens status. Han begynte derfor å bygge ut katedralen og konstruerte en ny østlig arm med syv travéer med krypt under. Erkebiskopen tilførte også det vestlige kirkeskipet med tårn. Av størrelse var nå York Minsters kor på linje med Canterburys.³² Med hensyn til stil, så var York Minster en av de mest nyskapende, med elementer fra tidlige gotiske katedraler i Nord-Frankrike og de store cistercienserklostrene i Nord-England.³³ De sistnevnte hadde sine bygningsmessige særegenheter fra ordenens opprinnelse i Burgund. Den vestlige delen av Rogers krypt, eksisterer under det nåværende Minster. Her kan man få en idé om storheten i hans kirke. Når det gjelder glassmalerier under hans byggeperiode, har man funnet åtte som kan dateres til denne perioden. Disse vindusmotivene kan sammenliknes med dem vi kjenner fra Frankrike i samme periode. Både St. Denis katedralen og Chartres-katedralen har liknende stil som Yorks panel 1; "Tree of Jesse."³⁴

Pga. diverse problemer med reparasjoner av katedralen etter den store brannen, samt en fraværende ledelse i lange perioder, befant den østre delen av York Minster seg i en sørgelig forfatning ved Williams død i 1154. William ble derfor gravlagt på det nest beste stedet i katedralen, nemlig det foreløpige høyalteret ved østenden av kirkeskipet. Bruken av en romersk sarkofag over graven antyder at det kanskje er et element av sannhet i historien om at kisten han lå i ble brent, selv om Williams legeme var uskadet.³⁵

Det var i 1220 at katedralen, som vi kjenner den i dag, ble påbegynt. Erkebiskopen den gang het Walter de Gray (1215-55).³⁶ Hans betydning for York Minster har vært betydelig. Han ble kalt til bispedømmet i York i 1215, og startet ganske raskt med å planlegge og restaurere

³¹ Aylmer, 1977, s. 38

³² Brown, 2003, s. 4-9

³³ Brown, 2003, s. 6

³⁴ Brown, 2003, s. 8; Brown, 1999, s. 8

³⁵ French, 1999, s. 5

³⁶ Brown, 2003, s. 11

York Minsters sideskip og det sentrale midttårnet. Dette har antakelig startet med arbeidet i det sydlige sideskipet i York Minster, i ca. 1220. Nettopp på denne tiden er det at relikviene til Thomas Becket ble flyttet til et storslagent nytt skrin i Trinity Chapel i Canterbury Cathedral. Det var derfor svært beleilig at det i 1223 ble oppdaget en søtlig olje som fløt fra St. Williams grav, og som viste seg å ha helbredende virkning på sykdommer.³⁷ Antakelig har det vært ikke så lite press på pavedømmet om å kanonisere William til helgen etter dette, for bare fire år etter denne hendelsen, i 1227, stadfestet pave Honorius III i et pavelig brev at William nå var helgen.³⁸ Ikke før hadde dette skjedd, så skrev Dean og Chapter i York til erkebiskopen i Canterbury, Stephen Langton, og ba ham sørge for at St. Williams minnedag ble kjent i hele bispedømmet. Dette ble gjort, og folk ble oppfordret til å besøke hans grav. De som hadde en straff hengende over seg, fikk til og med frigitt tyve dager av denne om de dro til denne graven.³⁹ I motsetning til Canterbury hvor skrinet til St. Thomas fikk en strategisk plassering, ser det ikke ut til at det samme var tilfelle med St. Williams grav.

Byggearbeidene i York Minster, som Walter de Gray startet, fortsatte nesten kontinuerlig i nærmere 250 år etter hans død. Til tross for forandringer i stil under en så lang periode, med flere nye arkitektoniske tilskudd, bl.a. nytt skip, tårn og kor, gir katedralen i dag et enhetlig arkitektonisk inntrykk på besøkende. Flere erkebiskoper var aktive byggherrer under denne tiden. Den klare påvirkningen fra fransk rayonnantstil, tilskrives erkebiskop John le Romeyn (1285-1296).⁴⁰ De viktigste for St. Williamvinduet var Richard Scrope (1398-1405), som startet arbeidet med det store østvinduet i katedralen, og Henry Bowet (1407-1423), som var erkebiskop da St. Williamvinduet ble oppført.

Her kan det være naturlig å si noe om forholdet mellom York Minster og katedralen i Canterbury, som gjennom hele middelalderen knivet om hvem av dem som skulle være den fremste katedralen i England. Denne rivaliseringen førte til at det alltid var en underliggende konkurranse gående om hvem som var viktigst og kunne oppvise flest relikvier og mest jordisk prakt.⁴¹

³⁷ Wilson, 1977, s. 8; Nilson, 1998, s. 28 og 104-5

³⁸ French, 1999, s. 6. Pga forskjeller i tidsregninger, er både 1226 og 1227 nevnt som året for kanoniseringen av St. William

³⁹ French, 1999, s. 6

⁴⁰ Brown, 2003, s. 71

⁴¹ Haines, 1989, s. 99-103

1.1 Konflikten mellom York og Canterbury

To konflikter dominerte livet i Yorks Chapter rundt midten av tolvhundretallet. Den ene saken gjaldt maktkampen rundt valget av William Fitzherbert som erkebiskop av York Minster, først i 1143, og deretter i 1154. Den andre vedrørte kampen om hvem som skulle inneha den øverste og viktigste posisjonen av de to katedralene. Setet til Canterbury hadde hatt en mer effektiv administrasjon som hadde virket lenger enn Yorks. Slik som makten i England hadde utviklet seg over tid, var det Canterbury som innehadde både rikdommen og makten i kongedømmet. York var nærmest blitt en nordlig utpost.⁴² 15. august 1114, fikk York en erkebiskop som skulle komme til å bety mye for katedralen. Erkebiskop Thurstan var helt fersk da han ble valgt til setet York.⁴³ Han nektet å dra til Canterbury for å bli konsekret der, etter anmodning fra denne katedralens erkebiskop ved navn Ralph, siden det ville medført at han måtte sverge lydighet til Canterbury. Med et brev fra Yorks Chapter, anmodet han Roma om å bli fritatt fra dette. Han overtalte samtidig biskopen av Durham, Ralph Flambard, til å bli konsekret av ham. Pave Pascal II (1099-1118), som allerede hadde gitt palliet til Thurstans to forgjengere, befalte at Thurstan skulle bli konsekret straks. Kong Henry I gav ham deretter valget; enten sverget Thurstan lydighet til Canterbury, eller så kunne han gå av som erkebiskop. Thurstan valgte det siste. Det hele endte med at den neste paven Calixtus II, selv konsekret Thurstan ved konsilet i Reims i 1119.⁴⁴ Henry I forbød deretter Thurstan å vende tilbake til England, samt de franske områdene under den engelske tronen. Han konfiskerte alle Thurstans eiendommer og avsatte ham som erkebiskop. I Roma derimot ble han ønsket velkommen, han mottok palliet og York ble i et pavelig brev frigjort fra å sverge troskap til Canterbury.⁴⁵ En kamp var vunnet, men rivaliseringen mellom de to erkebispesetene fortsatte. En av de viktigste symbolsakene, var retten til å bære sin korsstav høyt hevet i rivalens erkebiskopsete. Dette førte til flere dypt uheldige og voldelige sammenstøt.⁴⁶ I arbeidet med å frigjøre seg fra Canterbury, måtte også York avstå Skottland med tilhørende øyer. Det er en merkelig ironi i dette: Hadde bare erkebiskopene av York vært villige til å sverge troskap til Canterbury, ville de hatt en helhjertet støtte fra den engelske kongen. De ville også fått anerkjennelse fra den engelske kirken for

⁴² Aylmer, 1977, s. 32

⁴³ Thurstan var erkebiskop i York fra 1119-1140

⁴⁴ Aylmer, 1977, s. 32; Tindal Hart, 2001, s. 20

⁴⁵ Tindal Hart, 2001, s. 20

⁴⁶ Tindal Hart, 2001, s. 21

arbeidet med de skotske biskopene, og dessuten ville de ha vært rikere på jordisk gods.⁴⁷ Som Aylmer skriver:” They staked much for their own freedom, their own primacy; and one cannot withhold a feeling of admiration and awe for the power of their cause.”⁴⁸

1.2 Helgener og mirakeltro

Helgener var mennesker som både mens de levde men også etter sin død, ble knyttet til mirakuløse hendelser, ikke minst helbredelser fra sykdom og lidelse. Legevitenskapen i det tolvte århundre hadde ikke utviklet seg særlig mye siden romernes tid, og tiltroen til helgener må derfor også sees i sammenheng med dette. I det tolvte århundre, skjer det en oppblomstring av troen på nye engelske helgener, noe St. Thomas og St. William er eksempler på.

Å bli anerkjent som helgen i middelalderen krevde to ting; et eksemplarisk liv og posthume mirakler. Etter hvert ble de posthume miraklene viktigst, da et eksemplarisk liv på ingen måte var en garanti for at den angivelige helgenen ikke hadde falt ut av nåden rett før døden. Mirakler derimot, beviste at kandidaten hadde Gud med seg.⁴⁹ Tre andre ting var også viktige for å kunne få gjennom en kanonisering, nemlig makt, penger og tålmodighet. Kanoniseringen av William av York var, som ett eksempel, sikret gjennom penger og innflytelse fra biskop Antony Bek fra Durham og erkebiskop Walter de Grey av York.⁵⁰ Tiden det tok for at en kanonisering gikk i orden, varierte mye. Den raskeste kanoniseringen i middelalderens England, var den til Thomas Becket som gikk i gjennom 21. februar i 1173. Det var mindre enn 26 måneder etter drapet på ham.⁵¹

Gjennom hele middelalderen var det diskusjoner om hva mirakler var og hvordan de skulle forstås. Augustin av Hippo skrev ikke mindre enn fire verk om fenomenet: *De Genesi ad Litteram*, *De Trinitate*, *De Utilitate Credendi* og *De Civitate Dei*.⁵² Her diskuterer han hva mirakler består av og deler dem opp i grupper. Å gå inn på det her vil bli for omfattende, men teoriene ble diskutert og videreført gjennom hele middelalderen av kirken. Guds skaperverk, naturen rundt oss, var et klart mirakel i seg selv. Gjennom nattverden ble det for eksempel hevdet at det skjer et mirakel i det vin og brød blir forvandlet til Kristi legeme og blod, men

⁴⁷ Aylmer, 1977, s. 33

⁴⁸ Aylmer, 1977, s. 33, l. 23-25

⁴⁹ Nilson, 1998, s. 13

⁵⁰ Nilson, 1998, s. 13

⁵¹ Nilson, 1998, s. 13

⁵² Ward, 1987, s. 3

dette kom i en annen kategori enn det som skjedde av mirakler ved for eksempel graven til Thomas Becket eller skrinet til St. William av York. Mirakeltroen i middelalderen gikk ofte sammen med troen på magi, og det var viktig å teste hvem som sto ansvarlig for undrene, enten det var Gud eller Satan. Kirken var helt klar på det punktet, at magi var forkastelig, selv om det ofte var en hårfin balanse mellom hva som kunne regnes til hva. Også drømmer kunne komme fra begge kilder, så det var all grunn til å være på vakt. Pave Innocent III skrev at bevisene på mirakler ofte er misvisende og forvirrende på samme måte som magi.⁵³ Biskoper som ble tilkalt for å avgjøre om en relikvie var hellig eller ikke, måtte også ofte avgjøre om helgener var ekte eller falske.⁵⁴ Kristne som led martyrdøden for sin tro, ble ofte automatisk sett på som helgener. Dette var spesielt vanlig før kristendommen ble den offisielle troen.⁵⁵ Ofte var det i middelalderen slik at den alminnelige oppfatningen hos folk flest, avgjorde om et individ ble betraktet som en helgen eller ikke. Det var imidlertid kirken selv som avgjorde helgenstatus for et menneske.

1.2.1 Hagiografi og bilder som historiefortelling

Livet til helgener ble gjerne avbildet på samme måte, uavhengig av hvem det var snakk om gjennom middelalderen. Både med hensyn til tekst og illustrasjoner, inneholder de som regel; helgenens innflytelse, aktiviteter og mirakler. I flere av tilfellene var martyriet en del av historien, slik som for eksempel tilfellet var hos St. Williams rival i Canterbury; Thomas Becket. Til slike martyrier ble det ofte knyttet historier om mirakler etter helgenens død, enten ved graven eller i forbindelse med relikvier av helgenen. I denne kategorien er det også at St. William-vinduet befinner seg. De tidligste fortellingene om St. William, er nedskrevet av mennesker som levde samtidig med ham, slik som John av Hexham og Gervase av Canterbury.⁵⁶

Når det gjelder billedbruken versus teksten, så ser man flere ganger at bildene kan være forskjellig fra teksten. Fortellende tekster og bilder har mye til felles, men det er også flere ting som skiller dem. I middelalderen ser man dette spesielt tydelig, da resepsjonen av bildene var av vesentlig betydning. Ofte blir det antatt at bildene fra middelalderen skal illustrere en tekst,

⁵³ Finucane, 1995, s. 51

⁵⁴ Finucane, 1995, s. 32

⁵⁵ Finucane, 1995, s. 32

⁵⁶ John av Hexham (ca. 1160-1209) og Gervase of Canterbury (ca. 1141-ca. 1210) var begge kjente engelske historikere; Norton, 2006, s. 88 og 150; French, 1999, s. 15

noe som har festet seg fordi det ofte er teksten som har oppstått først, og bildene er kommet til i ettertid. Dette er imidlertid ikke alltid tilfelle.⁵⁷ Cynthia Hahn mener at billedlige framstillinger av helgenhistorier må sees som et supplement til den skriftlige versjonen av historien.⁵⁸ Bilder kjemper med andre problemer enn verbale historier pga kvaliteter som er spesifikke for bilder. Dette henger sammen med behovet for å aktivt vise visuelt hva ordene sier, noe som ofte viser seg i gjenkjennbare attributter og lignende. For å gjenskape bilder som folk kunne forstå, var det viktig å være selektiv i hva som ble visuelt framstilt.⁵⁹ Avhengig av hva som ble ønsket framstilt, kunne kunstnerne skape sine bilder forskjellig fra den aktuelle teksten som lå til grunn for bildene.

Det mest typiske eksempel på dette er ifølge Cynthia Hahn, tidsaspektet i fortellingene. I verbale framstillinger kan man ved hjelp av få setninger, få leseren til å forstå at her er det snakk om et stort tidsspenn. I bilder forholder dette seg annerledes. I konvensjonelle billedframstillinger av samme hendelsesforløpet, måtte kunstneren finne på erstatninger for dette, og samtidig gjøre tilskueren oppmerksom på at her er det forflytninger i tid vi snakker om. En måte å gjøre dette på er for eksempel å gi en repetisjon av de samme figurene (ofte menneskene) og av arkitektoniske detaljer. Et eksempel her kan være Becketvinduet n. II som omhandler pesten i familien FitzEisulf. En annen måte er å ha en ens form og størrelse på bildenes format, og så ordne dem i rekkefølge. Det siste er typisk for St. Williamvinduet. Uten disse virkemidlene, er det vanskelig å få til en fortellende billedhistorie. Om de er til stede, vil det likevel alltid være et gap mellom tekstlige og billedlige framstillinger. Problemstillingen kjenner vi igjen i våre dagers tegneserier, som etter min oppfatning har mye til felles med middelalderens billedframstillinger av mirakelhistorier (uten sammenligning for øvrig). En egen egenskap ved bildet som sådant, er framstillinger som får seeren til å tro at flere ting skjer samtidig. Pave Gregor den store understreket sterkt to av bildets virkemidler som virker på oss, nemlig stillstand og totalitet.⁶⁰ Han mente at foran bildet så man raskt hva det handlet om, mens det samme tok mye lengre tid ved en tekst. Han mente at bildets totalitet bidro til en bedre forståelse på kortere tid.⁶¹ Dette ble begrunnet med mengden av detaljer som bildene formidlet, noe som var spesielt framtrepende i bilder fra middelalderen.

⁵⁷ Kemp, 1997, s. 91-92

⁵⁸ Hahn, 2001, s. 45

⁵⁹ Hahn, 2001, s. 46

⁶⁰ Hahn, 2001, s. 47

⁶¹ Hahn, 2001, s. 46

1.3 Relikvier

En relikviekult startet med begravelsen av en hellig person i kirken. I middelalderens England var det vanlig at gravene til geistlige og aristokrater ble plassert i kirkerommet. Om en person ble ansett som en helgen, kunne dennes grav bli flyttet inn i kirkerommet i etterkant.⁶²

Anerkjennelsen av en helgen, selv om den var uoffisiell, førte til tilbedelse ved graven til helgenen, og deretter en eventuell kanoniseringsprosess. Det siste var ikke absolutt nødvendig for at en kult skulle ha suksess. Om kanoniseringsprosessen var vellykket, ville kulten likevel ha større sjanser for å vare en stund, fordi kirken da ville ha interesse av å ta vare på minnet til helgenen.⁶³ Til å begynne med ble helligkåring autorisert av lokale biskoper eller konsiler, men fra midten av det ellefte århundre, ble det vanligere at paven ble konsultert når det var spørsmål knyttet til en helgenkandidat.⁶⁴ Innocent III fikk gjennom at kun paven selv kunne kanonisere en helgen.⁶⁵

Klostre og katedraler var de stedene hvor man kunne forvente den største forekomsten av relikvier. Det skjedde flere ganger at helgener ble delt opp for derved å få flere relikvier, og det fantes også tyverier av relikvier av samme grunn. Dette hadde med tiltrekningen av pilegrimer til relikvieskrinene å gjøre, og derved flere penger i kassen til kirken eller katedralen den var plassert i. Noen ganger var en anselig mengde penger involvert, ikke minst gjaldt det Beckets gylne skrin i katedralen i Canterbury. Skrinet var dekorert med gull og juveler og var det mest kostbare gravskrinet i hele England.⁶⁶

Helgener og kultene knyttet til deres navn, spilte en sentral rolle i senmiddelalderens religiøse virksomhet. Dette ble ofte påskyndet av kirken som ofte gav direktiv om at bilder av for eksempel jomfru Maria eller den lokale helgenen fikk bildet sitt oppført ved høyalteret i kirken.⁶⁷ Dette ble ytterligere forsterket ved at det ble oppmuntret til pilegrimsferder til helgeners gravskrin. Ved å oppfordre til pilegrimsferder, oppmuntret kirken indirekte til at troen på mirakuløse helbredelser gjennom helgener ble realisert. Det var en klar overbevisning i middelalderen om at helgener som både eksisterte i jordiske og himmelske sfærer, var spesielt lydhøre overfor bønner som ble framført i nærheten av deres jordiske relikvier. Dette var en av

⁶² Nilson, 1998, s. 11

⁶³ Nilson, 1998, s. 11

⁶⁴ Nilson, 1998, s. 11

⁶⁵ Nilson, 1998, s. 11

⁶⁶ Finucane, 1995, s. 29

⁶⁷ Goldberg, 2004, s. 225

de viktigste grunnene til pilegrimsferder til en helgens skrin, med tilhørende tro på mirakler ved samme skrinet.⁶⁸ Pilegrimsreiser til skrin var populært helt fra da normannerne kom til England, og fortsatte å være populært blant befolkningen helt inn i det femtende århundre. De kirkene som hadde relikvieskrin, tok aktivt bruk av nedskrivning av mirakler ved skrinet, med den følge at kulten ble ytterligere forsterket. Pilegrimer ble oppmuntret til å ofre voksetterligninger av kroppsdelar som hadde blitt helbredet gjennom helgenens inngripen. Det var i denne forbindelsen vanlig at disse voksfigurene av kroppsdelar ble utstilt rundt skrinet.⁶⁹ I tillegg til disse helgenene, var det også lokale kultar knyttet til enkeltnavn. Richard Scrope som var erkebiskop i York, og som ble henrettet i 1405 etter en revolt mot Henry IV, er et godt eksempel på dette. Folk valfartet til graven hans og anså ham som helgen og martyr, på tross av at han aldri ble kanonisert.⁷⁰ Som en kuriositet, men også en informasjon som viser hvor viktig pilegrimsreiser ble ansett som, er Scopes egen tillatelse til en av sine egne prester om å ta to år fri for besøke St. Peter og St. Paul-katedralene i Roma.⁷¹

1.3.1 Pilegrimsreiser

Å foreta en pilegrimsreise er en av de eldste skikkene som finnes i den siviliserte verden. De gamle egypterne, hettittene, babylonerne og grekerne, foretok alle pilegrimsreiser. På samme vis er det slike reiser i dag blant hinduer, buddhister og muslimer, for å nevne noen. Jesus dro også slik skikken var, sammen med sine foreldre til Jerusalem da han var tolv år. Jerusalem ble fra det tredje århundre av et kristent pilegrimsmål. Nedskrevne dokumenter om reiseruter til ”Det Hellige Land”, var i omløp før utløpet av det fjerde århundre. I det niende århundre ble det frambrakt et viktig relikvieskrin av St. Jakob i Santiago de Compostella, i Nord-Spania. Med Thomas Becketts død i 1170, ble det startet en kult som skulle omfatte hele Europa med tiden.⁷² Miraklene utført av St. Thomas tilhører en kult som er en av de eldste og mest tradisjonelle i sitt slag, nemlig en martyr som ble hedret på det stedet hvor han døde. Det som skilte denne hendelsen fra andre liknende historier, er den store populariteten og den spontane dyrkelsen av St. Thomas Becket over hele Europa. Denne helgendyrkelsen resulterte i pilegrimer som besøkte Canterbury sammenhengende i mer enn 350 år (fra tiden etter mordet på ham til den

⁶⁸ Finucane, 1995 s. 39

⁶⁹ Goldberg, 2004, s. 225

⁷⁰ Goldberg, 2004, s. 225

⁷¹ Swanson, 1981, s. 55 som omhandler William Leke, vicar av Wharram Percy

⁷² Finucane, 1995, s. 39

engelske reformasjonen), lenger enn til noe annet engelsk relikvieskrin. Mange av dem som kom, var mennesker som hadde bedt til St. Thomas mens de var i hjemlandet, hadde opplevd helbredelse der, og var på pilegrimsreise til Canterbury etter dette. Bruken av ”vannet til St. Thomas” som helbredelsesmiddel, bidro også til at tilbedelsen og troen på ham var stor. Tilsvarende helgenskrinet til St. Thomas, hadde York Minster et helgenskrin oppført med Williams relikvier, som tiltrakk seg pilegrimer. Denne helgenen var ikke like spektakulær som sin samtidige Thomas Becket. Likevel var han svært viktig for York, som sårt trengte en lokal helgen de kunne fremheve. På 1400-tallet fikk kulten etter ham et oppsving, noe som blant annet resulterte i oppføringen av St. Williamvinduet i York Minster. Historier nedskrevet ved helgenskrinene gir en indirekte pekepinn om hvor populære pilegrimsferder var i middelalderen.

1.4 Vanlige lidelser og helbredelser blant pilegrimer i middelalderen

Miraklene som er registrert blant datidens mennesker, kan deles opp i grupper med hensyn til lidelsene eller fenomenene som er registrert.⁷³ Disse kan vi også se et ekko av i motivene i St. Williamvinduet. (se Appendiks nr. III) De forskjellige kategoriene er:

1. Lidelser som er helbredet uten at man kjenner sykdommen
2. Krøplinger
3. Mirakler, men uten helbredelser
4. Blindhet
5. Ulykker
6. Mentale lidelser
7. Spedalskhet / svulster
8. Spesielle lidelser (navngitte)
9. Døvhets eller stumhet
10. Dropsy/gutta (medisinsk betegnelse for diverse sykdommer på engelsk i middelalderen) dvs: hevelser, oppblåsthet
11. Diverse skader forbundet med øks eller våpen
12. Visjoner
13. Problemer ved barnefødsler⁷⁴

⁷³ Finucane, 1995, s. 146

Samtlige av disse gruppene med mirakler knyttet til seg, kan vi finne igjen i glassmaleriene. Den største gruppen blant mennesker med lidelser som ble forsøkt helbredet, var å finne blant krøplinger og blinde. I tillegg har vi diffuse sykdommer som ikke kommer under noen spesiell kategori, eller som de syke selv ikke hadde noe navn på. Dette gjaldt en stor gruppe mennesker, spesielt de som sto lavest på rangstigen i samfunnet. I tillegg til denne gruppen, kom mirakler som ikke var knyttet til sykdom. Man regner med at ca halvparten av alle de lidelser som ble forsøkt helbredet, kommer inn under en av disse fire kategoriene.⁷⁵

Ulykker av forskjellige slag var også vanlige, kanskje spesielt blant menn. En sykdom som de kalte ”dropsy” i middelalderen, og som har flere motiver i St. Williamvinduet, var en sekkebetegnelse for forskjellige grader av hevelser og oppblåsthet. Det kan skyldes flere lidelser, blant dem nyresvikt eller hjertesvikt. Mulighetene for hva det kan ha vært er vanskelig å vurdere i dag.

I en undersøkelse om pilegrimer som oppsøkte syv engelske helgenskrin for diverse lidelser rundt 1200- og 1300-tallet, er det registrert 1176 menn og 757 kvinner som har opplevd helbredelse.⁷⁶ Noen helbredelser skiller seg ut med hensyn til kjønn. Blant menn skiller skader forbundet med øks eller våpen seg ut.

For å redusere sjansene for svindel, var det egne folk tilstede ved skrinene som passet på at den/de syke hadde vitner på at vedkommende som var blitt helbredet, faktisk hadde vært syk. Med mindre den syke tilhørte prestestanden eller overklassen, måtte de ha med vitner eller et brev fra den lokale presten, om mirakelet skulle bli registrert som sådant. Nå hendte det antakelig at de som nedskrev miraklene lot seg friste til å stadfeste mirakler uten at det var verifisert, og en viss grad av svindel kan også ha forekommet.⁷⁷ Det vanskelige med å tenke seg hvordan disse helbredelsene gjennom helgener kunne finne sted for folk som levde i middelalderen, er at helse, sykdom og helbredelse, ble definert på et helt annet sett enn for moderne mennesker i dag.⁷⁸ For de fleste mennesker i England var livet en eneste lang kamp for tilværelsen. De manglet ofte det mest essensielle av mat, brensel, klær og boliger for å holde seg i live fra et år til et annet. Usanitære boligforhold og lite, om noe personlig hygiene, var virkeligheten for mange. Selv de rikeste blant befolkningen slapp ikke unna sykdom og lidelser,

⁷⁴ Finucane, 1995, s. 144

⁷⁵ Finucane, 1995, s. 146

⁷⁶ Finucane, 1995, s. 147

⁷⁷ Finucane, 1995, s. 70

da barnedødeligheten var høy, forventet levealder lav og dødsfall vanlig.⁷⁹ Feilernæring ble ofte påskyndet av en feilslått avling. Av og til forekom også ren underernæring pga sult. Avfall og kloakkavløp, spesielt i byene, gjorde drikkevannet helsefarlig.⁸⁰ Det var trange boligforhold, spesielt for mange bønder. Mange av dem delte også bolig med dyrene og gav vekstforhold for bakterier og derved sykdommer. Vinteren som ofte tvang folk til å være inne, gjorde folk sårbare for sykdommer, og særlig der det også var matmangel. "Vintersykdom," som var vanlig i middelalderen, kan antakelig ha vært skjørbuk. Sykdom trives der det er fattigdom og uvitenhet, og middelalderens medisiner gir grunn til å tro det verste. Når man ser hvilken hjelp de fikk av leger, kan man si at de antakelig hadde det bedre uten.⁸¹ De profesjonelle legene var villige til å si sin mening om sykdommer som hadde oppstått.⁸² Det kunne for eksempel komme av at de hadde spist fuktig mat, når de burde ha spist tørr, stjernenes konstellasjon på himmelen kunne være farlig, eller til og med luften kunne inneholde onde lukter. Man trodde også at det var farlig å oppholde seg utendørs, og særlig hvis man sovnet. Det var vanlig å høre historier fra pilegrimer som hadde vært friske helt til de sovnet utendørs, og hadde våknet meget syke. Demoner var ikke så vanlig når det gjaldt sykdommer, de var mest ansvarlige for at folk ble besatt (mentale lidelser). Synd kunne være en grunn til sykdom, spesielt spedalskhet.⁸³

⁷⁸ Finucane, 1995, s. 71

⁷⁹ Finucane, 1995, s. 71

⁸⁰ Finucane, 1995, s. 71

⁸¹ Finucane, 1995, s. 72

⁸² Finucane, 1995, s. 72

⁸³ Finucane, 1995, s. 72

2. Historien til St. William

William Fitzherbert, også kjent som St. William av York, ble født ca. 1080 eller senere, i England.⁸⁴ Man antar at han hadde kongeblood i årene, da kong Stephen av Blois (1135-54) antakelig var hans onkel. Hans mor Emma, var kongens halvsøster og hans far var grev Herbert - som igjen var kong Henry Is skattmester. Man antar at han vokste opp i Winchester, en by hvor han også senere ble konsekret til erkebiskop - hvor hans onkel Henry av Blois var biskop - og hvor han også trakk seg tilbake etter å ha blitt avsatt som erkebiskop i 1147.⁸⁵ I Winchester ble han oppdratt som en adelig og levde i luksus og komfort. William ble treasurer i York og archdeacon i East Riding etter 27. juni 1109.⁸⁶ Han fikk der skussmål for å være mild, elskverdig og sorgløs. Mange var imponert over ham. Hans to brødre; Herbert og Stephen ble ansatt som kammerherrer ved kong Stephens hoff. Stillingen som treasurer i York Minster, ble etablert av den første normanniske erkebiskopen; Thomas av Bayeux (1070-1100). I årene etter 1090, omorganiserte han presteskabet ved York Minster og innsatte stillingene som dean og chapter som den avdelingen som skulle ha ansvaret for å drive katedralen. Ordningen liknet på administrasjonen som også andre katedraler hadde fått på den tiden. Sammen med deanen, precentoren og lederen for skolen, var skattmesteren (the treasurer) en av de fire lederne i York Minster. Som treasurer i York Minster, fulgte også stillingen som archdeacon i East Riding.⁸⁷ Det ble sett på som en forløper for den høyeste stillingen i kirken. Det var en av de rikeste og mest misunnelsesverdige stillingene i England rundt 1200-tallet.⁸⁸

Imidlertid ser det ut til at William ble både en brikke og et offer i maktkampen rundt den engelske kronen. Dette var en tid hvor de mektige sørget for seg og sine. Ved Henry Is død (regjeringstid 1100-35), tok biskop Henry det kongelige skattkammer i besittelse og fikk broren Stephen kronet til konge. Dette var i strid med Henry Is vilje, som hadde utsett sin datter Matilda til overhode for England. Da hun krevde sin rett til tronen, startet en borgerkrig som splittet bl.a. baronene og presteskabet. Stephen kunne ikke stole på noen støtte fra erkebiskop

⁸⁴ Norton, 2006, s. 239, De fleste skriftlige kilder nevner Williams fødselsår til 1100. Norton antar imidlertid at han ble født tidligere.

⁸⁵ Norton, 2006, s. 241

⁸⁶ Norton, 2006, s. 10-16. Jeg bruker her de engelske betegnelsene på stillingene der hvor det er vanskelig å oversette direkte til norsk.

⁸⁷ Norton, 2006, s. 27

⁸⁸ Norton, 2006, s. 28

Theobald av Canterbury som støttet Matilda. Han trengte derfor en alliert i kirken, og framfor alt trengte han støtte fra erkebiskopen i York.

2.1.1 Erkebiskop William av York

I 1140 døde erkebiskop Thurstan av York, og kannikene der valgte så William som ny erkebiskop. Dette skjedde ikke uten dramatikk, for kongen var fast bestemt på at William skulle vinne valget. Som hjelp hadde han derfor sendt jarlen av York (William av Aumale) til deanen i York, med beskjed om at William skulle ha embetet. Jarlen satt faktisk i kapittelhuset mens kannikene rådslo seg i mellom. Erke diakon Walter, som stemte mot Williams kandidatur, ble etter valget pågrepet og fengslet i jarlens slott i Bytham i Lincolnshire. Etter dette fulgte en bitter strid. Flere protesterte mot valget av William, cistercienserabbedene kanskje mest, men også augustinerprierer og som sagt erke diakon Walter av York, var mot dette. William ble beskyldt for simoni og ukyskhhet, og kong Stephen for å ha øvd utilbørlig press for å få valgt sin slektning som erkebiskop.⁸⁹ Bernhard av Clairvaux, den mest kjente av cistercienserordenens grunnleggere, støttet sine engelske brødre mot William. William ble innsatt i erkebispesetets verdslige rettigheter av kong Stephen, men erkebiskop Theobald av Canterbury nektet å konsekreere ham.⁹⁰ Saken ble appellert inn for paven av begge parter. Paven, Innocent II, hadde anerkjent kong Stephen som konge, men hadde tatt et forbehold som gjaldt gyldigheten i kravet. Han satte derfor en mengde betingelser for å konsekreere William som erkebiskop. Han ville bl.a. at dean William av York skulle sverge på at kapittelet ikke hadde fått noe mandat fra kongen i forbindelse med valget. Dette ville ikke William (i mellomtiden var han blitt biskop i Durham), fordi det ville medføre mened. Enden på dette avsnittet i historien, var at et nytt brev kom fra paven som gjorde det lettere for dean William å anbefale William overfor biskop Henry av Blois av Winchester. Biskop Henry av Blois av Winchester (Williams onkel) konsekreerte derved William den 26. september 1143.⁹¹ Som erkebiskop av York ble William godt likt både av presteskapet og folk flest, dessuten styrte han bispedømmet godt. Striden fortsatte imidlertid, og uheldigvis for William, så døde pave Innocent II (1130-43) to dager før den endelige konsekreeringen var planlagt. Etterkommeren på pavestolen var Lucius II (1144-45). Han døde imidlertid et år etter innsettelsen. Pave Lucius hadde sendt palliet, men i og med

⁸⁹ Simoni var bestikkelse for å få et embete

⁹⁰ Norton, 2006, s. 88

⁹¹ Norton, 2006, s. 88

hans dødsfall, tok den pavelige legaten, kardinal Imar av Tusculum, palliet tilbake til Roma.⁹² William reiste deretter til Roma for å få det tilbake. Dette var kostbart og han måtte derfor selge eller pantsette flere av skattene i York for å klare det. Eugenius III (1145-53) het den nye paven. Han var cistercienser og influert av Bernhard av Clairvaux. William prøvde å overbevise paven om sin uskyld, men til ingen nytte. Etter dette trakk han seg tilbake og bodde hos sin slektning Roger av Sicilia. Deretter skjedde noe ytterligere uheldig for William. En del av hans tilhengere angrep cisterciensermunker fra Fountains abbedi, satte fyr på gårdsbygninger der og angrep og skadet erkediakon Walter. William ble deretter formelt avsatt som erkebiskop av York, av pave Eugenius i 1147.⁹³ Nytt valg av erkebiskop ble så holdt 24. juli 1147 i Richmond.⁹⁴ Etter denne hendelsen ble cistercienserabbeden Henry Murdac fra Fountains, som hadde vært Williams motkandidat ved erkebiskopvalget, innsatt som ny erkebiskop i York.⁹⁵ Både pave Eugenius III og Henry Murdac hadde vært munk i Citeaux under Bernhard. Etter dette dro William til Henry av Blois (biskop og Williams onkel) i Winchester, og levde der som munk i seks år. Her førte han et stille og tilbaketrukket liv.⁹⁶

Da Henry Murdac først ankom York i 1152, nektet folket i York å slippe ham inn i byen. Han måtte derfor styre den delen av befolkningen i York som var lydige mot paven fra Fountains, et sted som var nesten åtte mil unna setet i katedralen. Endelig i 1153 døde tre av Williams hovedmotstandere, pave Eugenius III, Bernhard og Henry Murdac i løpet av tre måneder.⁹⁷ William dro da til Roma for å forsvare seg overfor den nye paven, Anastasius IV (1153-54). Igjen møtte William motstand fra ledere i York Minster. Fremst av dem var Osbert av Bayeux. Han var nevø av tidligere erkebiskop Thurstan, og hadde også en sønn ved samme navn. Han antas å ha hatt ambisjoner om å bli innsatt som erkebiskop selv.⁹⁸ Hans protester og forsøk på å hindre William i å bli gjeninnsatt som erkebiskop, førte imidlertid ikke frem. William ble gjeninnsatt av paven og fikk palliet.

⁹² Kardinalen som red tilbake med palliet, er i følge French, 1999, s. 42-44, kardinal Hincmar. Norton, 2006, s. 116, navngir kardinalen som Imar av Tusculum.

⁹³ Norton, 2006, s. 121

⁹⁴ Norton, 2006, s. 121

⁹⁵ Norton, 2006, s. 121

⁹⁶ Norton, 2006, s. 124

⁹⁷ Norton, 2006, s. 132

⁹⁸ Norton, 2006, s. 102

2.1.2 Williams død og kanonisering

I 1154 gjorde William en triumfferd inn til York. På broen over Ouse hadde det samlet seg enorme menneskemengder. Broen var av tre og den kollapset fullstendig med så mange mennesker. Ingen ble imidlertid skadet da broen falt, og dette ble tilskrevet Williams bønner og sett på som et godt tegn. Som erkebiskop var William mild og forsonlig overfor sine fiender. Han besøkte Fountains og lovet å reparere det som tilhengerne og slektningene hans hadde skadet. Så skjedde det triste at etter å ha feiret messe på Treenighetssøndagen i 1154, fikk han voldsomme magesmerter. Han døde etter noen dager den 8. juni 1154. Han ble så gravlagt i katedralen i York. Dødsfallet kom uventet, og fordi dette skjedde så plutselig, var det mange som trodde han var blitt myrdet. Det ble hevdet at kalken hadde blitt forgiftet, og at den ansvarlige for udåden var Williams gamle uvenn, Osbert av Bayeux, erkediakon til Richmond. Da saken kom opp for kong Stephen samme høst, var Williams chaplain, Symphorian, Williams hovedanklager.⁹⁹ Osbert hevdet imidlertid hardnakket sin uskyld. Denne saken ble oversendt til Roma samme år, men fordi kong Stephen døde i oktober, og Henry av Blois deretter dro tilbake til Cluny, så var det ingen i hjemlandet som så noen grunn til å forfølge saken.

Matildas sønn Henry II etterfulgte kong Stephen som konge. Ettertiden har tatt forskjellige standpunkt i ”giftsaken”. Blant annet har lokale historikere hatt forskjellig syn på Osberts rolle i Williams død. En Gilbert Foliot, biskop av Hereford, mente han var uskyldig, mens John av Salisbury mente han var skyldig.¹⁰⁰ William av Newburgh mente at William døde av feber. Han diskuterte saken med en munk ved Rievaulx som hadde vært prest i York Minster da dødsfallet skjedde. Munken fortalte at William selv hadde tatt en motgift mot eventuell forgiftning da han ble syk. Dette forsterket selvsagt mistankene om mord.¹⁰¹ Uansett så mistet Osbert av Bayeux sin stilling i kirken i 1157, og levde resten av sine dager som en lavadelig person.¹⁰²

Det har ikke blitt funnet noen spor av dom i saken, så antakelig ble den henlagt pga mangel på bevis. Etter ryktene om at William var blitt myrdet, kom det krav fra folket om en

⁹⁹ Norton, 2006, s. 146

¹⁰⁰ Norton, 2006, s. 144-148, omtaler denne saken. Gilbert Foliot var biskop av Hereford mellom 1163-1187, John av Salisbury (c. 1120-1180) var forfatter og biskop av Chartres og William av Newburgh (1136-1198?), var en engelsk historiker og augustinsk prest fra Yorkshire.

¹⁰¹ Norton, 2006, s. 146-147

¹⁰² Norton, 2006, s. 146

helligkåring av ham. Ved graven hans skjedde det mirakler. Folk oppfattet ham som en helgen som hadde blitt offer for urettferdighet. Cistercienserabbedene av Fountains og Rievaulx, fikk i oppdrag av pave Honorius III, å undersøke hans liv og mirakler med tanke på kanonisering.

Kanoniseringen av William illustrerer godt de forandringene som hadde funnet sted vedrørende prosessen i det tolvte og tidlige trettende århundre. Fra gammelt av, hadde det vært vanlig at kanoniseringen av en helgen og dennes minnedag, ble ført inn i kirkekalenderen av den biskopen fra det sognet han/hun tilhørte. Antakelig var det etterfølgeren til William, Roger av Pont L'Evêque, som formelt fremmet Williams navn som helgen i York, etter miraklene i pinsen 1177.¹⁰³ At William ble betraktet som helgen, var ikke bare tilfelle i nord, men også i hjertet av de to gamle sørlige biskopdømmene, Canterbury og Winchester. På dette tidspunktet er det også, at den idéen begynte å ta form i Roma, at kun paven skulle ha autoritet til å kanonisere en helgen. Denne oppfatningen ble så endelig bekreftet i den pavelige kurien ved begynnelsen av det trettende århundre. Kanoniseringen av William i 1226 representerer derfor den formelle anerkjennelsen av den sentrale ledelsen i den katolske kirke. Man kan derfor hevde, at William ble kanonisert ved to anledninger. Den første skjedde i 1177, i henhold til gammel sedvane ved den lokale kirken, og andre gang i 1226, da han ble kanonisert i henhold til den nye doktrinen fra paven. Men en kanonisering lager ingen helgen. Det er kun en offentlig stadfestelse av at vedkommende er å betrakte som en helgen ut fra hvilke helgenaktige ting som har skjedd.¹⁰⁴ Utviklingen til kulten etter William skjedde i samme takt som den nye pavelige doktrinen om kanonisering av helgener tok form.

2.1.3 Kulten etter St. William

Den første reaksjonen på Williams kanonisering, kom fra byen York og ikke fra katedralen. Den gamle trebroen over Ouse hvor Williams første mirakel hadde funnet sted, hadde blitt erstattet av en steinbro. På enden av broen var det bygget et kapell (Fig. 67).¹⁰⁵ Dette kapellet ble i stor grad påbygget i 1228, da det ble viet til St. William. Det sto der helt til broen ble revet i 1810 (Fig. 68).¹⁰⁶ I York Minster fikk St. William sitt eget alter først i 1230. Det var Elias

¹⁰³ Norton, 2006, s. 161-162 og 192

¹⁰⁴ Nilson, 1998, s. 14; Norton, 2006, s. 149 og 192

¹⁰⁵ Norton, 2006, s. 196

¹⁰⁶ French, 1999, s. 6

Bernard som laget et alter for ham ”in majori ecclesia”, en betegnelse de brukte om de nye tverrskipene og tårnet i York Minster.¹⁰⁷

Vi har to skrevne materialer å holde oss til når det gjelder miraklene etter St. William. Det er historiene i det som kalles *Miracula*, som er de nedskrevne beretningene om miraklene som skjedde i pinsen 1177, og historiene i skrevet om livet til St. William, kalt *Vita*. Sistnevnte ble i hovedsak gjenfortalt og samlet av Raine i tre bind kalt *The Historians of the Church of York*, utgitt mellom 1879 og 1894. Det er dette materialet de fleste av historiene om St. William er hentet fra. Det er mulig at *Vita* er blitt forfattet for å fremme Williams kandidatur som helgen.¹⁰⁸ Den første kunnskapskilden til miraklene etter William, nå kalt *Miracula*, var opprinnelig en malt tretavle som befant seg i York Minster, og som eksisterte så sent som på 1800-tallet. Den ble heldigvis kopiert og nedskrevet av Dodsworth tidlig i det syttende århundre. Det fortelles der om førtitre mirakler utført gjennom St. William. Noen av disse er gjenkjennelige i vinduet.¹⁰⁹

Siste del av 1200-tallet skjedde det en rekke mirakler knyttet til St. William. Det startet med en brann som brøt ut i York, og som spredde seg videre til York Minster. En stor brennende bjelke falt på Williams grav og brakk gravlokket i to.¹¹⁰ Den nedre delen av lokket skled ned og avdekket Williams avdøde legeme som var ubeskyttet mot den brennende bjelken. Men, fortelles det, til alles forbauselse var silkeklærne han lå i uskadet, heller ikke legemet var skadet, og en søtlig lukt som av røkelse eller av kostbar salve, steg opp av graven.¹¹¹ Denne historien inneholder mange velkjente elementer fra liknende mirakelhistorier; legemet som er uskadet, lukten av parfyme, for ikke å si ulykken som blir vendt til seier ved at en ny østende i katedralen ble bygget etter brannen.¹¹²

Episoden skjedde under erkebiskop Roger of Pont L'Evêque, som ble innsatt som ny erkebiskop etter Williams dødsfall. Roger av Pont L'Evêque har antakelig startet tidlig med å bygge ut østenden av York Minster, raskt etter at han ble innsatt i embetet.¹¹³ Brannen har derfor sannsynligvis funnet sted på midten av 1150-tallet.¹¹⁴ Graven har antakelig befunnet seg på det som må sies å ha vært en byggeplass, i 10 til 20 år etter brannen. Det er ikke funnet noe

¹⁰⁷ French, 1999, s. 6

¹⁰⁸ French, 1999, s. 16; Norton, 2006, s. 150-151

¹⁰⁹ French, 1999, s. 16

¹¹⁰ Norton, 2006, s. 149

¹¹¹ Norton, 2006, s. 149

¹¹² Norton, 2006, s. 150

¹¹³ Norton, 2006, s. 149; Brown, 2003, s. 4

¹¹⁴ Norton, 2006, s. 150

tegn som tyder på at det har vært noen kult i forbindelse med William på dette tidspunktet. John av Hexham, som i 1160 skrev en del om Williams stilling som erkebiskop, omtaler ham ikke som noe annet enn hva som er naturlig for en hvilken som helst mann av hans stilling.¹¹⁵ Et annet vitnesbyrd kommer fra en Reginald av Durham, som beretter om Williams besøk til Durham i 1154.¹¹⁶ Det er forfattet i 1160-70, og viser ingen tegn til at William ble betraktet som helgen. Det var ikke før i 1170, at kulten etter William skjød fart. Dette året ble Thomas Becket myrdet i Canterbury.¹¹⁷

2.1.4 Eksempler på avbildning av St. William i engelsk kunst ca. 1200-1420

Svært få eksisterende eksempler på bilder av St. William er å finne i engelsk kunst fra det trettende og fjortende århundre; tiden mellom den første oppblomstringen av kulten etter ham og til det ferdige St. Williamvinduet i York Minster. Selv om det meste er gått tapt, finnes det noe. Sannsynligvis har det vært en moderat entusiasme lokalt, mens det ellers har vært temmelig lunkent.¹¹⁸

En alterfront med scener fra St. Williams liv, skal ha eksistert i King's Chapel i Nottingham Castle datert ca. 1251-60. Denne eksisterer imidlertid ikke lenger.¹¹⁹ Tristram skriver: "The few references in the Rolls to the castle (of Nottingham) include some of the most interesting we possess. Thus an altar frontal of St. William (of Norwich?) was ordered for the King's Chapel."¹²⁰ Nottingham befant seg innenfor Yorks erkebispedømme, og helgenen det her blir referert til må være William av York, og ikke William av Norwich, slik Tristram antyder. Sistnevnte hadde ingen kult utenfor Norwich.

I York Minster fantes det antakelig avbildninger av St. William både i takhvelvingen og mulig som malt figur blant flere i veggen over den indre døråpningen i kapittelhuset datert 1285-90.¹²¹ Både takmaleriene i kapittelhuset og veggmaleriene har antakelig vært utført ved samme atelier. De kan med stor grad av sannsynlighet dateres til tiden før 1350, fordi tiden etter

¹¹⁵ Norton, 2006, s. 150

¹¹⁶ En munk ved Durham, som i årene 1162-1173, var kjent som en forfatter av helgenliv. Han er spesielt kjent for: *Life of Saint Godric*

¹¹⁷ Norton, 2006, s. 150

¹¹⁸ French, 1999, s. 8

¹¹⁹ Tristram, 1950, s. 385: "Nottingham, The Castle 1251 Liberate Rolls of Henry III. Order to paint a picture of the story of St. William in front of the altar in the king's chapel."

¹²⁰ Tristram, 1950, s. 371

¹²¹ Norton, C., "The Medieval Paintings in the Chapter House", *Friends of York Minster*, 67th Annual Report, 1996, s. 34-51

denne datoen markerer et stilskille innenfor figurmaleriet.¹²² Figurene representert i veggmaleriene eksisterer ikke lenger, men det eksisterer derimot en skisse tegnet av John Carter fra 1790, som viser fem figurer hvorav tre er biskoper eller erkebiskoper (Fig. 84).¹²³ De to andre figurene er sannsynligvis konger, da de har kroner på hodet. Figuren til venstre har en biskopstav i hånden, figuren i midten har en korsstav og figuren til høyre bærer et pallium og mitra, men staven er ikke mulig å identifisere. Sett på bakgrunn av at han bærer palliet, virker det naturlig å anta at det dreier seg om en erkebiskop. Arrangementet som figurene representerer, kan minne om senere glassmaleriarbeider i korets klerestorium, hvor man finner vinduer med fem glassåpninger og med figurer som er en del av York Minsters historie. Ofte er de arrangert med denne rekkefølgen: erkebiskop - konge - pave - konge - erkebiskop.¹²⁴ Det er mulig biskopen i sentrum av bildet skal representere St. William, som her er flankert av Thomas av Bayeux og Walter de Grey. De to sistnevnte var vesentlige i organiseringen av York Minster og skulle passe godt inn i et kapittelhus.¹²⁵ James Torre (1649-99), en oldtidsgransker, har beskrevet taket i kapittelhuset som åtte hovedseksjoner med seks paneler i hver (Fig. 86). Dette ble registrert før takmotivene ble fjernet i 1798.¹²⁶ I seksjon V, og panel nr. 3, beskrives en erkebiskop med mitra og korsstav. Dette er sannsynligvis St. William som var den helgenen York Minster hadde relikviene av.¹²⁷

Videre er St. William avbildet i to glasspaneler i nordre sideskip i York Minster i "The Bell Founders Window" (n 24) datert ca. 1310-20. Det ene motivet er fra mirakelet ved Ouse Bridge i 1154 (Fig. 74)), og det andre viser donoren av vinduet, Richard Tunnoc, som kneler foran St. William (Fig. 73).¹²⁸

I *Madresfield Hours* (Nå Wormsley, Coll. Sir Paul Getty), fra ca. 1320-30, finnes det et bilde blant flere andre helgener i miniatyr av St. William. (f. 54). Avbildningen står her sammen med i alt 20 andre miniatyrbilder med forskjellige emner.¹²⁹

¹²² Norton, 1996, s. 39

¹²³ Norton, 1996, s. 36, fig.2

¹²⁴ Norton, 1996, s. 40

¹²⁵ Norton, 1996, s. 40

¹²⁶ Norton, 1996, s. 41

¹²⁷ Norton, 1996, s. 43

¹²⁸ Brown, 1999, s. 38, Brown, 2003, s. 131

¹²⁹ Sandler, L.F., 1986, del. II, nr.37, s. 42-43

I St. Albankatedralen finnes det et unikt bilde av St. William (Fig 82).¹³⁰ Det befinner seg i den nordøstre delen av katedralen. Det har antakelig tilhørt et større alterbilde. Veggmaleriet av St. William forestiller en geistlig figur i halv legemsstørrelse og er en av katedralens største skatter. Det er regnet som et av de best bevarte murmaleriene som eksisterer i England fra middelalderen. Det er datert til ca. 1308, da det antakelig ble malt i tilknytning til at det også ble laget et helgenskrin av St. Alban i katedralen. Det viser en slank geistlig mann med en mitra. Han har hodet bøyd mens han er i ferd med å gi velsignelsen. Ansiktet er vennlig og uttrykksfullt, med et blikk som stiger opp. Det blonde håret og skjegget er svakt krøllet. I venstre hånd holder han en korsstav, men det er mulig at det originalt har vært en forgylt biskopstav der.¹³¹ Den blå mitraen er kledd med hvite juveler og rosafargete bånd. Rundt halsen har han et rosafarget bånd. Drakten ellers er intens blå med rosa overdel. Helt nederst er drakten kantet med et forseggjort bredt bånd. Omrisset av en fot, kan så vidt sees nederst i bildet. Det har vært fremmet som sannsynlig at det er en maler fra det engelske hoffet, som har vært mester for veggmaleriet, idet det kan minne om andre arbeider fra Westminster Abbey.¹³² Hvorfor St. William er representert i St. Albans på et sted som tydelig har vært et sted av betydning, er uklart.

Av andre eksempler har vi en avbildning av St William i et illuminert manuskript fra 1405-15, laget for velgjørere i York, i *The Bolton Hours* (York Minster Lib. Add 2).¹³³ Det viser en erkebiskop med korsstav som gir velsignelsen med høyre hånd (Fig. 70). På hodet har han mitra og han ser ut til å stå mellom to søyler. Bakgrunnen ser ut til å bestå av et teppe.

Videre er det funnet to pilgrimsamuletter som begge viser bildet av St. William. Den ene, datert til kort etter 1226, viser St. William flankert av St. Peter til venstre, og St. Paulus til høyre (Fig. 87). På andre siden av amuletten, er det et bilde av en engel med fire vinger. Den er i tinn og ble båret rundt halsen.¹³⁴ I midten er det et puteliknende rom hvor olje har vært oppbevart. Den andre amuletten er en del ødelagt og er datert til tiden mellom det trettende og fjortende århundre. Formen er rund, og har kanskje vært festet med en nål (Fig. 88). Den har et åpent ornamentikkemønster rundt en beholder hvor St. William er avbildet.¹³⁵ På hver side av

¹³⁰ Det vi i dag kaller St. Albankatedralen, var et benediktinerkloster fram til tiden etter reformasjonen i England; Roberts, 1993, s.8 og 52

¹³¹ Roberts, 1993, s. 53

¹³² Roberts, 1993, s. 53

¹³³ Scott, K.L., 1996, del II, no. 33, s. 119; French, 1999, s. 9, fig.3; York Minster Library MS Add. 2. f. 39v.

¹³⁴ Boetjes, 2007, s. 52, fig. 5.3.

¹³⁵ Boetjes, 2007, s. 54, fig. 5.5.

beholderen ser man St. Peter til venstre, og St. Paulus til høyre. Beholderen har antakelig inneholdt olje fra skrinet til helgenen. Bare halvparten av amuletten er intakt.

Sett på bakgrunn av de sparsomme funn som er gjort av bilder som framstiller St. William, er det naturlig å konkludere med at hans kult ikke har hatt noen særlig stor utbredelse i middelalderen.

2.2 Miraklene pinsen 1177

Vita forteller om en ung jente, som hadde vært blind fra en ung alder av, og som fikk synet igjen takket være St. William, pinsen 1177.¹³⁶ Dette er starten på flere av miraklene som skjedde ved graven til St. William. Ofte skjedde miraklene ved hjelp av hellig olje som fløt fra graven, noe som ble nedskrevet kort tid etter hendelsene.¹³⁷ Innledningen i *Miracula*, forteller at miraklene skjedde i York Minster i pinsen 1177. Deretter følger en beskrivelse av miraklene som har funnet sted, noen med et par linjer, og andre med opptil tyve linjer. Når det gjelder vitnene, så er det ofte nedskrevet om de var fra land eller by, om de kjente personen godt, og enkelte ganger er de oppført med navn. Alle miraklene fra pinsen 1177 som er omtalt i *Miracula* skjedde ved graven, og alle er datert med ukedag.¹³⁸ Beretningene er korte og faktaorienterte, uten utbroderinger, i motsetning til fortellingene i *Vita*, som har en mer overdreven fortellerstil.¹³⁹ De omhandler en beskrivelse av personen som er helbredet, noen ganger navnet på vedkommende, hvor de kommer fra, hva slags sykdom de har bedt om hjelp for, samt vitner som kan bekrefte mirakelet. Det er nedskrevet 33 mirakler i alt fra denne pinsen.¹⁴⁰

På grunnlag av alle miraklene som fant sted etter Williams dødsfall, ble han kanonisert av pave Honorius III 18. mars, 1226.¹⁴¹ Skrivet fra paven sier at han har innskrevet Williams navn i listen med hellige bekjennere i kirken, slik at han heretter skal bli hedret på sin minnedag hvert år på en verdig måte. Helligkåringen sies det videre, er bygget på en meget grundig undersøkelse av Williams liv, samt en mengde mirakler som har funnet sted etter hans død, og

¹³⁶ Årstallet er ikke nedskrevet i *Vita*, men andre skriv gjør at man identifiserer året som 1177. Norton, 2006, s. 150; French, 1999, s. 77; Fowler, 1873/74, s. 277

¹³⁷ Norton, 2006, s. 151, nevner *Miracula*, som skrivet som innehar flere opplysninger enn *Vita*

¹³⁸ Norton, 2006, s. 152

¹³⁹ Norton, 2006, s. 152

¹⁴⁰ Norton, 2006, s. 152; French, 1999, s. 16, forteller at det var i alt 43 mirakler som var nedskrevet på tavlen

som Gud har utført gjennom William. Blant miraklene som er undersøkt nevnes: olje som har flytt frem fra graven, og som har helbredet mange mennesker for deres lidelser, tre døde mennesker er brakt tilbake til livet, fem blinde har fått synet tilbake, og ikke minst, nye øyne er blitt gitt til en mann som hadde blitt slått i en duell på tross av at han var uskyldig, med den følgen at han hadde blitt blind. Vi finner denne historien i rad 12 i vinduet.

Denne helligkåringen fra paven, var bare en logisk følge av at folk i York lenge hadde tilbedt William som en helgen, og spesielt siden slutten av årene etter 1170.¹⁴² På denne tiden er det at kulten etter William skyter fart. Disse miraklene som blir nevnt i det pavelige brevet, refererer til mirakler han hadde utført mens han levde, men mest til de posthume miraklene. Det første og mest kjente av miraklene som ble tilskrevet St. William, var mirakelet ved Ouse Bridge, som skjedde da han ble gjeninnsatt som erkebiskop av York. De posthume miraklene som skjedde ved hans grav og senere skrin, var mer tallrike og kan i en viss grad sammenliknes med hans rivals i Canterbury; Thomas Becket. I likhet med miraklene utført ved graven til St. Thomas, tiltrakk disse hendelsene tilreisende som la igjen penger i York Minster.

2.2.1 Helgenskrinet til St. William i York Minster

Gjennom århundrene har relikvier blitt oppbevart på et utall forskjellige måter. Små relikvier ble generelt oppbevart i bærbare skrin laget av kostbare materialer. Disse ble laget i flere forskjellige fasonger og størrelser. Den arkitektoniske rammen rundt selve kisten kunne som en kontrast til denne, bære preg av flere forskjellige arkitektoniske faser. De mye større skrinene for hele legemet til en helgen, ble i middelalderen laget i form av et miniatyrhus med et tak som hadde skrånende lokk. Fordi selve hovedskrinet var så stort og uhåndterlig, ble det antakelig fraktet et mindre skrin i byen York ved prosesjonene som markerte årsdagen for hans død, samt minnedagen for translasjonen av hans relikvier.¹⁴³

I det fjerde århundre ble det etablert en praksis med å plassere en helgens hele legeme, og spesielt da martyrs, bak alteret.¹⁴⁴ Begrunnelsen for dette fant de i Kap.6, vers 9 i Johannes Åpenbaring.: ”Da lammet brøt det femte segl, så jeg under alteret sjelene til dem som var blitt slått i hjel for Guds ord skyld og for det vitnesbyrd de hadde.” Denne skikken ble praktisert i flere hundre år, og det var også viktig at helgenen ikke ble gravlagt i jorden, men hevet opp fra

¹⁴¹ Norton, 2006, s. 149 og s. 192-201 for en detaljert diskusjon om kanoniseringsprosessen

¹⁴² Norton, 2006, s. 149

¹⁴³ Nilson, 1998, s. 42

¹⁴⁴ Wilson, 1977, s. 5

bakken. I Durham ble St. Cuthberts relikvier translateret til et nytt skrin. Det besto av en dekorert kiste som ble plassert bak høyalteret på en stein som igjen ble båret oppe av ni søyler; et slags steinbord med høye ben.¹⁴⁵ Dette arrangementet ble brukt gjennom hele middelalderen i Frankrike, og det medførte også et tak eller himmelhvelving med tiden.¹⁴⁶ På tross av mange forskjeller i detaljene, så tilhørte St. Williams skrin denne typen.¹⁴⁷ I 1223 ble det oppdaget en søtlig olje som kom fra graven til William, et helt klart tegn på at han var en helgen. 8.juni i 1227, syttitreårsdagen etter hans død, ble han proklamert til helgen av paven.¹⁴⁸ For å sikre seg helgenkåringen, hadde ledelsen i York Minster lagt seg i selen for å få gjennomført kanoniseringen av William, ikke minst fordi Canterbury i 1220 - hadde fått et fantastisk helgenskrin for St. Thomas Becket i sin katedral. York Minster kunne jo ikke være bekjent av å ikke ha en egen helgen, så oljen kom på et bra tidspunkt. Rivaliseringen med Canterbury lå til grunn for mye av det som skjedde i York Minster både da og senere. Det gjaldt ikke kun helgenskrinet til St. William, men også mirakelmotivene i vinduet som bærer hans navn.

St. William ble gravlagt i 1154 i en romersk kiste av sandstein som var 2,13 meter lang og som veide ca. ett tonn.¹⁴⁹ Da det nå eksisterende kirkeskipet ble påbegynt i 1291, ble gulvet hevet og kisten forble skjult. Den kan nå sees i den vestre delen av krypten. Lenge sto graven uten at noe vesentlig ble gjort med den. I 1284 betalte imidlertid Antony Bek, biskopen av Durham, for at St. Williams legeme skulle få ligge i et nytt skrin som skulle stå på et bedre sted bak høyalteret. Denne seremonien med translasjonen av St. Williams legeme, var nesten like storslagen som det Canterbury hadde oppvist i forbindelse med det nye skrinet til St. Thomas sekstifire år tidligere. Det ble høytidelig overvært av Kong Edward I, hans dronning, ti biskoper og et utall adelige.¹⁵⁰ Kongen selv hjalp til med å bære skrinet med relikviene, og han betalte også for maten til to hundre fattige mennesker i den forbindelsen. Det er antakelig dette skrinet vi ser avbildet flere ganger i mirakelmotivene i St. Williamvinduet. St. Williams skrin dominerte koret i resten av middelalderen, men noen mindre relikvier ble plassert i en mindre beholder som ble båret rundt i byen ved bl.a. årsdagen for hans død. Den ble også båret rundt ved årsdagen for translasjonen som var 9. januar. Den dagen ble senere flyttet til første søndag

¹⁴⁵ Wilson, 1977, s. 5

¹⁴⁶ Wilson, 1977, s. 6, fig. b

¹⁴⁷ Wilson, 1977, s. 5; Nilson, 1998, s. 94

¹⁴⁸ Wilson, 1977, s. 8

¹⁴⁹ Nilson, 1998, s. 94

¹⁵⁰ Wilson, 1977, s. 8

etter Helligtrekonger i 1478.¹⁵¹ Både graven og skrinet var dekket med gaver fra dem som hadde opplevd helbredelse.¹⁵² Voksmodeller av ben og armer hang nær skrinet. Her kunne man også se voksllys og veker til lys. Dette kan sees tydelig i panel nr. 21B (French 22b). Panelet viser skrinet som har et stativ til venstre hvor flere legemsdeler, deriblant et hode og hjerte, er hengt opp. Til venstre i bildet kneler en mann som holder fram et ben laget i voks som han ofrer ved alteret til St. Williams skrin. I det foregående panelet, 21A (French 22a), ser vi at mannens ben blir målt for avstøpning. Til tross for at Williams kult ikke tok helt av slik som for St. Thomas i Canterbury, ser vi likevel av restene fra de to helgenskrinene som sto i York Minster, at de aller beste håndverkerne har vært med i utformingen av dem.¹⁵³ Selv om graven sto tom etter 1284, ble den fremdeles æret som det stedet der den originale graven hadde stått. Tidlig på 1400-tallet, antakelig da hovedskipet sto nesten ferdig, ble det laget et fantastisk nytt monument over den romerske sarkofagen som hadde huset St. Williams legeme første gangen etter hans død. Nøyaktig tidspunkt for dette vites ikke, men erkebiskop Thomas Melton, som virket fra 1317 til 1340, gav 20 £ til dette monumentet.¹⁵⁴

2.2.2 Hovedskrinet

Da Antony Bek, biskopen av Durham, betalte for translasjonen av St. William i 1284, var den største kostnaden et nytt skrin. Man kjenner ikke helt til hvordan det så ut, men det fulgte antakelig det vanlige mønsteret på den tiden.¹⁵⁵ Det besto som regel av et sølvskrin eller en sølvkiste, på en høy marmorpidestall plassert bak høyalteret. Det fortsatte å eksistere også etter gjenreisningen av koret i siste del av 1400-tallet.¹⁵⁶ Hundre år etter ble det imidlertid erstattet med et som vi fremdeles kan se fragmenter av i dag (Fig. 78, 79, 80 og 81). I 1471 testamenterte sognepresten i Lythe, 10 shillings til konstruksjonen av et nytt fundament i marmor til gravskrinet til St. William. Sannsynligvis ble skrinet ombygget til gjenåpningen av York Minster i 1472. Beks skrin har sikkert virket litt lite og gammeldags sammenliknet med det nybygde koret. Det nye skrinet later til å ha vært det største og siste av eksisterende relikvieskrin fra middelalderen (Fig. 77).¹⁵⁷ Det passet antakelig perfekt inn i arkitekturen både

¹⁵¹ Helligtrekongers dag, er på norsk regnet for trettende dag jul, eller 6.januar.

¹⁵² Nilson, 1998, s. 53

¹⁵³ Wilson, 1977, s. 9

¹⁵⁴ Wilson, 1977, s. 12

¹⁵⁵ Wilson, 1977, s. 19

¹⁵⁶ Brown, 2003, s. 236-237

¹⁵⁷ Wilson, 1977, s. 19

mht stil og form.¹⁵⁸ Det var en mann ved navn Robert Spillesby, byggmester i York Minster fra 1466 til 1473, som var ansvarlig for den siste utgaven av St. Williams relikviehus. Bare noen arkitektoniske deler og detaljer eksisterer i dag. Det gjelder spesielt ornamentene i takhvelvingene av relikviehuset. Graven til St. William var laget av magnesiumkalkstein fra Tadcaster, mens skrinet var laget av blågrå fossil kalkstein, antakelig fra Teesdale. Siden sistnevnte stein er ganske hard, og fordi den lar seg polere, ble denne steinen oppfattet som marmor i middelalderen.¹⁵⁹ Rester av skrinet med detaljer fra takhvelvingen befinner seg i dag i Yorkshire Museum ved siden av det tidligere St. Marys Abbey.

Richard Scrope

Richard Scrope (ca 1350-1405) var den fjerde sønnen til Baron Scrope av Masham. Han tok først sin akademiske utdanning i Oxford, og senere i 1379, fikk han to doktorgrader fra Cambridge i hhv. kirkerettslig og sivil jus.¹⁶⁰ Han gjorde hele tiden fram til han fikk stillingen som erkebiskop i York Minster, en jevn og god karriere i kirken. Han ble konsekret til erkebiskop i York, 15. mars, 1398.¹⁶¹ Denne erkebiskopen kom til å få stor betydning for St. Williamvinduet i egenskap av å bli henrettet på St. Williams egen dag, den 8. juni 1405 i York, mens en stor menneskemengde var tilstede. Årsaken var en dom om forræderi mot den sittende kongen, Henry IV. Dette tilsa at han var emne for martyrollen og uoffisiell helgenstatus. Kongen lot ham bli gravlagt i York Minster, og hans skrin ble gjenstand for pilegrimsferder fra da av og gjennom flere århundrer.¹⁶² At denne lærde mannen skulle ende som forræder, kan spores tilbake til året 1399, da Henry Bolingbroke, senere Kong Henry IV, avsatte sin fetter Richard II, fra tronen. Det var Richard II, som hadde fremmet Scopes kandidatur til stillingen som erkebiskop i York. I 1400 var imidlertid Scrope med på å hjelpe Henry IV med pengelån til bekjempelse av skottene som gjorde opprør, og det ser ut til at han sto på god fot med kongen så sent som i 1403. I 1404 begynte imidlertid forholdet til kongen å skjære seg. En av grunnene var at erkebiskopen motsatte seg å betale skatt av kirkens eiendommer til kongen. Dette siste hadde kommet i stand ved en lov fra Parlamentet i 1404. Dessuten var korrupsjon blitt et problem for erkebiskopen.¹⁶³ Våren 1405 forfattet derfor erkebiskopen et skriv hvor han

¹⁵⁸ Wilson, 1977, s. 19

¹⁵⁹ Wilson, 1977, s. 21

¹⁶⁰ *Oxford Dictionary of National Biography*, 2000, vol.49, s. 562

¹⁶¹ *Oxford Dictionary of National Biography*, 2000, vol.49, s. 562

¹⁶² Goldberg, 2004, s. 225

¹⁶³ Goldberg, 2004, s.189

anklaget kongen for å ha misbrukt sin makt. Han mobiliserte en hær på åtte tusen mann som gikk mot kongen, men ble utmanøvrert av kongens mann ved navn Westmoreland, og ble arrestert og fengslet ved Pontefract.¹⁶⁴ Rett etter fengslingen, ble han fraktet til sitt eget sted; Bishopthorpe. Der ble han dømt til døden for forræderi 8. juni 1405.¹⁶⁵

Richard Scrope var en populær erkebiskop og kongens menn sto vakt for å hindre folk i å valfarte til stedet der hans avrettede legeme var blitt lagt. I folks bevissthet var han en både tragisk og romantisk helgen og mirakler skjedde ved hans skrin.¹⁶⁶ Denne hendelsen hadde en sterk virkning på aristokratiet i Nord-England som var opprørt over henrettelsen, og derved også familien Ros. Dette kan ha hatt en betydelig innvirkning på beslutningen fra familien om å finansiere et vindu til St. Williams ære, for derved å markere sitt standpunkt om denne dommen. Det dramatiske dødsfallet til erkebiskop Richard Scrope, lå an til å gi York Minster en egen helgen på linje med St. Thomas Becket i Canterbury Cathedral.¹⁶⁷ Det lå også an til at dødsfallet til den populære erkebiskopen ville utkonkurrere York Minsters egen helgen, St. William. Richard Scopes våpenskjold finnes for øvrig på sydsiden av den første travéen i det vestre koret i York Minster. Hans skjold er til venstre for buen, mens Walter Skirlaws henger til høyre (biskop av Durham 1388-1406 og donor til østvinduet i York Minster).

¹⁶⁴ *Oxford Dictionary of National Biography*, 2000, vol. 49, s. 563

¹⁶⁵ Goldberg, 2004, s.189

¹⁶⁶ Goldberg, 2004, s.225

¹⁶⁷ Swanson, 1989, s.i

3. St. Williamvinduet

Tidligere hadde Richard Scrope vært biskop i Coventry og Lichfield fra 1386 til 1398. Donoren til østvinduet i York Minster, Walter Skirlaw, hadde også hatt sitt virke der i 1385 før han ble kalt til Bath og Wells. To av de fremste skikkelsene i denne perioden hadde derfor tilknytning til Coventry, hvor glassmaleriet opplevde stor framgang på denne tiden. Det er mulig at John Thornton var en protegé av Scrope-familien.¹⁶⁸ I 1405, samme året som Richard Scrope ble henrettet for forræderi, startet John Thornton fra Coventry arbeidet med å dekorere det store østvinduet i York Minster. Han brukte tre år på vinduet, som ble ferdig i 1408. En stund etter, ble St. Williamvinduet påbegynt. Det finnes ikke noe skriftlig dokument som viser kontrakten mellom York Minster og John Thornton angående dette vinduet. Imidlertid er John Thorntons stil og teknikk så klart til stede i St. Williamvinduet, at ekspertene er enige om at han er mesteren for vinduet.¹⁶⁹ I 1410 ble han borger av York (freeman), og han hadde tilhold i en eiendom eid av Dean og Chapter i York.¹⁷⁰ John Thornton kom antakelig fra en familie hvor hans far også var glassmaler.¹⁷¹ Det var flere glassmalere fra Coventry på denne tiden, men John Thornton var den mest kjente.¹⁷² I Coventry har han antakelig hatt et eget verksted, som sannsynligvis ble drevet av medarbeidere mens han var i York. Beslutningen om å hente John Thornton fra Coventry for å fullføre det store arbeidet med å male østvinduet i York Minster, tilskrives Richard Scrope. Kontrakten var mellom Dean og Chapter og John Thornton. Thornton fikk tre år på å fullføre det store østvinduet. Han forpliktet seg i henhold til kontrakten, å egenhendig male figurer, scener og annet som var nødvendig for billedframstillingen. Han måtte selv skaffe nødvendig med arbeidsfolk, og fikk for dette £46 for tre år og med £10 som ekstra bonus hvis alt var bra. Kontrakten ble skrevet ned i en Chapter Act bok for 1390-1410, som nå dessverre har forsvunnet.¹⁷³ Datoen for ferdigstillingen er skrevet ned i to av panelene nær toppen av vinduet: MCCCCVIII.¹⁷⁴ Etterfølgeren til Richard Scrope, Henry Bowet, ble valgt til erkebispesetet i York Minster i 1407. Under hans tid ble

¹⁶⁸ Lancaster, 1956, s. 56

¹⁶⁹ French, 1995, s. 5

¹⁷⁰ Lancaster, 1956, s. 57

¹⁷¹ Lancaster, 1956, s. 56

¹⁷² Lancaster, 1956, s. 56

¹⁷³ French, 1995, s. 2

¹⁷⁴ French, 1995, s. 5

store deler av St. Williamvinduet laget. Bowet var en av Kong Henry IVs eldste og mest lojale tilhengere, og i 1413 ble den da avdøde kongen minnet i Bowets All Saints Chapel.¹⁷⁵

Konstruksjon og glassverksted

St. Williamvinduet fyller den nordlige veggen i kvasi-sideskipet midt på den østlige armen av York Minster (Fig. 4). Det består av fem horisontale vindusåpninger som er delt opp i fire seksjoner. Tre vannrette sprosser deler vinduet i disse fire seksjonene. Denne måten å dele opp vinduer på, ble også benyttet i østvinduet i York Minster. Hver seksjon er delt opp i ruter med en tilnærmet kvadratisk form. Det er fem rader med disse kvadratene i den nederste delen, seks i andre seksjon, og fem rader i de to avdelingene over disse. Den øvre delen av hver seksjon har et overtegned tak.¹⁷⁶ Den nedre raden i den tredje seksjonen har kun vanlig glass. Thomas French mener dette er gjort bevisst, da man likevel ikke er i stand til å se noe av vindusrutene når man står på gulvnivå og ser opp.¹⁷⁷ Andre teorier om årsaken til de blanke vindusrutene eksisterer imidlertid. Det har blitt hevdet at de en gang inneholdt glassmotiver som nå er forsvunnet, og at det er årsaken til enkelte mangler i ikonografien.¹⁷⁸ Den nederste raden med de fem vindusmotivene, består av bilder som viser donorene til vinduet. De gjenværende 95 panelene illustrerer livet, døden til og miraklene som fulgte William Fitzherbert. Helt øverst i vinduet er det en seksjon med erkebiskoper og konger, samt kroningen av jomfru Maria. Hele vinduet består av 105 vinduer og 34 masverksåpninger. På tross av at det ikke eksisterer noen kontrakt om glassmaleriarbeidet, er arbeidet med vinduet gjenkjennelig som arbeidet til John Thornton fra byen Coventry i the Midlands. Ettersom kontrakten for østvinduet bare skulle være for tre år, må han ha organisert et stort verksted for å klare dette. Man mener det er fire forskjellige glassmalere som har vært virksomme under arbeidet med St. Williamvinduet.¹⁷⁹ Verkstedet til Thornton var i virksomhet både under og etter at det store østvinduet sto ferdig. Mye av den østre delen av York Minsters glassmalerier er gjenkjennelige arbeider fra dette verkstedet.¹⁸⁰ Stilen til Thorntons verksted er ellers funnet flere steder i York og omegn. Dette gjelder mange av sognekirkene i York, men også i andre deler av Nord-England fra Cartmel

¹⁷⁵ Brown, 1999, s. 77

¹⁷⁶ På engelsk: Canopied head

¹⁷⁷ French, 1999, s. 11

¹⁷⁸ French, 1999, s. 10-11; Fowler, 1874, s. 274-275; Nilson, 1996, s. 158

¹⁷⁹ French, 1999, s. 12

¹⁸⁰ French, 1999, s. 12; Marks, 1993, s. 181

Priory i vest og Whitby Abbey og Beverley Minster i øst.¹⁸¹ Disse arbeidene er stort sett datert til de første tiårene i det femtende århundre.¹⁸² Når det gjelder layout og stil, er det flere ting som er felles for østvinduet og St. Williamvinduet. Rammene som omgir motivene er i begge vinduene formet som del av et arkitektonisk rom. Dette finner man også i flere glassmalerier andre steder i York, slik som i for eksempel "Acts of Mercy-vinduet" i All Saints, North Street. Både det store østvinduet og St. Williamvinduet har samme type steinarbeider i innrammingen rundt glassmaleriene. Layouten er i begge vinduene basert på at en stor flate skulle fylles med en historie som krevde mange illustrasjoner.

¹⁸¹ French, 1999, s. 12

¹⁸² French, 1999, s. 12; Marks, 1993, s. 181-182

ST. WILLIAMVINDUETS PANELER

Figur 1: Gammel og ny nummerering av St. Williamsvinduetts nedre del. (French nummerering til venstre) Illustrasjon: YGT (Bildet kan ikke vises her).

ST. WILLIAMVINDUETS PANELER

Figur 2: Gammel og ny nummerering av St. Williamvinduets øvre del. (French nummerering til venstre) Illustrasjon: YGT (Bildet kan ikke vises her).

3.2 Oppbygningen av motiver i St. Williamvinduet

Som tidligere nevnt leses vinduet fra venstre og mot høyre, og man starter med nederste rad og går videre oppover. Det er grovt sett fire forskjellige typer motiver med variasjoner vi finner i vinduene. Det er de nederste fem panelene med familien til donorene. Det er livshistorien til St. William og hans familie og geistlige kolleger. Det er motiver med helgenskrinet og mennesker som blir helbredet der. Til slutt er det motiver med ulykker av diverse slag, spesielt fallulykker. I tillegg har vi noen uspesifiserte motiv som viser glimt av folks hverdag. Jeg vil heretter vise oppbygningen av de nye motivene slik de fremstår i dag, og med betegnelsene gjort av French (1999) i parentes. (Se ellers fig.1, s. 43 og fig 2, s. 44).

Rad 1 (French, 1a, 1b, 1d, 1c, 1e)

Første rad i vinduet viser donorene til St. Williamvinduet, som er forskjellige medlemmer av den innflytelsesrike familien Ros. De betalte for vinduet og ville ha det beste materialet i glass. Det mest kostbare glasset på denne tiden, var det røde og blå glasset, noe som dominerer i vinduet. Det er i alt fem panel som viser medlemmer av denne familien. Aller nederst i vinduet vises denne familiens våpenskjold. Det er først og fremst dette våpenskjoldet som gjør at vinduet er datert til 1408-14. Rett etter at det store østvinduet sto ferdig i 1408, begynte man på klerestorievinduene i koret. Deretter ble antakelig St. Williamvinduet påbegynt. Donorene som er framstilt i de fem nederste panelene, er fra venstre 1A: To sønner av William, Lord Ros (Fig. 11). 1B: Også to sønner av William, Lord Ros (Fig. 12). I 1C, tidligere 1d, finner vi avbildet enda en sønn, nemlig John, den syvende Lord Ros og hans kone Margery (Fig. 13). I 1D, tidligere 1c: William, den sjette Lord Ros, og hans kone Lady Margaret Ros, tidligere Arundel (Fig. 14). Endelig i 1E, er det Beatrice, Lady Ros som er avbildet (Fig. 15). Hun het som ugift Stafford til etternavn. Mye tyder på at det var Beatrice som betalte vinduet. Plasseringen av hennes portrett i det østlige panelet av vinduet hvor lyset er spesielt gunstig, kan tyde på dette. Beatrice overlevde sin sønn William som døde i 1414. Bildet av henne er etter min oppfatning et av de vakreste portrettene som er laget blant donorer i glassmalerier. Til venstre i motivet er hunden hennes avbildet, også den tegnet med stor fagkunnskap og sjarm.

3.2.1 Scener fra Williams liv

Rad 2 (French, 7a, 2d, 2c, 2e, 10d)

De neste radene er viet Williams liv. Her har det foregått store omrokninger av panelenes posisjoner i vinduet i forbindelse med den pågående restaureringen under ledelse av ”The York Glaziers Trust” (Fig. 8).¹⁸³ I den nye arrangementen av panelene i vinduet, starter nå rad 2 med bryllupet til Williams foreldre, 2A.¹⁸⁴

2A (French 7a) **Bryllupet til Williams foreldre**

Et brudepar står på hver sin side av en erkebiskop og holder hverandre med hver sin høyre hånd (Fig. 16). Bruden har en ring på sin langfinger, og er ikledd en rød drakt som er festet med en brosjé i halsen. Hun har følge av tre damer, to av dem har firkantete hodeplagg. Den tredje har et perlebesatt pannebånd som følger hårfrisuren. Hun bærer en krans av flettede grener fra vintreet. Brudgommen bærer et hermelinsbånd rundt hodet, og har en blå drakt med belte. I hånden holder han et par hansker. Han har to menn i sitt følge. En av dem bærer en krans av flettede grener fra vintreet rundt halsen.

2B (French 2d) **Williams dåp**

Neste motiv i rad 2, er et motiv som viser Williams egen dåp (Fig. 17). På et gult og hvitmønstrete flislagt gulv, ser vi en åttekantet døpefont fylt med vann. En biskop som står bak døpefonten senker et nakent barn litt ned over fonten. Til venstre i bildet står tre menn og til høyre tre kvinner. De er alle kledd i blått eller mørk rødt. Alle damene har kunstferdige hodeplagg. Bakgrunnen er rød.

2E (French 10d) **En erkebiskops død**

Panelet viser en geistlig, antakelig en erkebiskop på dødsleiet, der han mottar den siste olje på øynene (Fig. 18). Vi har her samme motiv, sted, og interiør som i 10E (French 10c). To hettekleddede personer er kommet til i dette panelet, en øverst til venstre med hette som ser medlidende på den døende, og en nederst til høyre som snur hodet vekk i gråt. En prest til venstre for den syke, er i ferd med å legge oljen på hans høyre øye. Til venstre for ham står en person, og helt foran med armene kastet over fotenden av sengen er enda en i sorg. Bakgrunnen er blå.

¹⁸³ Fordi mange av panelene helt tydelig var feilplassert tidligere, blir nå panelene satt inn i sin rette sammenheng etter anvisning fra Dr. Christopher Norton

¹⁸⁴ Tidligere 7a i French, 1999, s. 49

Rad 3 (French, 3b, 4a, 2b, 3a, 4b)

I rad 3, er det likeledes flere omrokninger i plasseringene av panelene.¹⁸⁵ 3b er nå flyttet til 3A, og viser som det sentrale motivet i panelet, palliet som representerte en så stor utfordring for William. I 3D, tidligere 3a, blir et brev presentert til en pave, antakelig Innocent II, mens 3E(4b) antakelig viser paven som mottar et brev.

Rad 4 (French, 2a, 3d, 3e, 4d, 4e)

Neste rad som er fjerde rad, har litt mer gjenkjennelige motiver. Første panel her (4A), er det tidligere 2a. Det viser en geistlig som sitter på en stol til venstre i bildet og fire andre geistlige som snakker til ham på hans høyre side. French antyder at dette bildet representerer William som blir spurt om å akseptere valget av ham som ny erkebiskop av York.¹⁸⁶ 4B viser en scene hvor flere geistlige er medvirkende. En munk med tonsur kneler i forgrunnen med ryggen mot tilskueren. Foran er det et alter og med et diptykon som viser bebudelsen. Til venstre for alteret står fire menn. Til høyre er en mann med blå drakt med spenne. Det er mulig scenen viser en av scenene fra Williams første innsettelse som erkebiskop i York Minster.¹⁸⁷ Neste motiv, 4C er William som sitter som erkebiskop på en utskåret stol.¹⁸⁸ Her bærer han palliet. I 4D, ser vi palliet som blir gitt i Kardinal Imar av Tusculums varetekt (Fig. 19).¹⁸⁹ Og i 4E sitter kardinalen til hest med palliet hevet foran seg (Fig. 20).¹⁹⁰

Rad 5 (French, 4c, 5c, 5b, 5a, 5d)

Rad 5 viser fem paneler som alle viser diverse scener med geistlige personer. Mange av dem er svært generelle og vanskelige å identifisere.

Rad 6 (French, 6b, 6a, 6e, 6c, 6d)

Rad 6 er avslutningstaket for hver av de fem vertikale radene. De er formet som fembladete halvsirkler med tegninger lik et gotisk tak på en katedral.

Rad 7 (French, 5e, 7d, 8a, 7c, 7e)

Motivene med situasjoner som berører St. Williams liv fortsetter så i rad 7. 7B, tidligere 7d, viser William som ber i ensomhet (Fig. 21). 7D, tidligere 7c, har nesten identisk ikonografi, men viser i tillegg hvordan den hellige ånd kommer til St. William. Her ser vi ganske tydelig hvordan ånden er formet som en due (Fig. 22). 7C (8a) viser nå de tre dødsfallene til de tre

¹⁸⁵ Dette skrives høsten 2006

¹⁸⁶ French, 1999, s. 32; Raine, s. 271; Fowler s. 221

¹⁸⁷ French, 1999, s. 38, kaller dette en uidentifisert scene. Han nevner at J.A. Knowles foreslo at scenen viser Williams innsettelse som canon i York Minster.

¹⁸⁸ Tidligere 3E, French, 1999, s. 39

¹⁸⁹ French, 1999, s. 42-43, kaller kardinalen Hincmar.

personene som sto i veien for Williams karriere i kirken, nemlig erkebiskop Murdac, abbed Bernard og pave Eugenius III. Disse tre døde alle sammen i år 1153 (Fig. 23). Panelet vi ser er delt horisontalt med en gul linje. I den øvre halvdel ser vi to diagonale figurer som ligger halvveis oppreist. Til venstre ser vi Henry Murdoc (død 14. oktober 1153) og til høyre er Bernard av Clairvaux (død 20. august 1153). Nederst i bildet, ser vi pave Eugenius III (død 8. juli 1153). At akkurat disse tre døde samme året, åpnet for Williams tilbakekomst som erkebiskop. Bildet har en blå bakgrunn. I 7E ser vi biskop Henry av Blois, Williams onkel, som gir William et par sporer (Fig. 24).

Rad 8 (French, 8b, 8c, 8d, 8e, 7b)

Rad 8 viser motiver som forteller hvordan William på nytt kom tilbake som erkebiskop av York. Første panel i rad 8, 8A (8b), viser William som reiser til Roma. Her ser vi fire ryttere som rir mot høyre i bildet. William har en hette og en pisk med tre utløpere. Den fremste rytteren ser seg tilbake med løftet hånd. Trær og blomster er strødd langs den nederste kanten av panelet. Bakgrunnen er rød. 8B (8c) viser William som kneler foran en pave som sitter på en utskåret stol. William har en blå kjortel med rød kappe, og paven er kledd i rødt. Paven gir William det etterlengtede palliet. Bakgrunnen er blå. I 8C (8d), ser vi William som returnerer fra Roma med palliet (Fig. 28). Sett gjennom kantete mørkerøde klipper, ser vi en gul skute. I den sitter William i fullt erkebispemundur. Den ene hånden holder han opp til velsignelse. I den andre holder han korsstaven. To andre menn er med ham i båten, men også en skipshund har fått plass i bildet. Hunden er helt foran i båten. Man kan se at båten er klinket, noe som er en interessant detalj. Det er ellers en enmastet skute med et rektangulært seil som på bildet er vendt slik at vinden fyller seilet. Bakgrunnen er rød. Siste bildet i rad 8, har nå fått motivet som tidligere sto i 7b. 8E viser William som møter kong Stephen. Dette motivet har for øvrig svært mye til felles med motivene i rad 18, og da B, C, D og E. Dette er i korte trekk rad åtte. Rad ni er viet mirakelet ved Ouse Bridge.

3.2.2 Mirakelet ved Ouse Bridge i rad 9

Rad 9 (Samme nummerering som før)

¹⁹⁰ I følge Kemp, 1997, s. 112, er det vanlig at helgenvinduer starter med helgenens mange prøvelser

Det første gjenkjennelige mirakelet i vinduet, er det som er framstilt i rad 9. Hele raden består av fem glassmotiver som er viet Williams mirakler da broen over Ouse kollapset, og ingen ble skadet. Denne raden mener jeg legger an tonen for hele resten av vinduet, da dette fallmotivet går igjen i flere av de andre radene, og spesielt i rad 18.

Mirakelet ved Ouse Bridge, er altså det mest kjente mirakelet etter William. Her følger Raines versjon av 1886 oversatt fra latin:

”Men da borgerne ville krysse broen ukontrollert etter faderen, knakk folkemengdens vekt broens trefester. Derfor, lamslått av det fryktelige syn og overveldet, falt mennene, og kvinnene, og særlig barna i et stort antall i flokk ned i den raskt rennende elven, hvor elvens dyp var størst og blandet mennesker og hester. Og da panikken var enorm og frykten hadde mange former, var alle de som var nær, forvirret, Kom en himmelsk støtte styrtende til hjelp.”¹⁹¹

Fowler skriver i en lengre versjon av teksten:

”And when he entered the city of York, and the unbridled multitude of sons were trying to pass over after the Father, the fastening of the wooden bridge was broken by the weight of people, and horrible to see and dreadful to relate, innumerable multitudes of men, women and children fell in disorder into the rapid stream of the river where it was deepest, the men mingled with harnessed horses. The prelate, turning towards those who were immersed in the water, made the sign of the cross over the people everywhere overwhelmed by the waves, and dissolved in tears, offered prayers to God asking deliverance, that the tempest of the waters might not drown them, nor the deep swallow them up, nor the gladness of men praising God be turned into deadly hurt. Scarcely was the prayer finished when the devouring wave, stilled by divine command, yielded itself like a bridge to convey all who had fallen in, to solid ground. For desperate ruin had no strength after the virtue of prayer penetrated the heavens”¹⁹²

I forbindelse med denne teksten, kan det være interessant å merke seg at det faktisk er et motiv plassert i 17E, tidligere 21a, som godt kunne være en illustrasjon til denne hendelsen. Dette motivet viser nemlig en kvinne som blir reddet fra å drukne, i det en mann redder henne opp av vannet.

9A (French 9a) William blir møtt av en delegasjon utenfor York

Første bildet i denne serien på fem; bilde 9A, viser William ved inntoget til York i 1154, hvor han blir møtt av en delegasjon (Fig. 29). William har i bildet på seg en rød hette og en blå

¹⁹¹ Oversettelsen til norsk er tatt fra Raine av undertegnede, 1886, s. 275-6

kappe, og er i følge med tre menn til hest. En av dem er en korsbærer, de to andre figurene er dessverre ganske ødelagt. Til høyre for dem er det tre barhodete sivile, også de til hest. De er kommet for å møte ham. William griper hånden til den ledende skikkelsen blant dem. Han har sporer og kniv i beltet og beltespenne rundt livet. Blomster og planter er plassert nederst på bakken. Bakgrunnen er blå.

9B (French 9b) William blir møtt av fremstående borgere i York

Andre bilde i denne raden, 9B, viser igjen William som blir møtt av en delegasjon med menn (Fig. 30). Vi ser her William som rir sammen med sin korsbærer og to andre menn som konverserer. Til høyre for dem kommer det tre menn til hest som kommer fram under en litt trang arkitektonisk buegang. Slik åpningen er fremstilt i glassmaleriet, ser det ut som en del av en gotisk kirke. French antyder at det kan være Mickelgate Bar vi ser her.¹⁹³ Denne hadde blitt ferdig bygget i det fjortende århundre. Den fremste mannsfiguren har tilbakestrøket hår, og langt skjegg delt på midten. Det er mulig at dette skal forestille borgermesteren i York. Ved sin venstre side har han en sverdslire. Som på 9A, er det også blomster og planter på bakken i dette motivet. Bakgrunnen er rød. Også her er rammen formet som arkitektoniske enheter rundt bildets to vertikale og øvre horisontale del.

9C (French 9c) William krysser broen over Ouse

Tredje bilde i denne raden, 9C, er det viktigste av motivene i denne raden. Det viser William som krysser Ouse Bridge (Fig. 31). William har her på seg en løs hette på en kort rød cape over en blå kappe. Han rir over Ouse Bridge som her er framstilt som en steinbro med tre arkader i grunnstrukturen. To konsoller sees i bildets front som en del av broen. Til venstre for broen sees steiner som er i ferd med å løsne, antakelig pga hestens hover som har utløst fallet av steinene. Denne broen var opprinnelig av tre, men etter at trebroen ble ødelagt, ble en ny laget i stein. Broen er derfor en anakronisme. Det er denne steinbroen vi ser St. William ri over med følge, og det er derfor ikke historisk korrekt det som her blir gjengitt. Nå var jo dette en hendelse som hadde skjedd over 200 år før vinduet ble laget, og John Thornton har tydeligvis ment at det var viktigere at folk kjente igjen motivet, enn at det var historisk korrekt. William snur seg bakover i sadelen, den venstre hånden holder tømmene, og den høyre hånden løftes i bønn (Fig. 32).¹⁹⁴ Dette siste er faktisk hovedinnholdet i dette mirakelet, for bønnen han fremsier er at menneskeliv må bli spart på tross av at broen kollapser. Til høyre ser vi

¹⁹² Fowler, 1873/74, s. 240

¹⁹³ French, 1999, s. 58, Mickelgate Bar er en byport i York

korsbæreren som også sitter til hest. Vi ser at han legger sin høyre hånd på brystet. Til venstre i bildet ser vi to borgere som ser opp på William. En av dem er kun synlig som et hode. Den andre er viktig for dette motivet, da det er han som viser med staven sin ned på den ødelagte broen der steinene løsner.¹⁹⁵ På beina har han korte støvler. Bakgrunnen i bildet er blått. Rammen rundt bildet er litt annerledes enn i 9A og 9B, da det har stiliserte blader i gyllen farge øverst i hhv høyre og venstre hjørne.

9D (French 9d) William kysser korset utenfor York Minster

William er nå kommet til York Minster. Til venstre i bildet ser vi William som kneler for å kysse et kors som en prest holder fram for ham (Fig. 33). Det er mulig at denne presten er dean ved York Minster. To prester kneler på høyre side, en av dem holder en gul beholder med hellig vann. Den andre mannen holder et prosesjonskors. En stor segmentformet bygning med vinduer, fialer, krabber og støttepilarer, representerer York Minster. Langt til venstre i bildet, er det en mann med et langt todelt skjegg som holder hendene sine opp. På hodet har han en høy spiss hatt, mens klærne hans for øvrig er i fargene grønt og rødt. Ved hoften har han en pung med frynser. Ved siden av ham igjen, er det en mann som holder opp et sverd. Disse to sistnevnte personene er kanskje borgermesteren i York og hans sverdbærer. Bakgrunnen er rød. Rammen likner det forutgående motivet, 9C.

9E (French 9e) William konsekret til erkebiskop

Det siste bildet i den niende raden, viser William konsekret som erkebiskop (Fig. 34). Vi ser en rødkledd erkebiskop sittende på en stol hvor bare de to øverste fialene på hver side er synlige. Han har hevet hendene i brysthøyde og det virker som om han er i ferd med å justere palliet han har på seg. På hver side av ham står en biskop med hver sin hyrdestav. De setter en mitra på hodet hans. Hver av mennene har blå kappe med grønne kanter som er festet med en spenne. Ved siden av biskopene igjen er det to prester. Presten til høyre i bildet holder et kar med røkelse, mens han til venstre har en rund bolle med lange lenker øverst, i hånden. Bakgrunnen i bildet er blå. Rammen er lik det foregående bilde.

Denne raden på fem bilder, danner innledningen til mirakelmotivene i St.

Williamvinduet, og er derfor svært viktig i forståelsen av senere mirakler. Det sentrale bildet her er scenen hvor William avverger en katastrofe som kunne ha vært dødelig for flere

¹⁹⁴ Norton, 2006, s. 142; Fowler, 1873/74, s. 240; Raine, 1886, s. 275-6

¹⁹⁵ En anakronisme, da historien forteller at trefestene i den daværende trebroen røk under den altfor store vekten av mennesker

menneskers liv. Motivet i 9C er genialt konstruert med William sittende på hesten sentralt i bildet, og med broen effektivt under hest og rytter.

3.2.3 Williams siste tid

Rad 10 (French, 10b, 10a, 21c, 18a, 10c)

Rad 10 er siste raden som viser St. Williams historie mens han levde. 10A og 10B har etter den nye planen byttet plass. I panel 10A (10b) ser vi syv menn samlet rundt et bord, mens to andre serverer (Fig. 36). William er ikke til stede, men en prest i forgrunnen hever armen som til velkomst. I bakgrunnen ser vi en mann med en forseggjort hatt og et langt skjegg som antakelig skal forestille borgermesteren i York. Ved siden av ham, sitter en mann med rød kappe og grønn krage som holder fram et ovalt objekt, som nå er utvisket. En mann med rød hatt og en orange cape, holder fram noe mat som han spiser. To andre menn er opptatt med å konversere. Foran er en mann som gir et ben til en hund. Til venstre ser vi en rødkledd figur holde et beger, mens en annen mann til høyre i bildet, ikledd en blå kappe, holder et matfat med lokk. Bordet har en mønstrete duk, og på det er det dekket med smågris, et stykke brød, et stykke ost, og et drikkebeleg. Alt dekketøyet er gult. Bakgrunnen er blå. Panelet ble flyttet til 10b i 1954, mens de andre ble tilsvarende flyttet mot høyre.¹⁹⁶ Nå er det flyttet ytterligere til venstre.

10A (French 10b) **William feirer messe på Treenighetssøndag**

Dette panelet var ganske ødelagt, men er nå restaurert (Fig. 35). Vi ser her William som feirer Treenighetssøndag med en messe.¹⁹⁷ Han har palliet på seg, så det er sannsynlig at dette er siste messen hans. Han står foran et alter med kalken på alteret og med et klede over. Om det stemmer at han ble forgiftet gjennom nattverdsvinen, så er det fra denne kalken han drakk. Til høyre foran ham ser vi et diptykon som viser "bebudelsen". Flere geistlige er med i panelet. En står til høyre for William, og tre til venstre for ham. Bakgrunnen er rød.

10E (French 10c) **William ligger for døden**

¹⁹⁶ French, 1999, s. 62

¹⁹⁷ Denne messen var 30. mai 1154; Norton, 2006, s. 144-5

Dette motivet er fra Williams dødsleie (Fig. 37).¹⁹⁸ Den viser William som sitter halvveis i sengen støttet med puter og med mitraen på hodet. Øynene hans er åpne og han har et rundt smykke rundt halsen. En geistlig er ved siden av ham og snakker med ham. Tre andre står til venstre i bildet og følger med på utviklingen. Helt til høyre står en rødkledd mann som ser på ham og legger en hånd på skulderen hans. Bakgrunnen er rød.

3.3 Posthume mirakler ved St. Williams skrin

Rad 11 (French, 11a, 10e, 15b, 11d, 11e)

Det første posthume mirakelet, var kisten til William som ble helt uskadet i en brann. Dette var en innledning til de posthume miraklene som skjedde i pinsen 1177. De skjedde ved graven eller skrinet til St. William. En stor del av mirakelmotivene i vinduet, viser hvordan mennesker flokker seg rundt det store gravskrinet, og får hjelp der. Det gjelder flere av motivene i seksjon to i vinduet. De posthume miraklene etter St. William, blir først fortalt i denne raden.

11A (French 11a) **Williams legeme blir plassert i kisten**

Dette panelet, viser Williams legeme som blir plassert i kisten (Fig 38). Han har mitraen på hodet, og er kledd i en rød kappe. Han blir senket ned i en utskåret og svakt blå kiste av to prester. Foran kneler en prest som holder en åpen bok over William. Han har en pelskåpe på seg og har ansiktet vendt fra oss. Over ham svever den hellige ånd i form av en due som har lysstråler rundt seg. Rundt William er det en gruppe mennesker som her vises som hoder. Vi kan skimte to prester, en borger, en biskop og to abbeder. De tre siste har biskopstaver. Bakgrunnen er blå.

3.3.1 Kisten er uskadet av brann

11B (French 10e) **Williams legeme er uskadet i brannen**

Dette er et av de første tegnene på at William er helgen (Fig. 39). En rikt utskåret kiste, i gult, hvitt og rødt, er satt diagonalt på et rutete gulv. I kisten ligger William med mitra og hendene foldet sammen over brystet. Hodet hviler på en firkantet pute, og hans blå drakt er tidvis flekkete. Røde flammer stiger opp fra kroppen hans og over hendene og knærne. En kvinne med slørliknende hodepryd og fem borgere kneler ved kisten. To av dem hviler hendene på

¹⁹⁸ William døde 8.juni 1154; Norton, 2006, s. 145

kistens kant, og noen ser ut til å be. To av de andre konverserer, mens sistemann er den samme som i 9B, og er antakelig borgermesteren i York.¹⁹⁹ Bakgrunnen er rød. Panelet blir nå plassert i riktig rekkefølge i rad 11, men var tidligere feilplassert i rad 10.

3.3.2 Blindhet

11C (French 15b) William helbreder en blind pike

I et landskap med to trær, et blått og et mørkerødt, ser vi St. William tre fram i en glorie omgitt av orange lysstråler. Han bærer erkebiskopdrakten og holder korsstaven i sin høyre hånd. Mens han lener seg forover, berører han det høyre øyet til den blinde piken (Fig. 40). Piken er kledd i en blå kjole og har et hvitt sjal på hodet. Hun kneler med øynene lukket og har hendene løftet opp mot ansiktet. Bakgrunnen i bildet er rødt. Rammen er ganske enkel sammenliknet med flere andre motiver. Denne hendelsen er nevnt i miraklene av 1177, og er antakelig hendelsen som ble registrert 12. juni første pinsedag.²⁰⁰ I den nye oppstillingen av paneler, er dette motivet plassert først blant de posthume miraklene.²⁰¹

Fowler har dette sitatet fra *Breviarum* av York (In commemoratione S. Wilelmi):

”A certain little girl from earliest childhood deprived of the blessing of sight, and for seven years quite in darkness, following the leading of a hired guide, came to the sepulchre of the Saint in order to recover her health. And as she remained there a long time in prayers and sorrowful sobbing, during the holy night of Pentecost she lay down to sleep, and whilst neither quite awake nor yet fast asleep, as when her health was restored she afterwards related, there appeared to her one most beautiful to look upon, having the white hair of an angel, in comparison of whose raiment snow was black, fragrant with unspeakable perfume, who having pity on her misery touched the pupils of her eyes; and at the touch of his hand the darkness of blindness fell away, and for gloomy night cheerful day returned to her.”²⁰²

I Dodsworth MS er det stadfestet at piken kom fra menigheten i Leeds, og at mirakelet fant sted første pinsedag i 1177. Vitner var Paulinus, den lokale presten, en mann med godt levesett og med god tale, medlemmer av menigheten og pikens mor.²⁰³ Fowler nevner for øvrig to andre liknende historier om blinde som får synet tilbake. Da er det imidlertid St. John av Beverley som helbreder de blinde. Christopher Norton omtaler historien om den blinde piken i *St.*

¹⁹⁹ French, 1999, s. 65; *Breviarum Ebor.* 1880, Vol. I, s. 693-695

²⁰⁰ Fowler, 1876/77, s. 277 ; Raine, 1886, s. 281; Norton, 2006, s. 154

²⁰¹ Høsten 2006

²⁰² Fowler, 1876/77, s. 277/78; *Breviarium Ebor.* 1880, Vol. I, s. 695 (lec.i)

William of York.²⁰⁴ Vi finner for øvrig et liknende motiv i vindu n. II i Trinitykapellet Canterbury, der Juliane blir helbredet for blindhet gjennom vannet til St. Thomas.

3.3.3 Dropsy (hevelser)

11D (French 11d) En syk kvinne blir brakt til York Minster

Dette bildet viser en syk kvinne som blir brakt til York Minster (Fig. 41).²⁰⁵ I et landskap med grønne planter og trær, ser vi en gul kjerre som blir trukket av en arbeidshest.²⁰⁶ I kjerren er det en blåkledd kvinne. Hodet er stort og hovent og bandasjert. Hun lener seg halvveis opp i kjerren med hendene formet som i bønn. Ved siden av kjerren går det en mann som har en hette, en tilknappet jakke og høye støvler. Han holder en lang pisk i den høyre hånden og holder i skjækene til kjerren med den venstre. I bakgrunnen ser vi York Minster framstilt som en bygning med store utvendige tårn, masverksvinduer og gavltak. Bakgrunnen er rød.

Dette bildet henger sammen med panel:

11E (French 11e) En syk kvinne ved Williams gravskrin

Motivet vi ser er den samme syke kvinnen som i 11D, som nå er i York Minster ved skrinet til St. William (Fig. 42). På et sort og hvitrutete flislagt gulv, står det rikt utskårete rektangulære gravskrinet til St. William. Detaljene er i tegnet i gult. På mønet av taket, som har et saltak, er det tre utskårete kors, og på utsiden av hjørnene er det fialer med krabber hvilende på søyler med profilerte sokler. Langs med gravskrinet, er det er to utskårede leopard/løvemasker, og ved kortenden er den samme masken. Alle tre har oljetrakter som starter fra munnåpningene på maskene. Vi ser de to figurene fra det foregående panelet til venstre i bildet. Kvinnen er kledd i mørk rødt og sitter på gulvet med opphovnete ben og hoven i hals og ansikt. Hun strekker ut sin venstre hånd bak en av traktene på siden av skrinet. Mannen som har en rød hette og en tilknappet grønn trekvart lang jakke, står bak henne mens han samtidig støtter henne og ser på. Bakgrunnen er blå.

Fowler, i det han siterer fra miraklene utført av St. William i Breviarium av York, skriver:

²⁰³ Fowler, 1876/77, s. 277/78 etter Dodsworth MS, 25. Episoden finne også i Breviarium Ebor.1880, Vol. I, s. 695; Raine, 1886, s. 281; Norton, 2006, s. 154

²⁰⁴ Norton, 2006, s. 154

²⁰⁵ Raine, 1886, vol. II, s. 282-283; Norton, 2006, s. 154-155 og 189-190; French, 1999, s. 68-69; Fowler, 1873/74, s. 262-263; Breviarium Ebor.1880, Vol. I, s. 696-697

²⁰⁶ Grössinger, 1997, s. 127, ill. 55, har en episode som kan minne om denne

” A certain woman who in her youth had been accustomed to walk after the wanton and lascivious flesh, presently had her viscera infected, and her several members swelled up like an inflated and translucent bladder. A fiery disease also arose in the lower part of her lungs, and caused so inextinguishable a thirst within her, that its heat could not be appeased by drinking any liquor. She therefore *despises living physicians*, and hastens to the living antidote of the dead physicians. A cart is loaded with her body alone, and is unloaded before the door of church of the blessed Peter, and drawn to the tomb of the Holy Father William. And the oil, which flowed from the tomb of the saint, and as she was wont to do, in a miserable tone of voice importunately besought her health from the saint, little by little anoints the wretched woman. A wonderful thing! The dropsical liquid is so destroyed and dried up by virtue of the holy oil, that the watery humour bred within is neither cast out through any part of the body, nor retained within to nourish the disease. Then in a wonderful manner by the power of God she began quickly to mend, and recover the strength of her body, once despaired of, so as to become lighter and stronger, after the favour of this divine gift, than she was by nature before the disease.”²⁰⁷

Vi hører her at kvinnen skynder seg til St. Williams relikvier som er den sanne lege, og ikke til de såkalte levende leger som hun forkaster som ubrukelige. Dette var en vanlig holdning fra kirkens side, og i betraktning av hvilke hjelpemidler legene hadde på den tiden, kan det til og med ha gjort mindre skade. Det er også verdt å merke seg at sykdommen hun hadde fått, ikke var et resultat av en vanlig sykdom, men et resultat av et utsvevende liv i ungdommen.²⁰⁸ Og dette innebar en guddommelig straff.²⁰⁹

Når det gjelder denne helbredende oljen som vi hører at kvinnen ble frisk av, så ble den første gang registrert i 1308, i følge fortellingen her.²¹⁰ Det skjedde visstnok på en torsdag i pinseuken, at graven til St. William frambrakte en flytende olje, som senere viste seg å ha legende kraft. Dette ble registrert av de pilegrimene som sto rundt graven. De formidlet dette videre til prestskapet som på sin side var skeptisk til dette da oljen var så ren og klar at de tvilte på om det kunne være det. For å teste kvaliteten på dette flytende materialet, laget de derfor en lampe av det og tente på. Historien forteller at lampen lyste så klart at alle som så det ble slått av undring over synet.²¹¹ Etter denne hendelsen kunne man høre salmesang og ringing med kirkeklokker, og dette mirakelet ble kunngjort over hele byen og omkringliggende landområder. Videre sier historien, at alle som denne dagen smurte seg inn med oljen ble

²⁰⁷ Fowler, 1876/77, s. 262. Denne fortellingen er også i *Breviarium*. Ebor. 1880, I vol. s. 696-697 (lec. i, ii) Uthevelsene er foretatt av undertegnede.

²⁰⁸ Fowler, 1876/77, s. 254

²⁰⁹ Kvinner hadde en mer innskrenket bevegelsesfrihet enn menn, og ble følgelig dømt strengere av samfunnet rundt dem, jfr. Goldberg, 2004, s. 8-9; Grössinger, 1997, s. 4-5

²¹⁰ Fowler, 1876/77, s. 262

²¹¹ Fowler, 1876/77, s. 263

helbredet av sine sykdommer.²¹² Imidlertid, sier Fowler, så må denne oljen sies å være av en eldre dato. Det er nemlig nevnt i begrunnelsen for å helligkåre William i 1226.²¹³ Så her er nok datoen feil. Det korrekte skal antakelig være 1223. Oljen er nevnt i Breviary, uten at datoen er nevnt.²¹⁴

Graven til St. William, var på ingen måte alene om å oppleve helbredende olje. De hadde opplevd det samme i Beverley, ved skrinet til St. John. På minnedagen til St. Bernard i 1319, fløt det fram olje som ikke stoppet før den tredje timen den påfølgende dag. Mange mennesker som var blinde fikk synet igjen takket være oljen som de smurte på seg.²¹⁵

3.3.4 Duell; historien om Ralph og Besing

Rad 12 (French, 12b, 12c, 12d, 12e 12a)

En historie som har to paneler med motiver med helgenskrinet, er historien om Ralph og Besing. Denne historien blir vist i hele fem paneler, og var sentral da kanoniseringen av St. William ble proklamert. Det kan være et poeng her at vinduets rad er 12, som altså er 3x4. For middelalderens mennesker hadde tallene en symbolsk kraft, og tallet 12 er jo også et kjent tall fra Bibelen, både mht disiplene til Jesus, men også Judas stamme.

Historien bak motivene er slik. Denne historien er fortalt i *Miracula*, no. 37, men også i *Vita*.

Først historien fra *Miracula*:

”En mann kalt Ralph ble beskyldt for å bryte loven i kongeriket. Han ble slått i en duell, og et av øynene hans ble tatt ut av hans motstander som ble kalt Besing. Hans andre øye ble også tatt fra ham siden han tapte duellen. Han ble framstilt for dommeren, som altså avsa denne dommen og fratok ham øyet. En gutt ved navn Hugh, plukket opp begge øynene og fraktet dem i hånden; og etter flere dager gikk Ralph til skrinet til St. William. Etter å ha fastet og bedt fikk han tilbake to nye øyne som var mindre enn dem han hadde tidligere, men synet kom tilbake klart og tydelig, men de nye øynene hadde en annen farge og så ut som glass.”²¹⁶

Vita forteller historien på denne måten:

”En sterk og misunnelig fyr, som ble syk av sjalusi pga sine naboers framgang, han var fattig mens de andre var rike, og han var ulykkelig fordi de andre var lykkelige. Han begynte derfor å legge planer mot en av sine naboer, en

²¹² Fowler, 1876/77, s. 263, sitert fra Dodsworth MS., 34; Raine, 1886, s. 282 -284, forteller om to tilfeller av helbredelse ved oljen.

²¹³ Fowler, 1876/77, s. 263

²¹⁴ Fowler, 1876/77, s. 263 siterer Breviarum Ebor. I cols 696-697

²¹⁵ Fowler, 1876/77, s. 263

²¹⁶ Egen oversettelse gjengitt fra engelsk; Norton, 2006, s. 169

ganske svak mann. Hans indre sjalusi kokte som fett i en stekepanne, noe som førte til argumenter og ondsinnete tanker som kunne føre til naboens død. Slik fortsatte hans galskap, for han kunne verken finne rist eller ro før han hadde snudd naboens glede til sorg, og hans munterhet til gråt.²¹⁷

Historien er ganske lang, men ender med at ikke bare øynene blir tatt ut, men også hans edlere deler. Samme dag blir han fraktet til St. Williams skrin hvor han både mottar nye kroppsdelene, samt nye øyne. Historien er både utbrodert og ganske langtekkelig sammenliknet med historien i *Miracula*, men essensen i utfallet er den samme, nemlig at han ble helbredet og fikk nye øyne takket være St. William.

Det var spesielt utstyr beregnet til dueller. Det besto vanligvis av et skjold og en stav som man brukte til å angripe eller forsvare seg med. Ofte ble disse våpnene velsignet av kirken før en duell.²¹⁸ I likhet med spesielle våpen, måtte også duellantene ha spesielle klær. De ble også barbert på hodet.²¹⁹ Dueller var både fryktet og kritisert. Noen religiøse skribenter fordømte handlingen absolutt, men i praksis ble det gjort mest mulig for å minske antallet dueller framfor å forby det totalt.²²⁰ Denne teksten inngår i en rekke av liknende tekster om konflikter på denne tiden. Vi har her flere elementer som ofte går igjen: en falsk anklage grunnet sjalusi, viktigheten av relikvier fra helgenen, den uskyldige mannen som blir skadet, og til slutt seieren for den uskyldige gjennom guddommelig inngripen.²²¹ Historien om Ralph og Besing passer derfor godt inn blant liknende historier som ble fortalt i middelalderen. Detaljene i duellen er imidlertid spesielle for denne historien. Å gå inn på disse detaljene her, vil gå litt utenfor oppgavens rammer.²²² Rad 12 i St. Williamvinduet forteller denne historien i fem paneler. De to mest interessante panelene for denne oppgaven er panel nr. 12A og 12E, i det de fremstiller helgenskrinet i York Minster.

12A (French 12b) Ralph og Besing sverger en ed

En offentlig person med et litt ufullstendig sammenlappet ansikt, et langt skjegg og en moderne grønn hatt, sitter på en utskåret stol plassert på en treplattform (Fig. 43). Over er det en baldakin med en mønstret underside. Ralph og Besing er begge to kledd i røde drakter og med glattrakete hoder. De kneler ned foran mannen og plasserer hendene på en åpen bok som han lar hvile på knærne.

²¹⁷ Egen oversettelse gjengitt fra engelsk i Norton, 2006, s. 169/170

²¹⁸ Norton, 2006, s. 171

²¹⁹ Norton, 2006, s. 172

²²⁰ Norton, 2006, s. 172

²²¹ Norton, 2006, s. 173

12B (French 12c) Ralph og Besing kjemper i en duell

Ralph og Besing utkjemper i dette panelet selve duellen (Fig. 44). Til venstre sitter den offisielle representanten i en utskåret og forseggjort stol, mens han stryker seg over skjegget. På bakken av rullestein kjemper Ralph og Besing barføtt mot hverandre. Begge har tettsittende røde drakter og er bevæpnet med hvert sitt rektangulære og gule skjold og et gult metallrør med en halvsirkelformet tupp i ene enden.²²³ Duellen foregår innenfor en ramme i tre, i fargene gult og hvitt. Bak dette tregjerdet sees hodene til tre tilskuere. Bakgrunnen er blå.

12C (French 12d) Ralph blir beseiret og blindet

Her er kamphanene i full gang med å slåss (Fig. 45). Den offisielle representanten med rød kappe og blå drakt, sitter fremdeles på stolen vi kjenner igjen fra 12A og 12B. Duellantene ligger på rullesteinsunderlaget, mens våpnene og skjoldene er kastet vekk. Besing er over Ralph og plukker her ut hans venstre øye, mens han holder hans høyre øye i sin venstre hånd. Ralph holder Besings arm, og dytter ansiktet hans vekk. Bak gjerdet, og som tilskuere, sees nå fem nye ansikter. En av dem peker på duellantene. Bakgrunnen er rød.

12D (French 12e) Ralph ber ved graven

Dette panelet viser Ralph som ber ved graven til St. William (Fig. 46). Gravskrinet er plassert diagonalt på et flislagt gulv. Det har en forseggjort og utskåret konstruksjon. Det har tre travéer på langsiden med utskårne paneler, støttepilarer med fialer og segmentformet tak. Et fint utskåret alter springer ut fra kortenden, og på det dukkledte alteret står det et gult oblatskrin. På den ene siden kneler Ralph, han er fremdeles blind, og han holder hendene fremfor seg med håndflatene hevet opp. Han er kledd i rødt, og har et armbånd rundt høyre håndledd. Til venstre er det to menn som ser på. En av dem har en kappe med hette på seg, den andre er kledd rødt og med belte rundt livet. Han står også med hendene foran seg som i bønn. Bakgrunnen er blå.

12E (French 12a) Ralph takker ved graven for to nye øyne

Dette panelet viser Ralph som her er framstilt med barbert hode og to øyne, og som snur seg mot venstre (Fig. 47). Han har på seg en tettsittende drakt og holder armene i kors over brystet. Til venstre i bildet er det to menn som ser på ham, mens en tredje snur seg vekk. En av de tre har et langt delt skjegg. Han har rød hatt og en kappe over en blå drakt. Til høyre står gravskrinets gavl. Her ser vi fremst et svakt blått utskåret alter, som er dekket med en hvit duk.

²²² Flere teorier om årsaken til denne duellen å finne i Norton, 2006, s. 173-180.

²²³ French, 1999, s. 72 forteller at J.A. Knowles kaller dette våpenet "martel-de-fer"

På duken står et rundt oblatskrin. En prest står ved siden av alteret og en annen ser seg rundt fra den andre siden av gravskrinet. Bakgrunnen er rød. Dette er egentlig den siste scenen i historien om Ralph og Besing, og er nå på plass i 12E, men var tidligere plassert i 12a.²²⁴ Det kan være interessant å nevne her, at en nesten tilsvarende historie i Benedicts nedskrivning av mirakler etter St. Thomas, finnes som nr. 712. En gutt ved navn Roger, fikk 17. september 1174, fjernet øyne og genitalia som straff for tyveri. Han ble helbredet av St. Thomas i desember samme år, og mottok nye øyne. Biskopen av Durham gikk god for denne historien.²²⁵

3.3.5 Ulykke/drukning

Rad 15 (French, 15a, 16a, 11b, 17e, 15e)

15C (French 11b) **Mirakelet med den druknede gutten**

Flere motiver i vinduet har drukning som tema, og her er et av dem. Dette bildet viser en gutt som blir reddet etter å ha druknet (Fig. 49). Denne episoden er ikke nevnt i miraklene av 1177, og må ha kommet til senere.²²⁶ Det kan også tenkes at det er en variant av motivet i Becketvindu nr. n. II, hvor Philip Scot falt i vannet og ble reddet. Motivet vi ser viser en gutt som ligger på bakken med hendene i siden, og med lukkede øyne. Han er kledd i rødt. Over ham i midten av bildet, står erkebiskop William som i bønn, mens han holder en korsstav i venstre hånd. På hver side av William står to blåklede menn med hver sin båtshake. Den til venstre i bildet har tre haker. Begge figurene er restaurert ganske mye. Bakgrunnen er rød. Biskopen mangler en god del farge. Panelet ble fjernet fra 18a i 1954, og plassert i 11b. Nå vil det flyttes til 15C.²²⁷ Rammen rundt bildet er likt nr 9C.

3.3.6 Den helende oljen

15B (French 16a) **Krøplinger samler helbredende olje**

Dette motivet av krøplinger som samler helende olje fra skrinet til St. William, er det mest kjente av motivene fra vinduet og det som oftest blir gjengitt i artikler og liknende (Fig. 48).

²²⁴ French, 1999, s. 70

²²⁵ Abbot, 1898, Vol.II, s. 103

²²⁶ Norton 2006, s. 150

²²⁷ Dette vil skje i forbindelse med restaureringen som pågår 2006/2007

Bakgrunnen for motivet er oljen som fløt fra graven til William etter hans død. Denne oljen viste seg så å ha helbredende kraft. I den forbindelsen kan det også opplyses at i Canterbury kunne pilegrimene kjøpe vannet til St. Thomas, som altså var en oppblanding av blodet hans med vann. Dette vannet ble brukt til å helbrede all slags sykdommer. I York er det imidlertid olje som har samme nytten.

Panelet i 15B (French 16a) viser et rikt dekorert skrin med hele to arkadebuer. Skrinet står i en vinkel med langsiden mot høyre og kortenden til venstre. Under det femkantete masverket til hver arkadebue, og ved kortenden, er det tegnet inn trakter eller rør hvor oljen kommer ut. Til venstre står en mann som antakelig lider av det de kalte ”dropsy” i engelsk middelalder, nå ville antakelig den medisinske termen hett ødem eller hevelse i kroppen. Tilstanden kan skyldes flere sykdommer. Mannen støtter seg på en stokk. Han er skallet og drakten hans er åpen slik at en framtrædende mage synes gjennom den. På kroppen fra brystet til livet, har han runde prikker på kroppen. Under magen har han et pengebelte festet rundt kroppen. Hans opphovnede ben har bandasjer som er bundet med snorer. Under hans venstre hånd, er det en (halv)blind mann som løfter hodet sitt opp mot arkadeåpningen til skrinet hvor oljen kommer ut. Han holder seg fast i skrinet med hånden og lar oljen falle på det syke øyet. Helt fremme i motivet, ved siden av den blinde, er det en skallet, blind mann med deformerte ben som lener seg forover. Han prøver å få oljen fra den neste trakten til å falle på sitt ansiktet sitt som er vendt oppover. Til høyre står det ytterligere to menn. En har kortvokste ben og klynger seg til skrinet for å få tak i den helende oljen. Den andre holder hånden sin bak støttepilaren for også å få tak i oljen. Denne scenen finner vi igjen i motiv 23A, men med færre aktører. Bakgrunnen er blå.

3.3.7 Spedalskhet

15D (French 17e) En kvinne ber ved graven

Dette panelet viser antakelig en kvinne som lider av spedalskhet (Fig. 50). Graven (helgenskrinet) er her sett fra kortenden, og det mest fremtrædende her er alteret som står ut fra denne. På dette alteret over et blått forheng, står et gyllent ciborium formet som en kule. Til høyre står en prest ikledd hermelinskappe med hette, som holder en bok.²²⁸ Han ser over til den andre siden av alteret hvor en kvinne iført hodesjal kneler i bønn på et gult og svartmønstrete

²²⁸ Dette plagget som på engelsk heter almuce, ble båret av høyere geistlige i middelalderen

flislagt gulv. Ansiktet hennes er dekket av gule flekker, og både nesen og munnen er deformert. Et av øynene hennes er større enn det andre og armene hennes er tynne og virker visne. Bak henne står to menn som ser på. Bakgrunnen er blå.

Fowler skriver fra *Breviarium* av York:

”A certain woman whom a disgusting leprosy prevented either being able to appear in public, vel in maritales *non* transire *patiebatur* amplexus, destitute of the comfort of all her friends, came for comfort and remedy to the Saint. Dissolved there in tears, her leprous plague is dispelled, and the whole of her members being restored to health, ad conjugales effectus debito recipitur cum affectu.”²²⁹

Legekunsten kunne ikke gjøre stort for mennesker med denne sykdommen, og det er fullt forståelig at de tydde til helgenskrin som en siste utvei. Panelet er malt på en så realistisk og samtidig varsom måte at det er vanskelig ikke å bli grepet av kvinnens historie.

23E (French 22e) En spedalsk kvinne ber ved graven

Dette panelet har også et motiv som muligens viser den samme kvinnen (Fig. 51).²³⁰ Graven er vist fra en annen vinkel, nemlig langsiden av skrinet som her har to synlige arkader. Ansiktet og hendene til den knelende kvinnen er dekket av brune flekker. Til venstre for henne står to menn. Bakgrunnen er blå.

3.3.8 Krøplinger

16A (French 15c) Fire menn søker helbredelse ved skrinet

Her ser vi fire menn som søker å bli helbredet ved graven til St. William (Fig. 52). Gravskrinet er fremstilt som en bygning med tre traveer i et arkadeliknende hus hvilende på et mønstrete podium. Det har støttepilarer med fialer over ytre søyler og et mønstrete tak. Alt er omhyggelig dekorert med detaljer avtegnet med gult. Til venstre står en krøpling med hette på hodet som støtter seg på to krykker. Klærne han har på seg er gjenskapt etter restaurering. Ved siden av ham er det en blind mann som lener seg mot en av skrinets arkader i det han ber. I forgrunnen er det en deformert og pukkelrygget mann som også støtter seg mot arkaden i skrinet. Mannen til høyre, som er identisk med mannen i panel 23A, hadde opprinnelig en arm som var brukket.

²²⁹ Fowler, 1873/74, s. 318 (ordene i kursiv er utelatt fra Fowlers sitat); *Dominica inf. oct. S. Will. lect. v.*, *Breviarium Ebor.* Vol. II, s. 314-315; Raine 1886, vol. II, s. 287

²³⁰ French, 1999, s. 104; Raine, 1886, s. 287

Dette ble imidlertid borte etter en restaurering i 1895 av J.W. Knowles.²³¹ Bakgrunnen i panelet er blå.

16B (French 17a) En forkrøplet gutt blir brakt til graven

En gutt som er krøpling blir brakt til graven (Fig. 53). Graven, hvis bygning her har to takhvelv, sees med et av hjørnene fremst i bildet. Gravskrinet har utskjæringer og flere dekorative detaljer. En gutt med en nedknappet blå kledning, bare legger og en bar høyrearm, blir lagt ned på den ene enden av graven av to menn. Det høyre benet hans er bøyd opp, mens det venstre er utstrakt. Mens en av mennene støtter ham med en arm under skuldrene, så holder den andre benet og foten. En kvinne med et firkantet hodetørkle ser på, og det er mulig det også står en annen bak henne igjen. Bakgrunnen er rød.

16D (French 15d) En mann blir helbredet ved gravskrinet

Dette er nok et motiv med gravskrinet som det sentrale blikkfanger i panelet (Fig. 54). Gravskrinet har tre steinkors på taket, og tre fembladete traveer, som hver av dem er delt opp med støttepilarer med fialer. Skrinet er framstilt på en slik måte at vi ser den fra gavlenden. På hver side av denne enden er det plassert to store lysestaker med lys. Den til høyre er best bevart av dem, den andre er mer medtatt. Ved siden av graven, på et gult og sortrutete gulv, lener en skallet mann sin høyre hånd, samtidig som han putter han en liten gul ting i munnen.²³² Drakten hans som er til å kneppe foran, er åpen over magen, noe som viser navlen hans. Det er ikke enkelt å vite hva han har av plager, men det kan se ut som det er hva de i middelalderen kalte dropsy. Bakgrunnen er rød. I tillegg til disse panelene, har vi 21E (French 21c), 23C, 22A og 22B fra øverste seksjon av St. Williamvinduet, som også har samme tema.

21E (French 21c) En krøpling nærmer seg skrinet og blir kureret.

Dette panelet formidler to episoder i samme bilde (Fig. 55). Helgenskrinet er framstilt som en mindre utgave av graven, og har to traveer i lengderetningen. Det står på en gul trebåre, slik som ble brukt i prosesjoner i byen York ved minnedagene for St. William. Denne båren står her på to støtteben på et rutete gulv. På hver ende av støttebena står det en lysestake med talglys i. En nesten flintskallet mann som er helt forkrøplet og som har en grønn tunika på seg, drar seg fremover gulvet. Han har et belte rundt livet som er festet bak på ryggen. Bena og føttene er stygt vridd bak kroppen hans. Han støtter seg på gulvet med en kort krykke, og løfter den

²³¹ French, 1999, s. 77

venstre hånden opp for å berøre gravskrinet. Til høyre ser vi den samme mannen, med identisk drakt, stå oppreist ved skrinet, mens han takker for helbredelsen. Bena hans er nå blitt rette og velskapte.²³³ Bakgrunnen er blå. Teknikken med to situasjoner i ett panel, finnes også i en historie om en kvinne fra Merton som svelget en frosk. Ellers likner denne historien på andre paneler fra Becketvindue, slik som i panel nr.29 i vindu n. IV, det Robert av Cricklade har kastet krykken etter å ha blitt helbredet (Fig. 110).

21A (French 22a) En manns legg blir målt.

En mann med skjegg, sitter oppreist i sengen (Fig. 56). Bak hodet hans er det et dekorert hodegjerde, puten bak ham er mønstrete, og det samme er dynen hans. Han bærer en nattlue på hodet, og kroppen hans er ellers delvis dekket av et laken, bortsett fra overkroppen og bena. Det venstre benet/leggen hans er dekket av bandasjer. En kvinne med hodetørkle, og med en rød kjole støtter det syke benet med sin ene hånd, samtidig som hun holder en lang gul målestang på tvers av det. En annen kvinne som er i rommet, holder hånden sin mot brystet mens hun ser over skulderen til kvinnen som måler benet til den syke. Hun har en blå kjole med høyt liv, og har håret flettet i knuter over ørene. Helt bak i bildet, ved siden av sengen, står et firkantet gult bord med et brød, en mugge og en kopp. Gulvet har mønstrete fliser. Bakgrunnen i bildet er blå.

Det vi ser her, er en mann som blir tatt mål av, antakelig med tanke på å lage en voksetterlikning av den syke leggen. Fra ca. det sjette århundre e. Kr., var det vanlig at den syke ble målt med tråd eller veke, som så ble dyppet inn i et lys som ble brakt til et helgenskrin. Å bli målt var faktisk ofte en spontan respons ved sykdom eller ulykke.²³⁴ Historien forteller at en pike som hadde blitt dratt ut av en brønn nær Ifield ved Canterbury, ropte ut mens hun var dryppende våt: ”Measure me for St. Thomas, measure me for St. Thomas!” Hvorpå et lys faktisk ble laget etter målene til piken, som så ble fraktet til skrinet i Trinitykapellet.²³⁵ Vanligvis ble måletråden gjort om til veke i vokslyset som ble ofret. Flere mirakelhistorier inneholder eksempler på denne praksisen, og man kunne også måle seg selv på denne måten, og bruke måletråden i et lys som ble brukt ved et skrin.²³⁶ Siden store lys ofte ble brukt i kirken, så var det ikke uvanlig at lysene var like høye som et menneske. Det vanligste var likevel å presentere litt lavere lys. Man kunne da brette målesnoren flere ganger, og deretter ha

²³² Tingen han putter i munnen, har vært identifisert som forskjellige ting, det kan være en bit av graven, eller et roseblad dyppet i olje; French, 1999, s.78

²³³ French, 1999, s. 97; Mulig fra Dodsworth/Raine, 1886, 3/532

²³⁴ Finucane, 1995, s. 95

²³⁵ Finucane, 1995, s. 95

²³⁶ Finucane, 1995, s. 95

voksmasse rundt. Det var imidlertid av den største viktighet at lengden på snoren/veken, var absolutt korrekt lengde. Denne praksisen med å omgjøre levende personer eller legemsdeler om til voksløst, kan med rette kalles hvit magi i følge Finucane.²³⁷

21B (French 22b) En mann ofrer en vokslegg ved graven

Dette panelet er en etterfølger til 22A. Til høyre ser vi graven med tre travéers lengde på en utskåret sokkel og plassert på et rutete gulv (Fig. 57). Fra gavlenden fremtrer et dekorert alter dekket med et mønstrete klede. En mann med skjegg som har på seg en blå drakt med belte, kneler ved graven, og holder opp en voksmodell av leggen som ble tatt mål av i forrige panel. I bakgrunnen henger andre offergaver fra en gul stang; et kvinnehode, et ben, en hånd og et hjerte. Bakgrunnen er rød. Panelet har sannsynligvis blitt reparert flere ganger, siden det er svært mange oppsplittede glassdeler der.

Når det gjelder disse kroppsdelene som ble ofret, kunne det både være et ønske fra en syk om at nettopp denne delen av kroppen skulle bli leget, eller det kunne også være en takk for helbredelse som hadde skjedd.²³⁸ Mens det virker litt uklart akkurat hvordan disse voksdelenene ble laget, eller hvilke regler man hadde under tillagningen dem, så er bruken av dem ganske klar. Både voksetterlikninger av kroppsdelene og oppmålte lys, hadde meget sterk symbolkraft for ikke å si magisk virkning.²³⁹ Det er mulig tankegangen var, at når man brant lyset, så ville sykdommen forsvinne med den smeltede voksen. Dette med å lage voksfigurer kunne også brukes i negative sammenhenger, ved at man ønsket å skade noen.²⁴⁰

Om helbredelse ikke skjedde straks, så var en syk pilegrim ofte beredt til å vente ved det hellige skrinet så lang tid det tok før helbredelse skjedde. Besøk ved graven kunne derfor dra ut i lengre tid, og kunne føre til at pilegrimer ved graven ble en permanent situasjon både dag og natt, både i kirker styrt av munkeordener og mer sekulære kirker. Disse ventende pilegrimene førte til at også vaktene stasjonert ved gravene, måtte tilbringe nettene ved siden av disse menneskene. Det hendte ofte at pilegrimene opplevde helende visjoner mens de sov nær helgenskrinene. Mentalt syke pilegrimer, måtte ofte lenkes til helgenskrinet av velgjørere eller slektninger.²⁴¹ Hvordan kirkegjengere og andre pilegrimer har reagert på dette, er et åpent spørsmål.

²³⁷ Finucane, 1995, s. 96

²³⁸ Nilson, 1998, s. 101-104

²³⁹ Nilson, 1998, s. 104

²⁴⁰ Nilson, 1998, s. 104

²⁴¹ Nilson, 1998, s. 104

Om pilegrimer ikke ble helbredet ved helgenskrinene, var det andre relikvier som kirken kunne være behjelpelig med. Vannet til St. Thomas var et helbredende middel, og det samme kunne sies om oljen til St. William.²⁴²

23A (French 23a) Krøplinger søker helbredelse ved graven

Dette panelet illustrerer godt hvordan syke pilegrimer ved skrinet kunne se ut (Fig. 58). Dette panelet er så å si identisk med motivet i 16A (French 15c). Graven er malt som et skrin med tre arkader på en mønstrete sokkel. Den har støttepilarer med fialer over utvendige søyler, og et mønstrete tak. Alt sammen er svært forseggjort og malt i diverse gulfarger. En av mennene fra 16A (French 15c) er nå forsvunnet, og vi kan derfor se sokkelen til graven og også føttene på de utvendige søylene. Blant de to knelende mennene i bildet, er det en med rød drakt til høyre med en deformert arm, mens den andre mannen har vidåpne øyne. Den skallede mannen til venstre i bildet, støtter seg på to krykker. Den røde drakten hans er åpen foran og viser en navle og en fremtredende mage, mens begge bena er dekket av bandasjer. Figuren er nesten identisk med den vi så i 15B (French 16a). Bakgrunnen er blå.

3.3.9 Forgiftning (spesielle lidelser)

17A (French 16d) og 17B (French 16e)

En kvinne er blitt forgiftet etter å ha spist et brød med en innbakt frosk

Dette motivet viser en historie fortalt i to paneler. I det første finner vi en kvinne i en gjenknyttet blå drakt som sitter til venstre på en gul trestol under en himmeltrone laget av stein (Fig. 59). Dette sees i tilknytning til en lang utskåret vegg. Hun har et slør som er løftet opp på hodet, og er i ferd med å putte noe mat i munnen. Foran henne er et firkantet bord som er dekket med en mønstrete duk. På den er det tre skiver med ost og et stort brød som er delt i to horisontalt. Den øvre delen av brødet er snudd opp ned og har et hulrom, men den nedre delen er ganske lappete og full av bly. Den øvre delen av brødet har antakelig vist en flekkete frosk opprinnelig.²⁴³ Vi ser i samme panel, som en slags fortsettelse av historien, at kvinnen nå har reist seg opp og at ansiktet hennes er hovent. Hun presser hånden sin til brystet. Drakten hennes er nå åpen foran, og hun har fjernet det mønstrete beltet sitt. Dette holder hun nå i sin venstre hånd. Bakgrunnsfargen er rød.

²⁴² Nilson, 1998, s. 104

²⁴³ French, 1999, s. 82; Knowles, 1934, s. 42

Fowler skriver fra Dodsworth MS:

En kvinne ved Morton ble tatt med til skrinet til St. William og ble kurert.

”A woman of Morton S. Peters, while she gave way to gluttony at a late supper, as she ate bread, found that a frog had unknowingly been cooked in it. Thus poisoned, for two years she was so ill that she could neither lie on her right side nor retain any bread that she ate, but having taken it, immediately vomited. She was also tormented by most excruciating internal gripings, insomuch that of times she thought herself about to die, as the priest and others of the same town can testify. On the Friday in Whitsun week, 1177, she was taken by her husband and friends to the tomb of S. William, her feet, hands, and body being so swollen, as she said, that she could scarce get on to her knees: and on the following night she vomited some corruption and straightaway recovered her health.”²⁴⁴

Som vi ser her, spiser kvinnen et sent kveldsmåltid. Ikke bare det, hun gir seg til å fråtse mat. Dette er derfor en moralsk historie. Vanlig tid for kveldsmåltid var klokken fire for tjenere og de lavere klasser, mens for overklassen var klokken fem det korrekte tidspunktet å spise på. De øvre klassene la seg klokken åtte det meste av året, men noe tidligere om vinteren. Å sitte oppe og spise senere enn dette for å ha et sent kveldsmåltid var helt eksepsjonelt. Det ble sett på som både luksuriøst og fråtsete, for ikke å si syndefullt, og inviterte til straff og guddommelig vrede.²⁴⁵ Når det gjelder frosken som ble svelget, var det slik at det ble trodd at dyret fortsatte å gro i det uendelige i kroppen til den uheldige personen som hadde fått den i seg.²⁴⁶ Det samme gjaldt for øvrig edderkopper.²⁴⁷ Shakespeare har i flere av sine skuespill, historier om edderkopper som havner feil sted. Edderkopper ble også kalt for ”poison-cup”. ”That bottled spider, that foul hunch-backed toad.”²⁴⁸

17B (French 16e) Kvinnen blir frisk ved Williams grav

Neste panel er en fortsettelse av det foregående (Fig. 60). Graven, her med mønstrete tak og dekorert med kors, har to traveer med støttepilarer. I tilknytning til gavlen er det et alter hvor det er plassert et ciborium. Vi ser den samme kvinnen som i 17A, som nå har gjenvunnet sin helse, og som på nytt er i stand til å ha beltet rundt livet, se ned til høyre. På det gule og sorte trekantmønstrete gulvet, er det en stor ødelagt og lappete flekk, som antakelig har vist den frosken som kom ut igjen takket være St. William, og som voldte slike problemer for damen.

²⁴⁴ Fowler, 1873/74, s. 283; Brev. Ebor. Vol. II, s. 315 (lec. vi), gir en kort versjon av historien; Dodsworth MS, 21; Raine, 1886, s. 284. Whitsun week er pinsen 1177.

²⁴⁵ Fowler, 1873/74, s. 283

²⁴⁶ Finucane, 1995, s. 73

²⁴⁷ Fowler, 1873/74, s. 284

²⁴⁸ Fowler, 1873/74, s. 284; Shakespeare, William: Richard III., IV. 4.

En prest står ved alteret mens han gir kvinnen velsignelsen, og samtidig peker han mot gulvet der frosken har kommet ut. Til venstre står en rødkledd mann med kniv i beltet som har hendene formet i takk, og en annen med rød hette ser opp på ham mens han også peker mot frosken. Bakgrunnen er blå.²⁴⁹

24A (French 23e) En forgiftet kvinne ved graven

Dette panelet har også en scene som kan være samme historie som den foregående (Fig. 61). Til venstre står en kvinne, en kopi av figuren til høyre i 17A (French 16d), men her har hun en rød kjole.²⁵⁰ Hennes lange belte er fjernet, og hun strekker ut sin venstre hånd som ikke inneholder noe. Kjolen er ganske åpen foran og viser både navlen og magen. Gulvet har mønstrede fliser. Bakgrunnen er blå.

3.3.10 Motiver som viser diverse grader av fall/ulykker

I rad 9, 17 og 18, i seksjon tre av St. Williamvinduet, finner vi motiver med fall av diverse slag. Det samme gjelder fjerde seksjon hvor dette forekommer i rad 20, 21, 22, 23 og 24. Det vil si at svært mange av motivene i St. Williamvinduet har fall som et hovedtema. Både konkret og allegorisk, er dette et gjentatt motiv i vinduet. Selv en konge er ikke bedre enn at han trenger hjelp fra St. William (rad nr.18). Jeg vil her ikke gå inn på alle motivene, men konsentrere meg spesielt om rad 9, 17, 18, og 20, da jeg mener de er de mest sentrale for denne tematikken. Hvis vi ser nærmere på rad 9 som innleder første mirakel (9c), så ser vi her innledningen til St. Williams inntog i York i 1154 da han ble gjeninnsatt som erkebiskop. Dette mirakelet som for utenforstående kan virke noe svakt som mirakel betraktet i dag, ble av samtiden sett på som svært avgjørende.

17D (French 16c) En mann blir kastet av hesten

Dette bildet viser en mann som faller av hesten (Fig. 62). Heller ikke denne episoden er nevnt i miraklene av 1177, og kan være fra en senere historie, eller rett og slett en variant av en annen helgenhistorie. Det er vanskelig å si, da motivet står ganske isolert, og skiller seg ut fra de øvrige motivene i raden. Det kan virke som om det er tenkt som et motiv fra en historie. Det vi

²⁴⁹ French, 1999, s. 82; Raine, 1886, s. 284

²⁵⁰ French, 1999, s. 106 og pl. 20; Raine, 1886, s. 284

ser er en hest som faller, og som derved kaster av rytteren som er i ferd med å lande med hodet først. Hans grønne hatt faller av ham i kastet. En rød tunika han har på seg, faller forover og vi ser hvordan støvlene er festet til ridebuksene. Bak ham ser vi grønne planter og hvite trær. Bakgrunnen er blå. Av fremtoningen og klærne kan man se at det dreier seg om en person fra overklassen.

Rad 18 (French, 3c, 18b, 18c, 18d, 18e)

Det kongelige følget ved translasjonen til Williams relikvier

Rad 18 som har fire uendrede paneler, omhandler en begivenhet som skjedde 100 år etter Williams død, og er således ikke en del av miraklene fra 1177. Motivene befinner seg litt på siden av oppgavens tema, men jeg har likevel valgt å omtale panelene her, da de utgjør en sentral del av vinduets komposisjon. I likhet med rad 9 og 12, er det en sammenhengende historie som fortelles her. Fordi motivene ble laget i en tid hvor kongemakten ikke var spesielt populær i York, etter henrettelsen av deres egen erkebiskop Richard Scrope, kan det være fristende å tenke at John Thornton med hensikt har framstilt kongen i 18C, i en lite flatterende posisjon. Det første panelet i denne raden viser paven i Roma.

18A (French 3c) **Budbærere hos paven**

En pave sitter på en opphøyd stol til høyre i bildet, holder et dokument som han enten gir til, eller mottar fra to prester som kneler foran ham til venstre i bildet (Fig. 63). Bak dem står en prest og en munk. Bakgrunnen er blå. Det er mulig at paven forestiller Innocent II.²⁵¹

18B (French 18b) **Kong Edward I og Dronning Eleanor kommer til translasjonen av St. Williams relikvier**

French mener bildet forestiller Kong Edward I og Dronning Eleanor som blir invitert til translasjonen av St. Williams relikvier (Fig. 64).²⁵² Dette skjedde hundre år etter Williams død. Kongen blir framstilt med langt skjegg. Han har på seg en hermelinkrave over en purpurkappe og han holder et septer i den ene hånden og et sverd i slire i den andre. To adelsmenn er i følge med ham. En av dem har skjegg og en gul, fjærkledd hatt og blå kappe. Tre prester med blå og røde kapper kneler foran kongen. Bak dem står dronningen. Hun har på seg en krone over hodesjalet som begge er farget gule, og har et septer i hånden. To hoffdamer er i hennes følge. De har hodeplagg som er henholdsvis en flat hermelinshatt og en enkel liten hatt. De er kledd i

²⁵¹ French, 1999, s. 37; Fowler, 1873/74, s 222-223

²⁵² French, 1999, s. 87; Raine, 1886, s. 544

rødt og blått og har gulmønstrede fletteknuter over ørene. Gulvet har firkantete fliser og bakgrunnen er rød.

18C (French 18c) Kong Edward I faller ned en bakke

Dette motivet viser Kong Edward I som faller ned en bakke (Fig. 65). I landskapet hvor han faller, er det grønne og oransje trær med en kantete oransje bakke. Gresset er ellers tegnet inn med grønt. Kongen faller framover mot bakken og ansiktsuttrykket hans er forskrekket. Han har en blå kappe med et gyllent belte bestående av firkanter som ser ut som om de er satt sammen med lenker. French mener det er dette beltet som er årsaken til at han snubler og faller.²⁵³ Bak kongen står det en ung mann med et pannebånd av fjær besatt med juveler.²⁵⁴ Han er ellers kledd i en purpurkappe. Mannen forestiller antakelig prins Alfonso, i følge French.²⁵⁵ Han lener seg forover og hendene er samlet i en gest som om han nettopp har dratt dem sammen. Til venstre i bildet er det to i følget som ser på. Vi ser bare ansiktene deres. Bakgrunnen i bildet er blått. Kongen er fremstilt som en eldre mann. Når man tenker på hvem Kong Edward den I var, nemlig en av de mest krigerske kongene England har hatt, så er dette bildet av ham som en gammel svekket mann ganske spesielt.²⁵⁶

Fowler skriver fra *Breviarum av York*:

”Whilst he was entertaining this holy purpose it happened one day as he was climbing a hill, that on reaching the top his foot slipped, and he fell from a height, and all those who thronged round him stupefied, thought him confractus et quassatus in corpore. Straightaway, however, the king arose without any hurt, and gave thanks to S. William; ascribing his fall to the enemy of the human race, and the salvation to the merits of the glorious Confessor.”²⁵⁷

Videre skriver Fowler, at kongen etter denne hendelsen, var ivrig etter å komme frem til byen York.

18D (French 18d) Kongen fremfører takk til St. William

Scenen her må sees i sammenheng med motivet i 18C (Fig. 66). På en opphøyet flerkantet sokkel som er fint meislet med geometriske mønstre, står en skulptur av St. William som Kong Edward kneler foran og takker ham over å ha blitt reddet i fallet. St. William er tegnet inn i en reredos med støttepilarer og fialer. Han bærer en bok og et kors i hendene. På seg har han en blå kappe med palliet. Kongen har en blå kappe men er uten septeret. Han kneler i ydmykhet foran

²⁵³ French, 1999, s. 88; Raine, 1886, s. 548;

²⁵⁴ ”Chaplet”, fra engelsk

²⁵⁵ French, 1999, s. 88

²⁵⁶ Kong Edward I (1239-1307). Konge fra 1272 til 1307. La både Wales og Skottland under sitt rike etter lange kamper. Han var også kjent for å prøve å svekke geistlighetens makt.

²⁵⁷ Fowler, 1873/74, s. 295; *Breviarium Vol. I*, s. 181 (lec. iv)

statuen. Over kongen er det skrevet på en bokrull: "O: Beate: Will(elme);/. Helt til venstre i panelet, står en mann med blå hatt og blå kappe. Hånden holder han over munnen. Ved siden av ham står en assistent som hviler en hånd på det gule skjeftet til kongens sverd. I den andre hånden holder han en rød veske. Den unge mannen som vi så i panel 18C, som hadde en grønn vest eller jaktjakke og en juvelbesatt hermelinshatt, er også tilstede. Han vender seg mot assistenten og peker på bokrullens bokstaver. Dette motivet finner vi i loddrett posisjon til bilde 9D, hvor vi så William kysse korset utenfor York Minster etter mirakelet ved Ouse Bridge. Jeg mener derfor at disse to radene, 9 og 18, har direkte komposisjonsmessig sammenheng med hverandre, og at rad 18, må sees i sammenheng med rad 9. Dette fordi rad 9 med hele sekvensen over mirakelet ved Ouse Bridge, er det første mirakelet portrettert i vinduet, mens rad 18 viser at hans posisjon som helgen nå er befestet i kirken.

18E (French 18e) Det kongelige følget rider til York

Det kongelige selskap rir til York (Fig. 67). Et selskap på fire personer rider her mot høyre i bildet. Hestene og deres seletøy, er meget tydelige og godt tegnet. Kongen leder følget. Han er kledd i rødt og lener seg forover med hendene lukket sammen foran. Bak ham er den unge mannen fra bilde 18C og 18D, som har på seg et juvelbesatt og fjærkledd pannebånd og bærer en purpurkappe. I forgrunnen ser vi dronningen som rider på en damesadel. Hun bærer krone med blondetørkle under kronen. Hennes hvite drakt er bundet sammen med et grønt belte under bysten, som i en slags senere empireeskjæring. Bakerst rider en mann med en høy, foldet hatt og med purpurkappe. På den steinete veien sees grønne planter og gress. Bakgrunnen er blå. Rammene rundt de siste fire motivene virker enhetlige og består mest av to vertikale søyler på hhv. høyre og venstre side. Denne raden er den siste i tredje seksjon av St. Williamvinduet. Over rad 18, er det en rad med dekorative taklignende ornamenter med fialer og krabber. Formen er fembladet i likhet med rad 13.

20D (French 20c) En stein faller på en mann som sover under messen

Dette panelet viser historien om Roger de Ripon. Han var tjeneren til en av prestene under translasjonen av Williams relikvier. Under seremonien med translasjonen av relikviene, falt han i søvn, og mens han døde falt en stor stein ned på ham (Fig. 68). Ved Guds hjelp og med hjelp av St. William, ble han ikke skadet, men hatten hans fikk en stygg bulk. Det som gjør akkurat denne historien spesiell, er at steinen ble tatt vare på og står utstilt i krypten i York Minster i

dag, med en tekst fra det trettende århundre meislet inn i den.²⁵⁸ På et gult og sortrutete flislagt gulv, er det en utskåret steinstol med støttepilarer og firkantete sider, avrundede hjørner og en trapp med tre trinn opp til setet. På stolen sitter en mann med en hatt og en rød drakt. Han sitter forover i setet som om han sover. Han hviler ansiktet i hånden. En stor skarp stein faller mot hodet hans, og lager et hull i hatten. Øverst til høyre sees Guds hånd som trer frem gjennom skyer og gule stråler. Til venstre står en prest som bærer en pelskåpe og som holder hendene løftet.²⁵⁹ Ved hver side av ham er det to menn i grønne og røde drakter. En av dem holder en blå hatt, den andre ser bort på den sovende. Bakgrunnen er blå.²⁶⁰

20E (French 20d) Den sovende mannen forklarer mirakelet

Dette er fortsettelsen av historien i forrige panel (Fig. 69). Til høyre ser vi ham som døste, i en drakt med belte. Han bøyer seg forover for å snakke med tre menn til venstre i bildet, og for å vise dem hatten som er blitt skadet med et hull fra steinen. Mannen som står nærmest ham, løfter hendene i overraskelse. Hodet hans er for øvrig unormalt stort og antakelig noe som er satt inn ved en senere anledning. Den midterste figuren i bildet, med en grønn drakt, snur seg i det han løfter hendene. Den tredje mannen i blå hatt og drakt, og som bærer en kniv ganske lavt på drakten, peker på hatten til mannen som sovnet med sin venstre hånd. Det ser ut som om han mangler høyre hånd, da vi bare ser ermet som er foret med pels. Bak den sovende mannens hatt, ser vi steinen som falt på ham. Bakgrunnen er rød.²⁶¹

Informasjonen vi får gjennom disse skildringene fra mennesker som opplevde helbredelse ved gravskrinet til St. William, viser hvilken viktig funksjon det hadde. Helgenskrinet fungerte som et konkret håp i en vanskelig situasjon for syke eller skadde mennesker, samtidig som det var en god inntektskilde for katedralen.

²⁵⁸ French, 1999, s. 16; Fowler, 1873/74, s. 259-99

²⁵⁹ Almuze = en geistlig varm frakk foret med pels

²⁶⁰ French, 1999, s. 93; York Breviary, Raine, 1886, s. 545-46, 549; Breviarium Vol. I, s. 183-184 (lec. viii)

²⁶¹ French, 1999, s. 94; York Breviary, Raine, 1886, s. 546

4. Erkebiskop Thomas Becket av Canterbury: en parallell historie til St. William

Kong Stephens sønn Eustace døde i 1153. Kongen oppgav deretter planer om et eget dynasti, og gikk med på å anerkjenne Henry II som sin etterfølger til tronen.²⁶² En avtale om hvordan dette skulle ordnes, ble forhandlet frem av Theobald av Canterbury og Henry av Blois. Det skjedde 6. november 1153.²⁶³ Den engelske tronen omfattet på denne tiden både England og store deler av Frankrike. Henry IIs makt ble utfordret av kongemakten i Frankrike, som mente han eide for store områder i deres land, men og av kirken som mente han gjorde urettmessige krav på utnevnelser av bl.a. biskoper til kirken. Kirken hevdet at kun den selv kunne utnevne biskoper. Kongen, på den annen side, mente at denne jobben tilkom ham, da biskopene utøvte stor makt i staten. Kirken hadde også egne domstoler, noe Henry II mislikte sterkt. Mot denne bakgrunnen er det at Kong Henry II i 1162 bestemte seg for å utnevne sin personlige venn, Chancellor Thomas Becket, til den ledige stillingen som erkebiskop av Canterbury. Ved å utnevne en god venn som ville føre hans sak, mente kongen at han hadde løst et vanskelig forhold til kirken. Etter at han var blitt utnevnt til erkebiskop av Canterbury, skiftet imidlertid Thomas Becket lojalitet i favør av kirken. Becket fordømte nå kongens handlinger og aksjoner mot kirken, hvorpå kongen gjorde det utrygt for Becket å oppholde seg i England, ved bl.a. å beskyldte ham for å ha stjålet penger mens han var i kongens tjeneste. Becket skjønte at han var i fare, og rømte til Frankrike i 1164. Han returnerte til England og erkebispestolen i 1170 etter anmodning fra kongen, som mens Becket var i utlendighet, hadde utropt sin sønn til tronarving. Noe av det første Becket gjorde da han vel var kommet tilbake, var derfor å fordømme denne handlingen som var utført av Roger av Pont l'Evêque, (erkebiskop av York 1154-1181), samt seks andre biskoper. Dette var ellers vanlig handling for å sikre tronarvinger i middelalderen. Paven støttet Becket i denne saken, siden den fant sted uten Beckets nærvær i egenskap av erkebiskop av Canterbury.²⁶⁴ Erkebiskopen av York, Roger of Pont l'Evêque, (Williams etterfølger), og de seks biskopene som var involvert, dro da til Normandie hvor kongen var, og klaget på Becket. Historien sier at kongen ble rasende på sin gamle venn og spurte høyt hvem som kunne hjelpe ham med å bli kvitt denne plagsomme erkebiskopen. Fire riddere som

²⁶² Norton, 2006, s. 133

²⁶³ Norton, 2006, s. 133

²⁶⁴ Sayles 1974 s. 349

overhørte kongens ord, dro deretter rett til England og Canterbury og drepte erkebiskopen mens han oppholdt seg i Canterburykatedralen. Dette er forhistorien til en av de mest markante helgendyrkelsene middelalderen kan oppdrive.

4.1.1 York Minsters rivaliserende katedral i Canterbury

Opprinnelsen til disputten mellom erkebispedømmene, Canterbury og York, (som i middelalderen hadde gående en konflikt sentrert rundt spørsmålet om hvem av erkebispenes som hadde rett til å besøke den andres område med hevet korsstav), finner vi i en instruks fra pave Gregor den store, til Augustine, datert 22. juni, 601.²⁶⁵ Pave Gregor den store, så for seg to metropoler; den ene i London, den andre i York.²⁶⁶ Slik gikk det ikke. Gregor den store forutså ikke et permanent erkebispedømme i Canterbury, men historien ville det annerledes.²⁶⁷ Augustine døde før York hadde blitt kristnet, og ble etterfulgt av Mellitus, biskop av London, og deretter av Justus, biskop av Rochester. Begge to flyttet til Canterbury, som med pavelig velsignelse, utviklet seg til å bli den nye kristne metropolen.²⁶⁸ Fra siste del av det tolvte og langt inn til det femtende århundre, var Christ Church, Canterbury, ledende i England. Det var den første kirken av betydning i landet, men også en av de rikeste og mektigste av Benediktinerklostrene.²⁶⁹ Katedralen ble grunnlagt så tidlig som i 597 og var fram til 1070 en anglosaksisk kirke arkitektonisk sett. Det var St. Augustine som reiste den første katedralen.

I de første fem århundrene av sin eksistens, besto katedralen av en sammensmelting av forskjellige bygningsstiler. En brann i 1067 førte til en total ødeleggelse av den gamle strukturen og en ny bygning ble oppført i den nye romanske stilen. Erkebiskop Lanfranc fullførte den nye katedralen, og hans etterfølger, St. Anselm, erstattet østenden med et enormt kor over en krypt. St. Anselms kor var en av tidens mest berømte bygninger på den tiden, og var dekorert med fantastiske glassmalerier og veggmalerier. Høyalteret var viet Vår Frelser, en dedikasjon som ble opprettholdt under hele middelalderen. Senere fikk den tittelen: "The Cathedral of the Holy Trinity, Christ Church".²⁷⁰ Begge dedikasjonene kan føres tilbake til den anglosaksiske perioden. Neste arkitektoniske periode er fra 1070 til 1174, hvor stilen er

²⁶⁵ Haines, 1989, s. 97

²⁶⁶ Haines, 1989, s. 97

²⁶⁷ Tindal Hart, 2001, s. 15

²⁶⁸ Tindal Hart, 2001, s. 15-16

²⁶⁹ Benediktinerordenen, Ordo Sancti Benedicti (OSB) munke og nonneorden stiftet i 529 av Benedikt fra Nursia; Knowles, 1963, s. 649

²⁷⁰ Woodman, 1981, s. 1

dominert av romansk arkitektur. Det var i denne perioden Becket virket som erkebiskop, og det var i denne katedralen, at han ble brutalt drept i 1170. I sen middelalder var katedralen på folkemunne viet til martyren St. Thomas, selv om denne tittelen aldri ble benyttet av munkene. I 1174 rett etter mordet på Thomas Becket, ble koret ødelagt av brann og redusert til en ruin. Deretter fulgte den mest berømte og best dokumenterte rekonstruksjonen i europeisk middelalder. En munk ved navn Gervase i Christ Church, nedskrev hver eneste detalj i gjenreisningen av bygningen, noe som gir oss en god innsikt i gjenreisningsarbeidets historie. Ikke bare dette skriftlige materialet er verdifullt, men også det faktum at bygningen er praktisk talt uforandret siden 1184. Senere påbygninger har funnet sted, sist i 1504, men det er det verken tid eller plass til å gjennomgå her.

4.1.2 Kulten etter St. Thomas Becket

Mordet på Thomas Becket i katedralen i Canterbury 29. desember 1170, engasjerte og opprørte hele den kristne verden, med den følgen at han tidlig fikk status som martyr. Erkebiskopens død ble raskt etterfulgt av mirakler som ble knyttet til hans person. De første femten årene etter hans død, ble det registrert ikke mindre enn syv hundre mirakler. Disse omfattet både sosiale, økonomiske og religiøse mirakler.²⁷¹ Den enorme og spontane populariteten til St. Thomas, påvirket troen på ham og derved også troen på helgenmirakler som fenomen. Hovedbevisene om mirakler vedrørende St. Thomas, stammer fra nedtegnelser 1171 til 1184, gjort av to munkere i Canterbury, kalt Benedict og William. Munkene i Canterbury hadde bedt Benedict om å skrive ned det han hadde vært vitne til, og St. Thomas selv hadde i syner bedt ham gjøre det ved tre anledninger. Her må nevnes at rett etter mordet på Becket, tok munkene som tilhørte katedralen og som var tilstede, vare på blodet etter ham. Dette ble senere blandet med svært mye vann og ble brukt som medisin ved sykdommer.²⁷²

De første fire månedene etter mordet var graven til St. Thomas lukket for publikum av frykt for erkebiskopens fiender. Benedict nedskrev imidlertid mirakler som hendte andre steder, og også noen få som hendte i krypten, og dette ble lest høyt for munkene. Etter påsken i 1171 fikk pilegrimer lov til å besøke graven i krypten, og Benedict fikk arbeidet med å ta seg av de syke blant dem, samtidig som han skrev ned alt som skjedde av mirakler. Til sammen ble det

²⁷¹ Ward, 1987, s. 89

²⁷² Denne blandingen av vann og blod, kalles vannet til St. Thomas

nedskrevet ca. 250 mirakler i perioden fra 1171 til 1177 i kronologisk rekkefølge.²⁷³ I 1175 ble Benedict utnevnt til abbed av Canterbury, og fikk nå en assistent som kunne hjelpe ham med å registrere posthume mirakler. Assistentens navn var William. William var i likhet med Benedict tilstede da St. Thomas ble myrdet, og nedskrev hendelsen om mordet, som er en av kildene til *Quadrilogus*.²⁷⁴ Benedict ble abbed ved Peterborough i 1177, og etter denne tid var det William som hadde eneansvaret med å skrive ned mirakler. Det er nedtegnelsene fra Benedict og William, som ligger til grunn for motivene i de såkalte mirakelvinduene i Canterbury Cathedral. Senere, i 1220, da relikvieskrinet med Becket's legeme ble flyttet fra krypten til Trinity Chapel, ble det stasjonert to munkere ved skrinet som skulle registrere alt uvanlig. Svært mange syke kom for å få hjelp, men de ble ikke alltid hjulpet der og da. Mange ble faktisk bra på tilbakeveien eller etter at de hadde kommet hjem igjen. Mange etterlot seg penger ved dette skrinet, men det var også mange som ofret voks eller veker til lys. Kostbare steiner ble også gitt. Vinduene i sidegangen i kapellet ble satt opp med glassmalerier som viste miraklene utført av Becket. Disse mirakelhistoriene ble illustrert med sans for visuell enkelhet, klare farger og dramatisk intensitet i fortellingene. Selve relikvieskrinet, som var et av de mest spektakulære som noen gang er blitt laget i England, ble ødelagt i 1538 under reformasjonen. Vi vet imidlertid litt om hvordan det så ut, da et av mirakelvinduene framstiller St. Thomas som trer ut av skrinet for å be en munk om å skrive ned alt som skjer av mirakler.²⁷⁵

4.1.3 Becketvinduene i katedralen i Canterbury

Katedralen i Canterbury er den eneste av de gotiske katedralene i England som har et stort antall av glassmalerier fra 1200-tallet. Den kan dermed sammenlignes med de franske gotiske katedralene slik som St. Denis og Notre Dame i Paris, Sens og andre. Katedralen bør derfor sees i sammenheng med disse franske katedralene, siden også arkitekten som ble valgt til å bygge opp igjen koret etter brannen i 1174, var franskmannen William av Sens. På denne tiden var engelsk og fransk glassmaleriproduksjon knyttet sammen. Det fargete glasset til Canterbury ble brakt fra Frankrike, siden det stort sett bare ble laget klart glass i England i middelalderen. Vinduene derimot ble laget på stedet. De som laget tegningene til vinduene har antagelig tilhørt

²⁷³ Ward, 1987, s. 90

²⁷⁴ Ward, 1987, s. 90

²⁷⁵ Vindu n. III

presteskabet i Canterbury. Med tiden ble det etablert glassverksteder med vanlige håndverkere der hvor katedralene var.

I de nederste vinduene i Canterbury ville store figurer virke malplassert. Vindusmotivene følger derfor til en stor grad det som var vanlig i St. Denis rundt 1140-årene. Vindusflatene i Becketvinduene ble på samme måte delt opp i medaljonger og bilder av forskjellig størrelse. På den måten får vi en historie med mange forskjellige episoder. Vinduene har omfattende bruk av ornamenter som omkranser flatene og skaper en ramme for motivene. Ornementene befinner seg også inne mellom motivene, og gjerne i en symmetrisk form. Helhetsinntrykket gir et sterkt fargespill med en juvelliknende glans over det hele. Den utstrakte bruken av mange figurer i hver enkeltflate, gir et virtuost inntrykk. Fargene som dominerer er sterkt blått og rødt, men det er også innslag av grønt, fiolett, gult og rosa. Richard Marks skriver at vinduene kan være et resultat av et bestemt verksted eller atelier, men at flere individuelle håndverkere har vært med i prosessen.²⁷⁶ Historiene fortalt i vinduene startet med livet til Thomas Becket selv. Dette gjelder to av vinduene på nordsiden, og nærmest vest. Motivene som viste livet til St. Thomas selv, er nå tapt. Vinduene er ellers tolv til sammen. De resterende vinduene har motiver som omhandler posthume mirakler. Mange av miraklene hadde foregått ved graven i krypten før den ble flyttet til Trinity Chapel. Det var opprinnelig så mye som 180 motiver i disse vinduene. I dag er det gjenværende motiver/glassmalerier i syv av de tolv vinduene. Glassmaleriene er laget i perioden 1200 til 1220. Seks av vinduene vender mot nord og de andre seks vender mot sør. De vil her bli omtalt som n. VII til n. II og s. II til s. VII.²⁷⁷ Armaturmønstrene er forskjellige i de tolv vinduene, men vindu n. V og s. V er nesten identiske og det samme gjelder n. III og s. III. Disse vindusarmaturene er derfor helt annerledes i formen enn vindu N. VII i York Minster, St. Williamvinduet, hvor armaturen er tilnærmet kvadratisk og hvor motivene er samlet på en flate.

4.1.4 Motiver i Becketvinduene som kan ha vært en inspirasjon for motivene i St. Williamvinduet

Vi vet at konkurransen og rivaliseringen mellom katedralene i York og Canterbury, var til stede i hele middelalderen. Helgenskrin som tiltrakk seg pilegrimer, gav høy status. Det samme gav

²⁷⁶ Marks, 1993, s. 122

dokumenterte helbredelser for lidelser. Sett på bakgrunn av tematikken i mirakelmotivene i St. Williamvinduet, mener jeg det er sannsynlig at John Thornton kan ha funnet inspirasjon til sin behandling av den samme tematikken blant flere glassmotiver i Trinitykapellet i Canterbury. Her har jeg tatt utgangspunkt i lidelser som viser seg å ha vært mest fremtredende i middelalderen, og som pilegrimer har søkt hjelp for. Dessuten har jeg tatt med ulykker, slik som drukning og fall. Historiene nedenfor er både godt dokumentert, og har også fått et kunstnerisk uttrykk i Trinitykapellet i Canterbury. Følgende ti motiver mener jeg kan kaste lys over sammenhengen mellom Becketvinduene og St. Williamvinduets ikonografi. Samtlige nummereringer er fra Caviness, 1981: *The Windows of Christ Church Cathedral Canterbury*.

- Juliana av Rochester – hun ble kurert for blindhet. (vindu n. II, nr. 69, 70, 71)²⁷⁸
- Mathilda av Cologne, en sinnssyk kvinne.(vindu n. II, nr. 33, 34, 35)²⁷⁹
- William av Kellett, en tømrer med et øksehugg som ble kurert. (vindu s. II, nr. 30, 23)²⁸⁰
- Rodbertulus av Rochester – en gutt som druknet i elven Medway (en elv som deler Kent i to) og Philip, en åtte år gammel gutt som skulket skolen sammen med kamerater og som falt i samme elv. (vindu n. II, nr. 47, 48, 49)²⁸¹
- Richard Sunieve – gjeteren som ble kurert for spedalskhet (vindu n. II, nr. 65, 66, 67, 57, 58, 59)²⁸²
- Døtrene til Godbold av Boxley – kurert for krøplingtilværelse (vindu n. III, nr. 28, 23, 26)²⁸³
- Robert av Cricklade, prior av St. Frideswide, Oxford – helbredet for smerter og lammelse. (vindu n. IV, nr. 28, 29)²⁸⁴
- Pesten i familien Fitzeisulf (vindu n. II, nr. 9, 10, 11, 19, 20, 21, 14, 15, 16)²⁸⁵
- William av Gloucester, en bygningsarbeider som ble begravet ved et fall, men som ble funnet i live. (vindu s. VII, nr. 29, 30, 23, 25, 18, 19, 12, 14)²⁸⁶
- St. Thomas trer ut av helgenskrinet (vindu n. III, nr. 45)²⁸⁷

²⁷⁷ Nummereringen er hentet fra Caviness, Madeline (1981): *The Windows of Christ Church Cathedral Canterbury*

²⁷⁸ For nummerering av vindu n. II, Caviness, 1981, pl. 131, fig. 288a

²⁷⁹ Caviness, 1981, s. 196-197, pl. 139, 140

²⁸⁰ Caviness, 1981, s. 201-202, pl. 145, 146-147

²⁸¹ Caviness, 1981, s. 195-196, pl. 137, 138

²⁸² Caviness, 1981, s. 194-195, pl. 134, 135, 136

²⁸³ Caviness, 1981, s. 189, pl. 126

²⁸⁴ Caviness, 1981, s. 182-183, pl. 119

²⁸⁵ Caviness, 1981, s. 197-199, pl. 141, 142, 143, 144

²⁸⁶ Caviness, 1981, s. 213-214, pl. 157, 158 og 159

²⁸⁷ Caviness, 1981, s. 187, pl. 124, 125

4.1.5 Mirakelmotivene i katedralen i Canterbury og deres ikonografi

Blindhet

Juliane av Rochester ble kurert for blindhet (Fig. 91 og 92). Hun besøkte Becketts grav og fikk en klut med vannet fra St. Thomas mot øynene. Hun ble ikke helbredet der og da, men på hjemveien begynte hun å se. Denne historien vises i tre paneler i vindu nr. n. II, panel: 69, 70 og 71 i Trinitykapellet.²⁸⁸ Første panel viser hvordan Juliane av Rochester med lukkede øyne blir ledet av sin far. I det midterste panelet blir hun støttet av faren mens hun nærmer seg St. Thomas grav. Vi ser samtidig at en munk smører vannet til St. Thomas på øynene hennes. Det skjer ingen helbredelse med en gang, hun må vente til hun er kommet hjem før helbredelsen trer i kraft pga hennes tro. Siste scenen viser far og datter som sitter på en benk og uttrykker takk for at Juliane har fått synet tilbake.²⁸⁹ Selv om stilen er ganske forskjellig fra panel nr. 11C, (French 15b), i St. Williamvinduet, mener jeg motivet i seg selv, kan tale sterkt for at det har vært en inspirasjonskilde for 11C (15b).²⁹⁰ Dette gjelder spesielt motiv nr. 70, hvor munkene legger et omslag rundt øynene hennes. Fra historien om mirakelet med den blinde piken i pinsen 1177 gjengitt i *Miracula*, (se appendiks I) hører vi at en skikkelse rørte ved øynene hennes.²⁹¹ I panelet i St. Williamvinduet ser vi hvordan William rørte ved øynene til piken som etter dette blir helbredet og får synet tilbake. Likheter i motivene er iøynefallende, selv om Juliane ble frisk etter at hun reiste fra Canterbury. Piken fra pinsen i 1177 derimot, oppnådde en mer spontan hjelp.

Sinnssykdom

Mathilda av Cologne er en tragisk historie om en kvinne som ble sinnssyk og drepte sitt barn etter at broren hadde drept hennes kjæreste (Fig. 93, 94 og 95).²⁹² Hun opplevde full helbredelse ved skrinet til St. Thomas. Hun måtte imidlertid love å gå videre på pilegrimsreise til Santiago de Compostella. Det er tre glassmotiver om henne. Vi ser i den ene sekvensen at hun blir slått og tuktet av to menn. I neste sekvens er de kommet fram til St. Thomas grav hvor hun kneler ned mens mennene har tatt en pause med stakkene. I det siste og største bildet, er

²⁸⁸ Caviness, 1981, s. 193-194, plate 131, 132, 133

²⁸⁹ Michael, 2004, s. 142-3

²⁹⁰ French, 1999, s. 77

²⁹¹ Fowler, 1873/74, s. 277/798

hun blitt rolig og har hendene foldet mens en av mennene, som har passet på henne, holder sin venstre hånd på hennes venstre skulder. Den andre mannen i følget snakker med en munk, mens en annen munk sitter til høyre og skriver ned hendelsen.

Kvinner ble sett på som ødeleggende, en slags årsak til uorden i middelalderen. De kunne meget lett lede menn inn på en gal vei. Ekteskapet var innstiftet ved et sakrament, og skulle være monogamt og umulig å oppløse. Dette synet på ekteskapet og kvinnen, var rådende i det tolvte århundre.²⁹³ Det var også på denne tiden, at kritikken mot kvinnen som en utgave av den syndige Eva, ble sterkere. Kvinner ble sett på som svake, irrasjonelle, emosjonelle, drevet av lidenskaper og alltid åpne for onde innflytelser.²⁹⁴ Mathilda har klart brutt den rådende moral for kvinner, og har som følge av dette blitt *sinnssyk*. I St. Williamvinduet har vi en kvinne som også levde et utesvevende liv, og som ble tilsvarende straffet med sykdom. Sykdommen som kvinnen i St. Williamvinduet led av, var *dropsy*. Mathilda ble helbredet ved graven til St. Thomas. Kvinnen med *dropsy* (panel 11D og 11E) ble frisk ved gravskrinet til St. William. Mathildas umoral med sykdom til følge, kan meget godt ha vært en inspirasjon for panelene 11D og 11E i St. Williamvinduet. Det samme kan være tilfelle for forgiftningshistorien i panelene 17A og 17B i St. Williamvinduet. Kvinnen fra Merton som svelget en frosk, hadde inntatt et måltid altfor sent etter den vanlige normen for måltider. Hun ble derfor straffet for sin hang til å spise etter at hun burde ha gått til ro for natten. I likhet med Mathilda har hun oppført seg egoistisk og umoralsk. Men ved graven til St. William fikk hun hjelp, slik som også Mathilda fikk. Både St. Thomas og St. William fremstilles her som tilgivende helgener i likhet med forbildet.²⁹⁵ Historien om Mathilda av Cologne er avbildet i vindu nr. n. II.

Skade fra øks

Dette motivet befinner seg i s. II. Det er en historie fortalt i fire paneler, nr. 30, 31, og 23, 24.²⁹⁶ Tømmermannen William av Kellet, nær Lancaster, lovet å dra på pilegrimsreise til Canterbury, men utsatte reisen. Pga. av dette, sørget St. Thomas for at han skadet seg i benet med et øksehogg mens han arbeidet (Fig. 117). Så alvorlig var denne skaden, at han aldri trodde han ville bli bra igjen. Han gav seg derfor i kast med å be til St. Thomas. St. Thomas kom da til

²⁹² Köln på norsk. Jeg bruker den engelske betegnelsen på byen, da "Mathilda fra Cologne" er et begrep i mirakelvinduene

²⁹³ Grössinger, 1997, s. 4

²⁹⁴ Grössinger, 1997, s. 4; Goldberg, 2004, s. 7-9

²⁹⁵ Jf. Evangeliet etter Johannes kap. 8, v. 3-11

ham i en drøm hvor han forklarte ham at han hadde sørget for at William ble skadet siden han ikke hadde holdt det han hadde lovet. William hadde unnlatt å dra på pilgrimsreise til Becketts grav. Han sa videre at han også kunne helbrede ham. Da de fjernet bandasjene fra Williams ben en dag etter at St. Thomas hadde vist seg for ham, fantes det ikke så mye som et arr på benet (Fig. 118). I panel 24 i vindu s. II, kan vi se William som går frisk og sterk på jobb med øksen kjekt i beltet (Fig.119). Dette motivet har en del paralleller til historien om Ralph og Besing i rad 12 i St. Williamvinduet.

Drukning

Fjerde historie her er historien om Philip Scot, som sammen med venner skulket skolen for å kaste stein på frosker (Fig. 96).²⁹⁷ Philip falt da i elven (Fig.97). Han holdt på å drukne, men ble reddet takket være foreldrene som hentet vannet til St. Thomas, som de helte ned i halsen hans så han våknet opp igjen. Her følger historien om Philip, gjenfortalt av Abbot:

”In a manor of the county Warwick, called Benedega, Hugh, known as Scot, is testified by his neighbours in the county to be of good name and unblemished reputation. His son Philip, about eight years old, while by a deep pool in an ironstone quarry, overwhelming with stones (as boys will) the frogs that rose to the surface, happened to fall in, and was himself in turn overwhelmed by the waters. When his father, on coming home, could not find the boy, he looked for him in every direction. At last he looks for him under the water, and draws him out while the sun was setting, distended by the abundance of the water [he had swallowed], and, as he [still] believes lifeless.”²⁹⁸

De prøvde alt mulig for å få ut vannet han hadde svelget, men ingen ting hjalp. Neste dag tar imidlertid moren affære og sender bud i landsbyen om at de trenger vannet til St. Thomas. Dette vannet tar de deretter og tvinger inn gjennom munnen til den livløse gutten, som i denne prosessen mister to tenner fordi faren åpner munnen med en kniv.

”So the first time, and the second time, the Water, poured into [the mouth], finding no penetrable channels flowed back again. On the third injection by the Divine will, it went down into the inner parts, and suddenly the muscles seemed to move. The boy unfolds his hand, which was before clenched; after unfolding it, he by degrees draws it towards him; he opens one eye. In inexpressible joy the father cried, “My son, do you wish to live?” “Father,” he replied, “I do wish [it].”

Deretter er det stor glede og de får en prest til å dokumentere mirakelet om at gutten var død, men ble levende takket være St. Thomas.

Motivet viser seks gutter pluss Philip som er i ferd med å kaste stein på frosker, i vindu n. II. Her kan vi tydelig se tegningen av en av de uheldige froskene nederst i høyre hjørnet av

²⁹⁶ Caviness, 1981, s. 201- 202, pl. 145, 146 og 147; Michael, 2004, s. 118-119

²⁹⁷ Caviness, 1981, s.195-196, pl. 137, 138; Michael, 2004, s. 148-149

²⁹⁸ Abbot, 1898, s.162-169.; Det er Benedicts nedskrivninger som ligger til grunn for fortellingen her.

motiv 47.²⁹⁹ Et tre er framstilt med standardiserte blader. Vi kan også se i siste del av glasseksjonen (nr. 98), de fortvilte foreldrene som bøyer seg over en gutt som er tolket både som Philip, men kan også være blandet sammen med en annen liknende historie om en gutt som het Rodbertulus av Rochester. Denne historien har en klar parallell til bildet nr.15C (French 11b) i St. Williamvinduet (Fig. 49) hvor den druknede gutten sees i vannet med en rød kjortel, i likhet med hva Philip har på seg i panel nr. 47 i vindu n. II.³⁰⁰ De tre motivene i Trinity-kapellet, kan som tidligere nevnt, være fra to forskjellige historier om en gutt som druknet. Antakelig er nr.48 og 49 fra historien om Rodbertulus fra Rochester som druknet i elven Medway ved tretiden, og som ikke ble dratt ut fra elven før etter vesper. Noen gutter forteller foreldrene hva som har hendt, og disse foreldrene er det vi ser i panelene nr. 48 og 49. Begge guttene har røde klær i likhet med gutten i St. Williamvinduet.

Spedalskhet

Femte historie er om gjeteren Richard Sunieve (Fig. 99).³⁰¹ Han var en doven gjeter, og en dag han våknet hadde han fått sykdommen spedalskhet. Historien er fortalt i seks scener. Han var sønnen til en ganske fattig kvinne, og hadde jobbet med å passe og stelle hestene og ellers gjett buskaper til en ridder til Edgeworth.³⁰² Han sov ofte ute under åpen himmel, og en dag våknet han med et hovent ansikt full av prikker. I åtte år var han plaget med spedalskhet, helt til han var tvunget til å forlate landsbyen og arbeidet sitt. Moren hans fulgte med ham da han flyttet, men hun turte ikke komme nær ham av redsel for å bli smittet selv (Fig. 100). Etter å ha bestemt seg for å dra på pilegrimsferd til Canterbury, ble han bedre for hver dag som gikk. Ved ankomsten til katedralen, ba han ved graven til St. Thomas, og det hovne området forsvant fra ansiktet hans. Han var så forbauset, at han faktisk begynte å lete etter ansiktet sitt som han trodde måtte ha falt på bakken. Da han fikk vannet til St. Thomas, gikk han inn i en ekstase og ble kureret. Hans tidligere arbeidsgiver, ridderen, kom da for å hente ham tilbake, og også for selv å foreta en pilegrimsreise til St. Thomas. Tidligere hadde han nemlig ikke trodd på denne helgenen. De tre øverste panelene viser Richard som passer hestene i nr. 65, i panel 66 har han sovnet sammen med hestene, og i panel nr. 67 blir han matet av sin mor som har dekket seg godt til over ansiktet med tørklær for ikke å bli smittet med spedalskhet. I raden nedenfor ser vi

²⁹⁹ Frosker ble ofte sett på som farlige i middelalderen. Jfr. Fowler, 1873/74, s. 284

³⁰⁰ Caviness, 1981, 195-196, pl. 137, 138

³⁰¹ Caviness, 1981, s. 194-195, pl. 134, 135, 136; Michael, 2004, s. 144-147

³⁰² Michael, 2004, s. 145

Richard som kneler ved graven til St. Thomas i panel nr. 57 (Fig. 101). Vi kan se hvordan han leter etter hevelsen som er forsvunnet fra ansiktet, mens en munk gjør i stand en bolle med vannet til St. Thomas. Dette drikker deretter Richard før han er helt helbredet. I midten av denne raden, panel nr. 58, ser vi at Richard viser frem ansiktet som er blitt helbredet til arbeidsgiveren sin og hans kone. I siste panel nr. 59, ser vi at ridderen og hans kone og Richards mor legger gaver på graven som takk for mirakelet (Fig. 102).³⁰³ Motivet med spedalskhet finnes også flere steder i St. Williamvinduet.³⁰⁴ Ikke minst gjelder det panel nr. 15D (French 17e), hvor vi ser en kvinne som ber ved graven til St. William (Fig. 46).

Helbredelse for krøplingtilværelse

Mange mennesker var eller ble krøplinger på denne tiden. To døtre av Godbold av Boxley ble kureret for en tilværelse som krøplinger etter at St. Thomas hadde forbarmet seg over dem. Vinduet hvor vi finner historien er nr. n. III, nr. 23, 28 og 26.³⁰⁵ Døtrene til Godbold av Boxley var lamme fra fødselen av. Ved Newington Cross i London, hvor St. Thomas var kjent for å ha konfirmert noen barn bare noen dager før sin død, helbreder han en av døtrene i en drømmevisjon. Etter dette blir hun tatt med til Canterbury for å takke. Den andre søsteren som ikke fikk være med, klager da til St. Thomas over urettferdigheten i at hun ikke får være med søsteren.

Abbot skriver i en oversettelse til engelsk etter Benedicts nedtegnelser:

”The desolate girl began to accuse the Saint because he had taken her sister and left her, crying like Esau, ”Hast thou but one blessing, O my Father? I beseech thee, bless me also.”³⁰⁶

Etter dette blir hun også helbredet gjennom en drøm (Fig. 108). Vi ser her både drømmen og helbredelsen til den eldre datteren.³⁰⁷ Helt til venstre i vinduet ser vi også søstrene før de er helbredet. Begge søstrene går her med krykker (Fig. 107). Også her finnes mange paralleller i St. Williamvinduet, ikke minst panel nr.15B (French 16a).

Smertes i en fot (spesielle lidelser)

Robert av Cricklade var abbed ved et augustinsk kloster i Oxford.³⁰⁸ Han hadde en smertefull lidelse i foten. Dette hadde han fått tolv år tidligere mens han var på Sicilia, og hadde siden

³⁰³ I middelalderen kalte de så og si alle hudsykdommer for spedalskhet, så det kan ha vært flere hudlidelser som har vært årsaken her.

³⁰⁴ Jfr. Panel 15D tidligere 17e; French, 1999, s. 85; Raine, 1886, s. 287

³⁰⁵ Caviness, 1981, s.189, pl. 126

³⁰⁶ Abbot, 1898, s. 299

³⁰⁷ Michael, 2004, s. 132

forgjeves prøvd alle måter for å bli kvitt smertene. Etter påsken 1171 bestemte han seg for å be ved graven til Becket (Fig. 109 og 110). Dette gjorde han og ble helbredet. Han fortalte deretter om helbredelsen til Benedict som skrev det ned. Ved en senere anledning da han igjen var syk, fikk han vannet fra St. Thomas, og ble hjulpet.³⁰⁹ Grunnen til at nettopp hans historie ble viet oppmerksomhet, hadde politiske årsaker. Oxfords helgen var St. Frideswide, men han ble ikke hjulpet av henne. Da han besøkte Becket's grav så forsvant smertene, noe som var en stor seier for Canterbury. Denne historien hvor vannet til St. Thomas spiller en avgjørende rolle i helbredelsen, likner på flere andre i St. Williamvinduet. Spesielt kan man tenke på 16A (French 15c) og 16D (French 15d). Også 15B (French 16a), minner om denne historien med den helende oljen som helbreder de syke (Fig. 52). Forskjellen mellom dem er at i St. Williamsvinduet er det oljen som helbreder, mens det er vannet til St. Thomas som hjelper i dette tilfellet. Det kan være verdt å minne om at det er i pinsen seks år etter denne hendelsen, at kulten til St. William får et oppsving og at 33 mirakler skjer ved graven hans.

Pest

En av historiene som er både godt omtalt, og avbildet i flere glasspartier i vindu n. II, er pesten i familien Fitzeisulf (Fig. 103).³¹⁰ Sir Jordan Fitzeisulf, ridder av Pontefract Yorkshire, hadde en sønn William som ble frisk takket være vannet fra St. Thomas. Han sa at han ville gi fire sølvmynter til kirken fordi St. Thomas hadde helbredet ham fra pesten. Fitzeisulf gav imidlertid ikke pengene til kirken til riktig tid, slik han hadde lovet. Historien forteller at St. Thomas kom da i en drøm til den spedalske Gimp, og fortalte; at om Fitzeisulf ikke betalte det han hadde lovet, ville en annen sønn av ham dø. Denne hendelsen er avbildet i n. II nr. 21, hvor Gimp ligger på en seng og hvor St. Thomas bøyer seg over ham og forteller hva som skal skje. En eldre sønn døde da av pesten og hele hjemmet ble plaget av sykdom (Fig. 104).³¹¹ Familien foretok etter dette en pilegrimsferd og gav pengene til kirken slik de hadde lovet, men dessverre var det ikke lenger mulig å gi den eldre sønnen livet tilbake (Fig. 105). Både munkene Benedict og William forteller denne historien ganske detaljert. Historien om familien Fitzeisulf er avbildet nederst i vindu nr. n. II. Denne historien er avbildet med flere motiver som følger etter

³⁰⁸ Caviness, 1981, s. 182-183, pl. 119

³⁰⁹ Ward, 1987, s. 108

³¹⁰ Caviness, 1981, s. 197-199, pl. 141, 142, 143, 144; Michael, 2004, s. 154-161; Abbot, 1898, Vol. II, s. 128-170

³¹¹ Historien kan sees som en klar advarsel til fremtidige pilegrimer om å betale hva man lover

hverandre, og kan derfor sees på som en forløper for St. Williamvinduetts fortellende rader. Spesielt gjelder det panelene som viser Williams egen historie.³¹²

Fall

En bygningsarbeider som skulle legge inn vannrør for erkebiskopen av York, forulykket da jorden han jobbet med kollapset. Jordmassen falt over ham og folk omkring trodde han var død (Fig. 111). Denne mannen het William av Gloucester.³¹³ En kvinne fikk beskjed av en stemme som var St. Thomas om at han var i live. På bakgrunn av hva hun fortalte, gravde de i jordmassene og fant ham i live takket være St. Thomas.³¹⁴

Her er Williams versjon i oversettelse:

“Roger, Bishop of York (sic), a man of the first rank in learning, human and divine, if only his knowledge had been “according to knowledge”, once a rival of the Martyr Thomas, received a warning as to the need of *charity among brethren and peace between members of the Church*, from a miracle of a very novel kind.³¹⁵ For the Archbishop Roger was bringing water into his town of Churchdown from the brow of a hill about five hundred paces off. Now the ground midway swells into a small hill looking down on the surrounding level from a steep top, about twenty-four feet high. The work being at its height, this hill was dug through so that it might receive the aqueduct direct through the opening in its depths. The work was being pressed on by one William, who had hired out his services from the neighbouring town of Gloucester. Just when he was laying the leaden pipe at the bottom of the cutting in the hill, the vast mass of earth thrown out from the work fell forward on the top of him.”³¹⁶

Historien forteller videre at hans arbeidskamerater ville grave ham ut, men akkurat da kom det et nytt skred som gjorde det helt umulig å grave. Han måtte derfor bli der han var, med bare en skjorte på seg, og han startet så å be til Herren om hjelp. Også jomfru Maria bad han om hjelp. Men Herren hjalp ham ikke, sies det videre, for han hadde til hensikt å forherlige sin egen martyr.³¹⁷ Historien var meget kritisk for William, og historien om ham er bygget opp med dramatiske virkemidler. Han får problemer med å puste, og da kommer han på:

”and when he was in such agony as almost to breathe his last, the name of Thomas the Martyr came into his mind, and he said, ”St. Thomas, men say that thou hast power with thy Lord and that thou canst easily obtain [from Him] that which thou art asked [to obtain]. If thou art so holy and great as men’s mouth declare, aid me in my extreme need; loose me from this miserable trap; lead me out of this dungeon, restoring me to my former place.”³¹⁸

³¹² Historien om pesten i familien Fitzeisulf er utførlig beskrevet i Abbott, 1898, Vol. II, s. 128-170

³¹³ Caviness, 1981, s. 213-214, pl. 157, 158, 159

³¹⁴ Denne historien er fortalt utførlig i Abbott, 1898, Vol II, s. 220-237

³¹⁵ uthevet av undertegnede

³¹⁶ Den ene av munkene i Canterbury som nedskrev miraklene som hendte etter mordet på Thomas Becket.

Fra Abbot, 1898, vol. II, s. 220

³¹⁷ Martyren som Herren ønsker å forherlige er St. Thomas

³¹⁸ Abbot, 1898, Vol. II, s. 225

Mens de andre nå trodde han var død, og ropte på en prest for ham, tilbrakte William hele natten begravet under massene. Det hadde på denne tiden gått 51 dager siden midtsommer, og nettene hadde begynt å bli lengre. En kvinne drømte denne natten en drøm som hun fortalte til sin sønn. Hun hadde en drøm som viste at William av Gloucester badet i melk, og mente derfor at han fremdeles levde. Så gikk sønnen til stedet han var begravet, og fikk høre lyder derfra. Han ropte deretter til ham som hadde ansvaret for markene rundt stedet, og fortalte at mannen var i live. Etter mye om og men, ble han overbevist, og de gikk sammen for å finne presten (Fig. 114). Presten avbrøt gudstjenesten, og sammen med sognebarna; gamle mennesker, gutter, og kvinner, som alle hadde med seg noe å grave med, satte de i gang med å grave vekk jorden. Det gikk etter hvert sport i å være den som fant ham først.

”And the day wore on to the third hour.³¹⁹ Then at last the buried man appeared, with his cheeks badly bruised and his arms crushed almost to breaking, his body stiff and frozen with the cruel subterranean cold.”³²⁰

I en av sekvensene ser vi letemannskapet på flere mann dra av gårde med spader for å finne ham (Fig. 115). En mann, ridende på hest i bakgrunnen, peker der de skal grave. En kuriositet er at spadene ser ganske moderne ut. Dette motivet finnes i vindu nr. s. VII.

Det er ellers verdt å merke seg at det er St. Thomas som hjelper William, selv om det er erkebiskopen av York som er oppdragsgiveren. Erkebiskopen var en av St. Thomas bitreste rivaler, og hadde, som tidligere nevnt, gjort seg til venns med Henry II, mens Thomas Becket var i landflyktighet i Frankrike. I denne historien kan det være verdt å merke seg hvem som *ikke* blir nevnt, nemlig St. William av York, som det kanskje hadde vært naturlig å henvende seg til.

Om vi sammenligner med motiver fra St. Williamvinduet, så er historien om William av Gloucester som ble begravet i et jordras, den som kan sies å ha samme tematikk som panel 20D (French 20c), og 20E (French 20d) i St. Williamvinduet (Fig. 68 og 69).. Det som gjør historien fra Becketvinduet interessant, er at det var Williams etterfølger, erkebiskop Roger av Pont L’Evêque, som var arbeidsgiveren da han ble tatt av et ras. Nå ble jo William skikkelig begravet av jordmasser, mens Roger de Ripon ”bare” ble truffet av en stein. Likevel er det en del fellestrekk, ikke minst gjelder det forklaringene i etterkant om hvordan mirakelet har skjedd. Begge ble jo reddet av en helgen, hhv. St. Thomas og St. William, og begge miraklene skjedde i York. Hvis det er tilnærmedesvis riktig det som fortelles her, så kan man jo tenke at sikkerheten til bygningene i middelalderen, ikke har vært den beste bestandig.

³¹⁹ Klokken 9 am.

³²⁰ Abbot, 1898, Vol. II, s. 230

Fall og ulykker har ellers en bred plass i St. Williamvinduet, og denne historien kan svært godt ha vært en inspirasjon for flere av panelene.³²¹ Både rad 9 og 18 i St. Williamvinduet, har fall som gjennomgangstema. Det samme har panel nr. 17D (French16c).

Motiv med helgenskrin

Et spesielt motiv finner vi i vindu n III. Her ser vi hvordan St. Thomas trer ut av gravskrinet sitt og nærmest svever i luften over en sovende mann (Fig. 120).³²² Ikonografien er litt omdiskutert, da skrinet er av en type som ser ut som et hus plassert på høye søyler, i motsetning til den vanlige framstillingen med en enkel grav på bakken. Dette er for øvrig det eneste motivet som eksisterer av skrinet som inneholdt St. Thomas' relikvier, og av den grunn særlig interessant for oss. St. Williams skrin er ganske annerledes og har en helt annen og mer fremtredende plass i mirakelmotivene. Dette kan forklares med at oljen dukket opp i 1223 i York Minster, mens de fleste av undrene i Canterbury skjedde ved den første graven til Thomas Becket. De fleste av mirakelmotivene i Trinitykapellet i Canterbury har derfor graven til St. Thomas i krypten som det sentrale midtpunkt i glassmotivene. Helgenskrinet kom ikke på plass i Trinitykapellet før i 1220. Vinduene ble laget i tilknytning til dette skrinet.

Av disse forskjellige historiene avbildet i vinduene i Trinitykapellet, ser vi at de avspeiler alle sosiale klasser, fra de høyeste til de laveste. Det samme finner vi i St. Williamvinduet. Medisinen som forsterket miraklene var i stor grad vannet til St. Thomas, mens det tilsvarende i York var oljen fra helgenskrinet til St. William.

Disse og flere av de øvrige motivene representerer noe av det ypperste som er laget av glassmalerier i middelalderen. De har etter all sannsynlighet vært en viktig kilde til beundring og inspirasjon, men også gitt et sterkt ønske til ledelsen i York Minster om å ha noe liknende der.

³²¹ Caviness, 1977, s. 150, nevner her at denne historien om fall og oppreisning, kan sammenlignes med historien om Josef i brønnen, men kan også være et bilde på Kristi oppstandelse fra de døde.

³²² Caviness, 1981, s. 187, pl. 124, 125; Caviness, 1977, s. 150, nevner at St. Thomas her fremstilles nærmest som en Kristusskikkelse som etter å ha blitt gravlagt, står opp fra de døde.

5. Konklusjon og avslutning

Byen York, kan med rette sies å inneha noe av det beste som eksisterer av glassmalerier i det som kalles ”den internasjonale gotiske stilen” fra middelalderen.³²³ St. Williamvinduet i York Minster er blant det ypperste som er laget blant dem. Det er et enestående rikt vindu med en helt unik fortellerstemme. Dette skyldes ikke minst glassverkstedet til John Thornton, som man antar har stått ansvarlig for vinduet. John Thorntons navn er ikke nedskrevet noe sted i forbindelse med dette vinduet. Sammenligner man imidlertid østvinduets mange detaljer, som vi vet han var mester for, ser man mange av de samme karakteristiske måtene å male på i St. Williamvinduets paneler som der. Komposisjonen, stilen og fargevalget som eksisterer i vinduet, har derfor ført til at hans navn er nevnt som det mest sannsynlige blant datidens glasskunstnere. At vinduet ble realisert og utformet slik det ble, skyldes antakelig flere sammenfallende hendelser.

5.1 Mirakeltro og St. Williamvinduet

Som det fremgår av teksten, var mirakeltroen sterk i middelalderen. Kirken hadde enorm makt over menneskers liv og tankegang, og troen på at helgeners inngripen kunne hjelpe i nødens stund, var en del av menneskenes virkelighet. Legekunsten var mildt sagt dårlig. Den hadde ikke forandret seg nevneverdig siden romertiden. Legene ble ofte mistrodd av folk flest, dessuten var det kostbart å gå til lege. Av behandlingsmetoder eksisterte først og fremst årelating.³²⁴ Kirken advarte dessuten folk mot å oppsøke leger, noe vi ser av historien om kvinnen med *dropsy* i panel nr. 11D og 11E. Årsakene til dette kan være mange; de var for det første en konkurrent mht. inntektskilde, men det kan også ha vært negativ erfaring etter mislykket legebehandling som lå til grunn for kirkens advarsler. Svært mange infeksjoner oppsto etter årelating. Relikvier var en kjærkommen inntektskilde for kirken, og spesielt innbringende var det om historien til helgenen var dramatisk slik som tilfellet var med Thomas Becket og mordet på ham i 1170. Et giftmord på William av York i 1154 var også en slik dramatisk hendelse. Begge katedralene de tilhørte, hhv. Canterbury og York Minster, forsto

³²³ Marks, 1993, s. 181

³²⁴ Jf. 10D (French 18a), St. Williamvinduet

rekkevidden av hendelsene og derved også hvordan de kunne utnytted økonomisk. En jevn strøm av pilegrimer valfartet til begge katedraler, hvor de også la igjen penger. I tillegg til disse to skjebnene kommer en tredje martyr inn som en forsterker til William av Yorks kult. Det som skjedde var henrettelsen av Richard Scrope på St. Williams egen minnedag i 1405. Årsaken var som i Becketts tilfelle, konflikt mellom kirke og kongemakt. Dette ville normalt ha ført til bannlysning av kong Henry IV, hadde ikke pave Gregor XII vært for redd for at kongen da ville favorisert hans rival i Avignon.³²⁵ Richard Scrope ble derfor gravlagt i all stillhet i det nordøstlige hjørnet av York Minster. Av datidens mennesker ble han imidlertid sett på som helgen, og folk valfartet til hans grav. Mange mirakler ble rapportert derfra. Så sent som nesten to hundre år etter hendelsen, levde denne historien så sterkt i det engelske folks bevissthet, at William Shakespeare har dette som sitt sentrale tema i skuespillet *Henry IV*.³²⁶ Vi må derfor anta at dette var et av de helt store samtaleemnene blant alle lag av befolkningen i York og England forøvrig. Når derfor St. William får en så stor renessanse på 1400-tallet ca. 250 år etter sin død, så har sammenfallet i tid med henrettelsen av Richard Scrope med stor sannsynlighet hatt avgjørende betydning for denne nyoppblussede kulten. En følge av denne fornyede interessen for en lokal helgen førte altså til vinduet som bærer hans navn. De fleste av mirakelmotivene i St. Williamvinduet har motiver med helgenskrinet til St. William som det sentrale blikkfanget. Dette er etter all sannsynlighet, det skrinet som ble finansiert av Antony Bek i forbindelse med translasjonen av Williams relikvier i 1284.³²⁷ Selv om vi ikke har skriftlige kilder som med sikkerhet kan fortelle hvordan dette så ut, kan man med stor sannsynlighet anta at det liknet andre tilsvarende skrin på den tiden. Det vanlige var da en sølvkiste som sto hevet på en høy pidestall av marmor bak høyalteret. Sannsynligvis er det dette vi ser i panelene, da det fremdeles var i bruk etter arbeidet med koret i York Minster, sent i det fjortende århundret.³²⁸ Grunnen til at skrinet fremstilles forskjellig i panelene, kan være at skrinet var delvis skjult i byggeprosessen som gikk parallelt med tillagningen av St. Williamvinduet.³²⁹

Miraklene som folk opplevde ved skrinet, gir oss viktig kunnskap om hvem menneskene var og hvilke forhold de levde under. Mennesker fra alle samfunnslag og aldre kom for å få

³²⁵ Rivaliserende pavesete i Frankrike i middelalderen

³²⁶ William Shakespeare (1564-1616), skrev antakelig dette skuespillet i 1597. Erkebiskop Scropes navn, skrives der Scroop.

³²⁷ Wilson, 1977, s. 19-20

³²⁸ Wilson, 1977, s. 19-20; Brown, 2003, s. 236-237

³²⁹ Brown, 2003, s. 236

hjelp for sine lidelser ved graven eller skrinet i York Minster. Noen av historiene kjenner vi fra skriftlige kilder, slik som for eksempel kvinnen med *dropsy* i panel nr. 11D og 11E. Andre er mer generelle, slik at opprinnelsen til historien antakelig er tapt. Men likevel gjennomsyrrer motivene i vinduet at troen på mirakler har en sterk forankring i middelaldermenneskets tanker. Ikke minst mange av kvinneskikkelsene ved helgenskrinet, vitner om en sterk tro. Det er umulig å ikke føle med disse menneskeskikkelsene der de er portrettert foran skrinet i hengivenhet og håp om at oljen skal helbrede deres plager. Vi får også her et godt bilde av klesplagg og moter for de forskjellige sosiale klassene i middelalderen. Men som vi ser er det ikke kun mirakeltro, men også maktkamp disse panelene avdekker når vi ser nærmere på dem. Vi ser det tydelig i forbindelse med motivene om St. William selv og hans kamp for å få palliet. Panelet hvor kardinal Imar av Tusculum rir av gårde med palliet uten at William får det, er talende i så måte.³³⁰ Rad 12 med duellen mellom Ralph og Besing viser en klar maktkamp på en konkret og uhyggelig måte, og også det kongelige følget ved translasjonen av Williams relikvier, viser at veien fra å være en opphøyet konge til en som faller, kan være kort. Tydeligst er det likevel når vi sammenlikner Yorks og Canterburys historie, og rivaliseringen mellom de to katedralene.

5.2 Rivaliseringen York/Canterbury

Da William Fitzherbert ble erkebiskop av York, hadde han mer enn nok av egne problemer til at han ønsket å involvere seg i en maktkamp med Canterbury. Som tidligere fortalt, ble han konsekrrert i stillingen, ikke av erkebiskopen av Canterbury, men av biskopen av Winchester, Henry av Blois, som den gangen hadde et pavelig mandat til dette.³³¹ Imidlertid fikk hans avgang som erkebiskop etter konsilet av Reims i 1147, den følgen at abbeden av Fountains; Henry Murdoc, ble ny erkebiskop av York.³³² Denne var en mer stridbar person enn William, og han ble også konsekrrert av paven selv. Som erkebiskop gikk Murdoc klart ut mot Canterburys ledende posisjon vis-à-vis York, noe som førte til at erkebiskop Theobald i Canterbury, klaget til paven over Murdocs oppførsel.³³³ Protestene ble imidlertid avfeid av paven, og faktisk ble de samme privilegiene som tilfalt Williams forgjenger, erkebiskop

³³⁰ Norton, 2006, s. 116, forteller at kardinalens navn er Imar av Tusculum. French, 1999, s. 42-43, oppgir navnet som kardinal Hincmar. Jeg følger Norton her..

³³¹ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³² Henry Murdoc var erkebiskop i York fra 1147-1153

Thurstan, også gitt til Williams etterfølger Roger av Pont l'Evêque av daværende pave Alexander III (1159-1181).³³⁴ Pave Honorius II (1124-1130), hadde gjort det helt klart i 1125, at rettighetene til byen York, ikke skulle være gjenstand for noe kompromiss.³³⁵ Roger av Pont l'Evêque gikk fullt og helt inn som forsvarer for York som et maktsentrum, på tross av at han tidligere hadde vært ansatt i Canterbury. Han viste seg også som en bitter fiende av Thomas Becket.³³⁶ Da han ble konsekret av erkebiskop Theobald av Canterbury i Westminster Abbey, 10. oktober 1154, avslo han tvert å underkaste seg lydighet vis-à-vis Canterbury. Han nektet også å konsekre Thomas Becket åtte år etter dette.³³⁷ Henry II utnyttet denne konflikten mellom de to erkebispesetene til fulle, og sørget for at Roger fikk overtaket på Thomas Becket da han valgte Roger til utnevne sin sønn som tronarving.. Roger ble senere beskyldt for å ha vært en pådriver i mordet på Thomas Becket, men dette ble han frikjent for av paven.³³⁸ Denne rivaliseringen mellom de to erkebispesetene fortsatte med uforminsket styrke, helt til John Thoresby ble valgt som erkebiskop i York i 1352.³³⁹ Under ham ble det en klarere orden mht. rang for de to katedralene og deres erkebiskoper. I 1353, antar man at en mer permanent enighet ble oppnådd.³⁴⁰ Begge erkebiskopene skulle heretter ha rett til å føre en hevet korsstav i den annens erkebispedømme om så var ønsket. Canterbury skulle tituleres med "Primate of all England", mens York skulle tituleres med "Primate of England."³⁴¹ Videre ble det bestemt at når en erkebiskop av York ønsket å besøke Christ Church, Canterbury, skulle han komme med en spontan gave av kostbart gull, gitt av fri vilje og ut fra en personlig hengivelse, til Guds ære og martyren St. Thomas. Om erkebiskopen av Canterbury ønsket å besøke katedralen York, skulle han på samme måte ha med en gave av gull eller sølv, til Guds ære og de to helgenene Peter og William.³⁴²

³³³ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³⁴ Erkebiskop Thurstan (1114-1140) fikk medhold hos paven, at erkebiskopen av York ikke trengte å sverge lydighet til erkebiskopen av Canterbury. Tindal Hart, 2001, s. 21-25

³³⁵ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³⁶ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³⁷ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³⁸ Tindal Hart, 2001, s. 21

³³⁹ Tindal Hart, 2001, s. 21

³⁴⁰ Haines, 1989, s. 101

³⁴¹ I tilknytning til denne ordningen mellom de to katedralene, var det en rekke særbestemmelser som også ble vedtatt

³⁴² Haines, 1989, s.102

5.2.1 Behovet for en helgen

Det er et faktum at York Minster før St. William ble kanonisert av paven 18. mars 1226, ikke hadde noen egen helgen de kunne skryte av. De hadde samlet en del relikvier fra andre steder, men dette var beskjedent sammenliknet med hva andre katedraler det var naturlig å sammenlikne seg med hadde. Ved midten av 1170-tallet ble det et stort problem for katedralens ledelse. Det var spesielt utviklingen til York Minsters gamle fiende og rival; Canterbury, som viste hvor dårlig det sto til med henblikk på relikvier i York. Erkebiskop Roger av Pont l'Evêque, som hadde vært erkediakon i Canterbury før han ble erkebiskop av York, kjente godt til Canterburys overlegenhet i så måte. Det skrøt av å ha de jordiske levningene etter de tidlige anglosaksiske erkebispene plassert i St. Augustins Abbey i 1091, så vel som relikviene etter St. Alphege og St. Dunstan i Canterburykatedralen. Roger kjente også godt til Thomas Becket. De to hadde tidligere bodd på samme sted mens de hadde tilhold hos erkebiskop Theobald av Canterbury, før de dro hver til sitt.³⁴³ Disputten mellom York og Canterbury, hadde favorisert York i erkebiskop Thurstans tid, men dette spørsmålet var på ingen måte avgjort en gang for alle og det fortsatte i årevis etter dette.³⁴⁴

Erkebiskop Roger var derfor svært sensitiv mht Yorks status vis-à-vis Canterbury. Da Becket dro i utlendighet i 1164, var Roger den øverste geistlige i landet, noe han utnyttet til fulle da han kronet Henry IIs sønn i Westminster Abbey. Dette var en gedigen fornærmelse mot Becket og Canterbury, siden det var Canterburys erkebiskoper som hadde hevd på å foreta kroninger. Både Becket og paven protesterte mot denne handlingen.³⁴⁵ Som vi vet var seieren kort for Roger, for ikke lenge etter dette, ble Becket myrdet i sin egen katedral, med den følgen at han fikk status som martyr. Han ble formelt kanonisert bare tre år etter dette. I 1174 etter en brann i Canterbury, ble det bygget en ny østende i stor fart som skulle huse helgenskrinet etter Thomas Becket. Roger hadde selv bygget ut York Minsters østende, men trengte nå en tilsvarende helgen i York, som kunne få York til å være på høyde med Canterbury i pomp og prakt.

³⁴³ Norton, 2006, s. 161

³⁴⁴ Norton, 2006, s. 161

³⁴⁵ Norton, 2006, s. 161

Dette var meget turbulente år også for kongemakten som hadde problemer med Skottland. Roger hadde vist lojalitet til kongen, og holdt bl.a. en stor messe i forbindelse med skottenes overgivelse i 1175. To år etter startet miraklene ved Williams grav.³⁴⁶

5.2.2 Miraklene i pinsen 1177

Oppsvinget i kulten etter St. William, startet sannsynligvis med miraklene ved graven i pinsen 1177. *Miracula* betoner ofte det kroniske aspektet ved lidelsene som blir helbredet, og i ett tilfelle nevnes det at det var først etter et mislykket besøk til St. Thomas skrin i Canterbury, at den syke ble frisk ved skrinet til St. William.³⁴⁷ Det andre av de posthume miraklene som blir nevnt i *Vita*, gjelder en ung jente som får synet tilbake, etter at hun har vært blind i flere år. Hun får synet tilbake ved graven til St. William i pinsen.³⁴⁸ Hun er ikke alene om å bli helbredet for dette. Blant miraklene fra pinsen året 1177, finner vi seks kvinner og en mann som blir helbredet ved St. Williams skrin for blindhet. Pinsen 1177 falt for øvrig sammen med datoen for St. Williams død, som var 8. juni. Onsdag den 15. juni, var derfor den åttende dagen i rekken etter St. Williams minnedag. Både festlighetene i 1137 og Williams første messe som nyinnsatt erkebiskop i 1154, hadde funnet sted i pinseukene og derved også Treenighetssøndagene.³⁴⁹ En serie mirakler på denne tiden av året, var derfor en garanti for at de ville vekke ekstra stor oppmerksomhet.³⁵⁰ Når vi leser om miraklene ser vi at 9 av dem (3x3) skjer onsdag 15. juni 1177.³⁵¹ Vi finner i disse miraklene en intrikat tallsymbolikk. Det var 33 mirakler i alt denne pinsen. Om vi overfører det til Kristi liv i følge evangeliene, så virket han i 33 år. Det hadde altså gått 33 år siden Kristi fødsel og femti dager siden hans oppstandelse fra de døde, da den første pinsen, hvor disiplene mottok den hellige ånd, fant sted i Jerusalem. Hvis vi stiller opp miraklene i kronologisk rekkefølge for hver dag, blir det fra og med søndag 12. juni 1177 følgende antall helbredelser: 1, 3, 3, 9, 3,3,11 = 33³⁵² (se appendiks I). Det ser derfor ut til at det som i utgangspunktet var spontane helbredelser ved St. Williams grav, ble brukt av noen som ledd i en propaganda for Williams kandidatur til helgenstatus.

³⁴⁶ Norton, 2006, s. 162

³⁴⁷ Norton, 2006, s. 153

³⁴⁸ Norton, 2006, s. 150

³⁴⁹ Norton, 2006, s. 72-73, forteller om en stor seremoni 4. juni 1137 under ledelse av erkebiskop Thurstan.

³⁵⁰ Norton, 2006, s. 153

³⁵¹ Norton, 2006, s. 150-56 diskuterer og lister opp miraklene som skjedde den pinsen

³⁵² Norton, 2006, s. 156

Siden erkebiskopen i 1177 var Roger av Pont l'Evêque, er det nærliggende å anta at han kan ha kjent til og utnyttet miraklene til katedralens fordel.³⁵³

Flere av nedtegnelsene om helbredelser denne pinsen, er å finne som motiver i St. Williamvinduet. Helbredelsen mot blindhet, som er det første av helbredelsene pinsen 1177 etter *Miracula*, har fått et motiv i 11C, tidligere 15b.

5.2.3 Rad 9, 12 og 18 i St. Williamvinduet

Flere panel er omtalt og nedskrevet i *Miracula* og *Vita*. Foruten miraklene i pinsen 1177, kjenner vi også til andre av glassmaleriene portrettert i St. Williamvinduet. Det mest kjente er mirakelet ved Ouse Bridge i 1154, som vi finner i rad 9. Det innehar en særstilling blant vinduets paneler, da dette mirakelet var det første St. William utførte. Det står også i en særstilling i og med at det var det eneste mirakelet han utførte mens han levde.

En gjentakelse av fallene og de mirakuløse redningene fra Ouse Bridge motivene, går igjen i rad 18, som omhandler det kongelige følget i forbindelse med translasjonen av St. Williams relikvier. Her er det ingen ringere enn en konge som faller, men han blir reddet av St. William. Rad 9 er fortalt i fem paneler og rad 18 har fire intakte paneler. Begge radene har også andre aspekter ved seg. Den eneste av de andre radene som har fem mirakelmotiver, er historien om duellen mellom Ralph og Besing i rad 12. Denne historien var en av de mirakler som ble nevnt i forbindelse med Williams kanonisering som helgen. Det kan være fristende å tenke seg at numrene til radene, har vært nøye uttenkt. 9 er 3x3, og 3 er et hellig tall for kirken. 12 er et religiøst tall, Jesus valgte 12 disipler, Juda hadde 12 stammer, osv. 18 kan deles opp i 2x9=2x3x3. Men dette er kan hende kun spekulasjoner. Likevel, tall var viktige for middelalderens mennesker, så det er ikke helt fjernt å tenke i den retningen. Vi må også tenke oss virkningen fra publikum mht disse bildene. I motsetning til oss, var de vant til å lese bilder på en helt annen måte enn hva vi er nå. Mange, ja de fleste, var analfabeter, og bilder var deres måte å lese en tekst på. Kongemakten var ikke videre populær i York da vinduet ble oppført. Virkningen av en konge som faller og snubler, ville derfor være et mye sterkere bilde enn hva det ville vært i dag. Man må anta at de som så det, forsto symbolikken i motivet. Kongen bærer et belte som er for stort for ham, med det resultat at han snubler og faller. En mer gjennomført satirisk

³⁵³ Norton, 2006, s. 157; Brown, 2003, s. 277

kommentar er det vanskelig å forestille seg. Satiriske kommentarer fra kunstnere i middelalderen forekommer ellers bl.a. utskåret på misericordier.³⁵⁴

5.2.4 Mirakelvinduene i Trinitykapellet i Canterbury

Mirakelvinduene i katedralen i Canterbury ble laget i forbindelse med overflyttingen av St. Thomas' relikvier til et nytt helgenskrin i Trinitykapellet, og sto ferdige i 1220. De var plassert så lavt at folk som besøkte helgenskrinet til St. Thomas, hele tiden så vinduene og motivene som omsluttet skrinet.³⁵⁵ Disse glassmaleriene er som tidligere nevnt, basert på nedtegnelsene til munkene Benedict og William som var vitne til drapet og deretter beskrev hva de så av under. Dette helgenskrinet til St. Thomas, med vinduene som ramme rundt skrinet, er et av de mest kjente pilegrimsmålne vi kjenner til i engelsk historie. Glassmaleriene i Trinitykapellet som viser posthume mirakler utført av St. Thomas, er et enestående dokument på datidens kunstneriske nivå. Hvem som har laget vinduene er usikkert, men det kan som nevnt tidligere ha vært lokale håndverkere tilknyttet katedralen. Tillagningen av en serie illustrasjoner fra en så nær historie i tid, gav kunstnerne en mulighet til å arbeide uten nødvendigvis å ha referanse i en lang ikonografisk tradisjon.³⁵⁶ Disse mirakelvinduene var av en høy kunstnerisk kvalitet på linje med det beste i Frankrike i middelalderen og var beundret og verdsatt av alle som så dem.³⁵⁷ Dette må vi anta også gjaldt senere glasskunstnere som dem vi finner i Coventry på fjortenhundretallet. John Thornton kan ha vært en av dem som har sett dem og funnet inspirasjon i historiene der. Grunnen til at denne antakelsen kan være sannsynlig, er den til tider sammenfallende ikonografien vi finner i Becketvinduene og St. Williamvinduet. Med sammenfallende ikonografi, mener jeg her de vanligste årsakene til folks søkning til gravskrinene til St. Thomas og St. William, og hvor flere av historiene viser fellesnevner i prosessen. Bakgrunnen for folks besøk til gravskrinene kan oppsummeres i 13 kategorier; slik jeg har skissert det i kapittel 1.4 om vanlige lidelser og helbredelser i middelalderen. En stor forskjell mellom mirakelmotivene i St. Williamvinduet og mirakelmotivene i Becketvinduene, er at til tross for at miraklene skjedde i samme historiske tidsrom, blir miraklene etter St.

³⁵⁴ Opprinnelig et ironisk navn på en liten konsoll festet på baksiden av klappsetet i en korstol. De ble ofte dekorert med groteske og fantasifulle utskjæringer.

³⁵⁵ Caviness, 1977, s. 150

³⁵⁶ Caviness, 1977, s. 150

³⁵⁷ Caviness, 1977, s. 150, snakker om disse mirakelvinduene som: "Universelle portretter av spedalske, krøplinger, og andre hjem søkte mennesker. Kunstnerne viste sine ferdigheter når de for eksempel fremstilte en slik fortvilet skikkelse som den sinnssyke kvinnen i n II; ingen framstilling av demoner var nødvendig her for å vise hva som kunne helbrede henne" (egen oversettelse)

William ofte fremstilt ved graven eller helgenskrinet i kirkerommet i York Minster, mens miraklene etter St. Thomas, oftest blir portrettert ved graven i krypten. Dette skyldes flere forhold, ikke minst at vinduene i Trinitykapellet var på plass så tidlig som 1220, og samtidig med translasjonen av St. Thomas relikvier til et nytt skrin i kapellet. Vinduene og helgenskrinet i Trinitykapellet ble derfor sett på som en enhet fra en tidlig begynnelse av kulten etter St. Thomas. I York måtte de vente 200 år før vinduet etter St. William kom på plass.

5.2.5 Ikonografiske likhetspunkter blant helbredelser i York og Canterbury

Ser vi på vinduene i dag, fremstår de som ganske forskjellige både mht. stil og størrelse. Om vi derimot kun holder oss til ikonografien, oppdager vi at historiene som fortelles, nærmer seg hverandre i tid og handling. Historiene er i store trekk blitt til, fra ca. 1171, da munkene nedskrev miraklene i krypten i Canterbury, og til 1226, da William ble kanonisert til helgen av paven. Den store gruppen av mirakler etter William, fant sted i pinsen 1177. Dette tilsier et tidsrom på ikke mer enn 55 år. St. Williamvinduet viser også noen få hendelser etter dette tidsrommet, slik som for eksempel translasjonen av hans relikvier i nærvær av Edward I 9. januar 1283, i rad 18.

Som vi har sett, var det en del lidelser som skilte seg ut som mer fremtredende enn andre blant pilegrimer som søkte hjelp ved graven eller gravskrinet til St. William eller St. Thomas. Den store gruppen finner vi blant mennesker som er handikappede eller krøplinger. Likeledes var blindhet et stort problem for middelalderens mennesker. Hva årsaken til dette var, vites ikke sikkert, men mange peker på dårlig kosthold med lite av vitamin A, som en mulig forklaring.³⁵⁸ Begge disse gruppene av lidende, er tilgodesett i mirakelmotivene i York og Canterbury. I St. Williamvinduet finner vi motivet fra pinsen 1177, i panel 11C. I Canterbury finner vi tre motiver i historien om Juliane som fikk synet tilbake i vindu n. II. Begge historiene er nedskrevet og bevitnet av hva datiden anså som pålitelige mennesker.

En tredje stor gruppe som søkte hjelp, er folk som er blitt utsatt for forskjellige grader av ulykker. Eksempler på motiver som viser ulykker, finner vi i bl.a. 17D i St. Williamvinduet, der en mann faller av hesten, i 18C, der en konge faller, og i 20 D og 20 E, der en tjener til en av prestene i York Minster, Roger de Ripon, ble truffet av en stor stein som traff hatten hans, mens han selv forble uskadet. I tillegg har vi menneskene som falt i elven Ouse da broen kollapset

under vekten av mennesker og dyr. Dette er dokumentert i rad 9. At bygninger og steiner kunne begrave folk, ser vi også av historien til William av Gloucester, som arbeidet for erkebiskop Roger i York, men som ble begravet i et ras da han skulle legge vannrør for denne. Historien finner vi i vindu nr. s. VII, i Trinitykapellet.³⁵⁹

En egen kategori blant ulykker, er drukning. I Becketvinduene finner vi to historier som går litt i hverandre, nemlig historien om Philip Scot og historien om Rodbertulus fra Rochester, som begge er framstilt i vindu n. II i Trinitykapellet. Panel nr. 15B, (French 11b) i St. Williamvinduet viser en druknet gutt med store likhetspunkter til disse panelene. Ikke minst klærne han har på seg og måten han ligger på, viser paralleller til panelene.

En stor gruppe lidelser fra middelalderen er spedalskhet. Her har vi en historie i Becketvinduene om Richard Sunieve, som våknet med spedalskhet etter å ha sovnet under åpen himmel, og panelet i St. Williamvinduet, med kvinnen som lider av spedalskhet i panel nr. 15D, (French 17e).

En moralsk forklaring på sykdom, finner vi i historien om kvinnen som lider av *dropsy* i panel nr. 11D og 11E, i St. Williamvinduet, og i historien om forgiftning i panel 17A (French 16d) og 17B (French 16e). Dette gjelder også Mathilda av Cologne som ble sinnssyk etter at hennes bror hadde drept hennes elsker, og som i et anfall av sinnsforvirring deretter drepte sitt eget barn. Sistnevnte historie er avbildet i tre panel i vindu n. II i Trinitykapellet. Med tanke på datidens strenge syn på kvinnens stilling i samfunnet, er det ikke tilfeldig at forklaringsmodellen for sykdom i disse tilfellene, ble tilskrevet umoral.³⁶⁰

Blant skader som ble helet ved hjelp av en helgen, finner vi historien om Ralph og Besing i rad 12 av St. Williamvinduet, mens i Becketvinduene er historien om William Kellet et eksempel på helbredelse etter skade.

Foruten disse spesifikke historiene, har vi også flere fortellende historier gjenfortalt i flere panel. Et godt eksempel på dette, er historien om Fitzveysulfs familie i vindu n. II, og livet til William i St. Williamvinduet, portrettert fra rad 2 og til og med rad 9.³⁶¹

I begge vinduer, er graven/skrinet det sentrale midtpunktet i mirakelscenene. Det er her de fleste helbredelsene/miraklene finner sted, enten det er i krypten i Canterburykatedralen, eller ved skrinet til St. William i York Minster.

³⁵⁸ Finucane, 1995, s. 106-7 og 147

³⁵⁹ Caviness, 1977, s. 150, ill. 191 og 194

³⁶⁰ Goldberg, 2004, s. 7-8; Grössinger, 1997, s. 4-5, 16, og 98

³⁶¹ Rad 9 er raden med mirakelet ved Ouse bridge.

5.3 St. Williamvinduet York Minster

Det er scenene med helgenskrinet som hovedmotiv, som fester seg sterkest når man betrakter St. Williamvinduet i dag. Menneskene som flokker seg rundt skrinet i håp om helbredelse, gir et uutslettelig inntrykk på tilskuere. Jeg mener derfor det må være riktig å anta at uten den sterke troen på at mirakler var mulig, godt hjulpet av kirken selv, ville vinduets motiver vært annerledes. Konklusjonen på hovedproblemstillingen i denne oppgaven, må derfor sies å være at det er en klar sammenheng mellom datidens tro på mirakler, og St. Williamvinduets mirakelmotiver. Miraklene i pinsen 1177, forteller om en sterk tro på mirakler blant folk flest. At historiene som ligger til grunn for glassmaleriene i vinduet (basert på beskrivelsene i *Miracula* og *Vita*), ble sett på som udiskutable sannheter av datidens mennesker, understreker bare hvor troverdige de har blitt oppfattet, og hvor levende tradisjonen om dem har vært. Vinduet ble jo laget 200 år etter hendelsene. Selvsagt har kirken selv bidratt sterkt med å holde sannhetsgehalten ved like, og dertil oppmuntret til troen på St. William. Det har vært både prestisjehensyn og økonomiske hensyn som har ligget til grunn for kirkens holdning. Rivaliseringen mellom Canterbury og York, fordret at York hadde en viktig helgen på linje med Thomas Becket. Den sterke rivaliseringen mellom York og Canterbury startet sannsynligvis tanken om å få kanonisert William til helgen, og den som startet prosessen, har sannsynligvis vært hans etterfølger Roger av Pont l'Évêque. Forekomsten av helbredende olje fra gravskrinet til St. William, og de forseggjorte helgenskrinene hvor St. Williams relikvier ble oppbevart, medvirket selvsagt til mirakeltroen. Dokumentasjonen på det er foruten de skriftlige beretningene i *Miracula* og *Vita*, de mange panelene i vinduet, med nettopp dette motivet.

I tillegg kommer oppblomstringen av kulten til St. William i det femtende århundre som et viktig bidrag til vinduets tilblivelse. Her fikk York Minster en utilsiktet drahjelp fra kongemakten, pga Henry IV, som henrettet York Minsters erkebiskop Richard Scrope på minnedagen for St. William 8. juni i 1405. Folks forbitrelse over henrettelsen til en populær erkebiskop har helt klart fremskyndet behovet for en tro på mirakler. I det lyset må antakelig familien Ros beslutning om å finansiere det enorme vinduet, som de eneste blant velstående mennesker den gang, sees.

Men aller størst betydning for det endelige resultatet, har den kunstneren hatt som laget vinduets motiver i samarbeid med sine ansatte i glassverkstedet.³⁶² Man må anta, slik jeg har prøvd å skissere i kapittel 5, at inspirasjonen til flere av motivene i St. Williamvinduets mirakelpaneler, har for John Thornton vært å finne i de tilsvarende mirakelvinduene i Canterburykatedralen. Både forhistoriene med rivaliseringene mellom York og Canterbury, samt de sammenfallende miraklene som er portrettert, kan tyde på at så kan være tilfelle. Men dette gjør på ingen måte glassmaleriene i St. Williamvinduet mindre interessante og unike. Å la seg inspirere av andre er en vesentlig del av kunstens vesen. Ved siden av skjønnheten i selve utformingen av skrinet, er fargevalget i vinduet med toner i blått og rødt, gult og hvitt, det som dominerer og som gjør vinduet så unikt. Størrelsen bidrar i skjønnhetsopplevelsen av dette mesterverket. Å se på vinduet når lyset skinner gjennom mirakelmotivene, får en til å minnes erkebiskop Scrope's ord i skuespillet, *Henry IV* av William Shakespeare, der erkebiskopen har en av sine siste replikker før henrettelsen: "Believe me, I passes light in Spirit."³⁶³

³⁶² The York Glaziers Trust regner det som temmelig sikkert at kunstneren er John Thornton.

³⁶³ Akt IV, scene 2, linje 2530

Litteraturliste

- Abbot, E.A. (1898): *St. Thomas: his Death and Miracles*. Vol. I, London: Adam and Charles Black
- Abbot, E.A. (1898): *St. Thomas: his Death and Miracles*. Vol. II, London: Adam and Charles Black
- Aschehougs Konversasjonsleksikon*: "Edvard I". Bind 3. Kristiania:Aschehoug, 1921, s. 298-299
- Aylmer, G.E. og R. Cant (1977): *A History of York Minster*, Oxford: Oxford University Press
- Backhouse, J. og C. de Hamel (1988): *The Becket Leaves*. London: The British Library
- Boertjes, Katya (2007): "Pilgrim Ampullae of York Minster and the Healing Oil from the Shrine of St. William", i Blick, Sarah: *Beyond Pilgrim Souvenirs and Secular Badges: Essays in Honour of Brian Spencer*. Oxford: Oxbow Books
- Borenius, T. (1932): *St. Thomas Becket in Art*. London: Methuen
- Breviarium ad Usum Insignis Ecclesie Eboracensis*. 1880 Vol. I. ed. S.W. Lawley, Surtees Society, 71, (fra trykket versjon Venezia , 1493)
- Breviarium ad Usum Insignis Ecclesie Eboracensis*. 1883 Vol. II. ed. S.W. Lawley, Surtees Society, 75, (fra trykket versjon Venezia, 1493)
- Brown, Sarah and David O'Connor (1991): *Medieval craftsmen. Glass-painters*. London: British Museum Press
- Brown, Sarah (1999): *Stained glass at York Minster*, London: Scala Publishers
- Brown, Sarah (2003): "*Our Magnificent Fabrick*" *York Minster An Architectural History c 1220-1500*, Swindon: English Heritage
- Burton, Janet (2002): *Monastic and Religious Orders in Britain. 1000-1300*, Cambridge: Cambridge University Press
- Burton, Janet: "William of York", *Oxford Dictionary of National Biography*, ed. H. C. G. Matthew and B. Harrison, Oxford: Oxford University Press, 59, s. 123-5
- Chartraire, E., L'Abbé (1926): *La Cathédrale de Sens*. Paris: Henri Laurens, Editeur
- Caviness, Madeline Harrison (1977): *The early stained glass of Canterbury Cathedral*, Princeton: Princeton University Press
- Caviness, Madeline (1981): *The Windows of Christ Church Cathedral Canterbury*. Oxford: Corpus Vitrearum Medii Aevi
- Chadwick, Henry (1993): *The Early Church*, Vol.1, London: Penguin books
- Duggan, A. (1982): "The Cult of St. Thomas Becket in the thirteenth century." *St. Thomas Cantilupe, Bishop of Hereford, Essays in his Honour*, ed. M. Jancey, Hereford, s 21-44
- Eales, R. (1993): "The Political Setting of the Becket Translation of 1220", *Studies in Church History*, 30, s 127-39
- Finucane, Ronald C. (1995): *Miracles and Pilgrims*. London: Aldine House
- Foreville, R. (1958): *Le jubilé de Saint Thomas Becket*. Paris

-
- Fowler, James (1873/74): "On a window representing the life and miracles of S. William of York, at the north end of the eastern transept, York Minster." *Yorkshire Archaeological Journal*, 3, s.198-348
- French, Thomas (1989-90): "John Thornton's monogram in York Minster" *Journal of Stained Glass*, 19, s. 18-23
- French, Thomas (1995): *York Minster. The Great East Window*. Oxford: Oxford University Press
- French, Thomas (1999): *York Minster. The St. William window*. Oxford: Oxford University Press
- Frodl-Kraft, Eva (1970): *Die Glasmalerei*. Wien: Anton Schroll & Co
- Gameson, R. (2002): "The early Imagery of Thomas Becket." *Pilgrimage: The English Experience from Becket to Bunyan*, Cambridge, ed. C. Morris og P. Roberts, s. 46-89
- Gee, E. A. (1984): "The topography of altars, chantries and shrines in York Minster", *Antiquaries Journal*, 64, s. 337-50
- Gee, E. A. (1969): "The painted glass of All Saints' Church, North Street, York", *Archeologica*, 102, s. 151-202
- Goldberg, P.J.P (2004): *Medieval England A Social History 1250-1550*. London: Hodder Headline Group
- Grössinger Christa (1997): *Picturing women in late medieval and renaissance art*. Manchester: Manchester University Press
- Hahn, Cynthia (2001): *Portrayed on the Heart: Narrative Effect in Pictorial Lives of Saints from the Tenth through the Thirteenth Century*. Berkeley: University of California Press Ltd
- Haines, Roy Martin (1989): "Canterbury versus York; fluctuating fortunes in a perennial conflict." *Ecclesia anglicana. Studies in the English Church in the later middle ages*, Toronto: University of Toronto Press, s. 69-105
- Halliday, Sonia and Laura Lushington (1994): *Stained glass*, Norwich. Jarrold Publishing
- Holly, Michael Ann (1985): *Panofsky and the foundations of art*. New York: Cornell University Press
- Kemp, Wolfgang (1997): *The Narratives of Gothic Stained Glass*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kessler, Herbert, L. (2006): "Gregory the Great and Image Theory in Northern Europe during the Twelfth and Thirteenth Centuries". *A Companion to Medieval Art*. Conrad Rudolph (red.). Cornwall: Blackwell Publisher , s. 151-163
- Knowles, David (1963): *The Monastic Order in England, a History of its Development from the times of St. Dunstan to the Fourth Lateran Council 940-1216*. Cambridge: Cambridge University Press
- Knowles, John A. (1948/51): "Technical notes on the St. William window in York Minster" *Yorkshire Archeological Journal*, 37, s. 148-51
- Lancaster, Joan C. (1956): "John Thornton of Coventry Glazier", *Transactions of the Birmingham Archeological Society*, 74, s. 56-58

-
- Lee, Lawrence (1977): *The appreciation of stained glass*. Oxford: Oxford University Press
- Lucie-Smith, Edward (1990): *Illustrert kunstordbok*. Oslo: NKS-Forlaget
- Marks, Richard and Nigel Morgan (1981): *The Golden Age of English Manuscript Painting 1200-1500*, New York, George Braziller Inc.
- Marks, Richard (1993): *Stained glass in England during the Middle Age*. London: Routledge
- Michael, M.A. (2004): *Stained glass of Canterbury Cathedral*. London: Scala Publishers Ltd
- Missale ad usum insignis ecclesie Eboracensis*. 2 vols; Durham, 1874, ed. W.G. Henderson, Surtees Society, 59-60 (fra trykket utgave Paris 1533)
- Morgan, Nigel (1982): *Early Gothic Manuscripts 1190-1250. Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 4, del 1, London: Oxford University Press/Harvey Miller Publishers
- Morgan, Nigel (1988): *Early Gothic Manuscripts 1250-1285. Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 4, del 2, London: Oxford University Press/Harvey Miller Publishers
- Mørstad, Erik (2000): *Visuell analyse metode og skriveråd*. Oslo: Abstrakt forlag
- Nilson, Ben (1998): *Cathedral Shrines of Medieval England*. Woodbridge: The Boydell Press
- Norton, Christopher (2006): *St. William of York*. Trowbridge. Wiltshire: York Medieval Press
- Norton, Christopher, "The Medieval Paintings in the Chapter House", *Friends of York Minster*, 67th Annual Report, 1996, s. 34-51
- Oxford, Bodleian Library, MS Dodsworth cxxv, ff. 132-42 : "MIRACULA QUÆDAM SANCTI WILLELMI:" *Out of a table in the Revestry in the Cathedral Church of York*. F.Trykket i Raine 1894, s. 531-43
- Oxford Dictionary of National Biography: From the earliest times to the year 2000*. 60 vols. Oxford: Oxford University Press, 2000
- Panofsky, Erwin (1993): *Meaning in the Visual Arts*. Middlesex: Penguin Books
- Rackham, Bernard (1930-31): "The Glass Paintings of Coventry and its Neighbourhood" *Walpole Society*, 19, s. 89-110
- Raguin, Virginia Chieffo (2003): *The history of stained glass*. London: Thames & Hudson
- Raine, James (1886): *The Historians of the Church of York and its Archbishops*. II, Rolls series 71, London: Her Majesty's Stationary Office
- Raine, James (1894): *The Historians of the Church of York and its Archbishops*, III, Rolls series, 71, London: Her Majesty's Stationary Office
- Roberts, Eileen (1971): *The Wall Paintings of Saint Albans Abbey*. Hertfordshire: The Penna Press
- Roberts, Eileen (1979): *The St. William of York Mural and The Altar of the Relics In St. Albans Abbey*. Chichester: Phillimore & Co Ltd
- Sandler, Lucy Freeman (1986): *Gothic Manuscripts 1285-1385, A Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 5, del I, London: Harvey Miller Publishers
- Sandler, Lucy Freeman (1986): *Gothic Manuscripts 1285-1385, A Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 5, del II, London: Harvey Miller Publishers

-
- Sayles, G.O. (1974): *The Medieval Foundations of England.*, London: Methuen & Co Ltd
- Scott, Kathleen L. (1996): *Later Gothic Manuscripts 1390-1490, A Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 6, del I, London: Harvey Miller Publishers
- Scott, Kathleen L. (1996): *Later Gothic Manuscripts 1390-1490, A Survey of Manuscripts Illuminated in the British Isles*, 6, del II, London: Harvey Miller Publishers
- The Illustrated Stratford Shakespeare: King Henry IV-part II.* London: Chancellor Press, 1989
- Sumption, J. (1975): *Pilgrimage: an image of medieval religion*, London: Faber & Faber
- Swanson, R.N. (1981): *A Calendar of the Register of Richard Scrope Archbishop of York, 1398-1405*, part 1, York: University of York
- Tatton-Brown, T. (2002): "Canterbury and the architecture of pilgrimage shrines in England." *Pilgrimage: The English Experience from Becket to Bunyan*, Cambridge: Cambridge University Press, ed. C. Morris og P. Roberts, s. 90-107
- Taylor, A. J. (1979): "Edward I and the shrine of St.Thomas of Canterbury." *Journal of the British Archaeological Association*, 132, s 22-28
- Tristram, E.W. (1950): *English Medieval Wall Painting The Thirteenth Century*, Oxford: Oxford University Press
- Tindal Hart, A. (2001): *A History of the Archbishops of York*, York: The Ebor Press
- Urry, W. (1975): "Some notes on the two resting places of St.Thomas Becket at Canterbury." Paris: Beauchesne
- Thomas Becket, Actes du Colloque Internationale de Sédières*, ed. R. Foreville, Paris, s. 195-209
- Ward, Benedicta (1987): *Miracles and the medieval mind.* Aldershot: Scolar Press
- Wilson, Christopher (1977): *The Shrines of St. William of York.* York
- Woodman, Francis (1981): *The architectural history of Canterbury Cathedral.* London: Routledge and Kegan, Paul Ltd
- Woodruff, C. E. (1932): "The Financial Aspect of the Cult of St.Thomas of Canterbury." *Archaeologia Cantiana*, 44, s 13-32

Informanter:

Nick Teed, Conservation Manager ved The York Glaziers Trust, har vært behjælpelig med den nye nummereringen av panelene i St. Williamvinduet i forbindelse med restaureringen som pågår i tiden 2006/2007 i York Minster.

Appendiks til mirakler i glass og lys

A. I: Miraklene 1177 fra *Miracula* (Raine 1894, s. 531-43; Norton 2006, 154-6)

A. II: Miraklene i Vita (Raine 1886, s. 270-91; Norton 2006, 189-90)

A. III: Statistikk over sykdommer og lidelser i middelalderen som det ble søkt helbredelse for ved helgenskrinene på 1200-tallet blant menn og kvinner. (Finucane 1995, s. 144, fig. 1)

A. IV: Vinduene i Trinitykapellet Canterbury (Caviness 1977, appendix fig. 2)

A. V: Oversikt over den nye plasseringen av panelene i St. Williamvinduet. Den forrige står i parentes. (French, 1999, s. viii, ix, x).

APPENDIKS : I

Miraklene – Pinsen 1177³⁶⁴

Nr	Dato	Individ	Fra sted	Sykdom	Vitner
1.	Søndag 12. juni, 1. pinsedag	Pike	Leeds	Blindhet	Paulinus fra Leeds, prest; medlemmer av menigheten; moren
2.	Mandag 13. juni, 2. pinsedag	Kvinne	Fulford	Forkrøplet ben	-
3.	Mandag 13. juni, 2. pinsedag	Geoffrey	York	Forkrøplet ben	Folk fra York
4.	Mandag 13. juni, 2. pinsedag	Kvinne	Heworth	Blindhet; hevelse i magen	-
5.	Tirsdag 14. juni	Kvinne	Helmesley	Døvhhet	vitner
6.	Tirsdag 14. juni	Kvinne	York	pukkelrygget	Folk fra York
7.	Tirsdag 14. juni	Kvinne	Harewood	Hevelse i magen	-
8.	Onsdag 15. juni (oktaven for minnedagen til St. William, 8. juni)	Henry, en ung mann	York	Forkrøplet fot	Folk fra York
9.	Onsdag 15. juni	Pike	Aughton on Derwent	Et blindt øye	De som undersøkte synet hennes
10.	(Mandag 13. juni) ³⁶⁵	Pike	York	Hoven hals og smerter i en fot	Tilskuere
11.	Onsdag 15. juni	Mann	Lonsdale	Blindhet	Paulinus fra Leeds, prest
12.	Onsdag 15. juni	Gutt	Ulleskelf	Døvhhet	-
13.	Onsdag 15. juni	Pike	Roxburgh	Vanskeligheter med å snakke	Flere tilskuere; moren; faren
14.	Onsdag 15. juni	Kvinne	Haxby	Indre (mage) problemer og problemer med bena	John fra Rawcliffe, skriver; folk fra Haxby

³⁶⁴ Disse 33 miraklene er hentet fra Norton, 2006, s. 154-156, etter *Miracula*, oversatt av undertegnede

³⁶⁵ *Feria secunda*, sannsynligvis en feil for *feria quarta*, onsdag

15.	Onsdag 15. juni	Ung mann	Sedgefield	Indre smerter	-
16.	Onsdag 15. juni, om natten	Kvinne	Helmsley	Hodesmerter og døvhhet på det ene øret	Faren og folk fra Helmsley
17.	Torsdag 16. juni	Kvinne	Pickering	Blindhet	Folk fra York
18.	Torsdag 16. juni	Kvinne	York, Walmgate	Forkrøplet høyrearm og ben, talevansker	Erkebiskopen av York og flere andre
19.	Torsdag 16. juni	Mann	Leeds	Indre smerter	Paulinus fra Leeds, prest
20.	Fredag 17. juni	Kvinne	York	Blindhet og indre smerter	Folk fra York
21.	Fredag 17. juni, natten	Kvinne	Murton	Magesmerter etter å ha svelget brød som var besmittet av en frosk	En prest og folk fra Murton
22.	Fredag 17. juni, natten	Kvinne	Middleton i Teesdale	Hoven mage	-
23.	Lørdag 18. juni	Kvinne	Helperby	Pukkelrygg og forkrøplete ben	-
24.	Lørdag 18. juni	Kvinne	Richmondshire	Døvhhet og hoven høyrefot	-
25.	(Lørdag 18. juni) Under St. Williams fest (<i>hac etiam festivitate Sancti Willelmi</i>)	Kvinne	Haxby	Smerter i hendene, bena og føttene	-
26.	Lørdag 18. juni	Kvinne	Bandoclyve(?)	Magesmerter	-
27.	Lørdag 18. juni	Kvinne	Tadcaster	Brukket og oppsvulmet kjeve	Tilskuere
28.	(Lørdag 18. juni) St. Williams fest (<i>eadem etiam festivitate</i>)	Pike	Flaxton	Hoven mage, ben og føtter	De som kjente henne
29.	(Lørdag 18. juni) <i>Eadem festivitate</i>	Mann	Warter	Døvhhet og stumhet	-

30.	Lørdag 18. juni) <i>Eadem festivitate</i>	Kvinne	Wilton ³⁶⁶	Blindhet	Folk fra Wilton
31.	Lørdag 18. juni Under denne festen (<i>hac eadem festivitate</i>)	Kvinne	Newby ³⁶⁷	Lammelse	-
32.	Lørdag 18. juni <i>Eadem festivitate</i>	Albreda	Gisburn	Inkontinens etter fjerning av sten	Prest og troverdige kvinner
33.	Lørdag 18. juni <i>Eadem Festivitate</i>	Gutt, Richard fra Lepyngton	Sønn av en ridder fra Carpecotis (?)	Pukkelrygg	-

³⁶⁶ Antakelig Bishop Wilton; enten det eller en av to landsbyer ved navn West Wilton i North Riding

³⁶⁷ Det var flere landsbyer som ble kalt Newby

APPENDIKS :II

*Posthume mirakler i Vita*³⁶⁸

Nr	Dato	Individ	fra sted	Sykdom	Kilde i <i>Miracula</i> (nr.)
1.	Natt	William	York	Død	-
2.	Natt til 1. pinsedag	Pike	-	Blindhet	1
3.	Samme natt	Kvinne	-	Magesmerter og blindhet	4
4.	2. pinsedag	Mann	-	Lam og krøpling	3
5.	Samme dag	Kvinne	-	Døvhet	5
6.	-	Kvinne	-	Opphovnet mage	7 (?)
7.	-	-	-	Mange mennesker med hovne kropper (dropsy)?	10, 22, 28(?), 9+
8.	-	-	-	To blinde personer	9+?
9.	Samme dager	-	-	Åtte enøyde mennesker	11, 17, + (?)
10.	Fredag i pinseuken	Kvinne	-	Blindhet og hoven mage	20
11.	Samme dag	Kvinne	-	En svelget frosk	21
12.	Natten	Kvinne	-	Døv og stum	16 (?)
13.	Samme dager	Kvinne	-	Blindhet	30 (?)
14.	-	Mann	-	Stum krøpling	29 (?)
15.	-	Fem mennesker; menn og kvinner	-	Stumme og krøplinger	2, 6, 8, 13, 18, 31(?)
16.	Natt/dag	Mann	-	Besatt	-
17.	-	Flere	-	Besatte og sinnssyke	-
18.	-	Gutt	-	Lam hånd	-
19.	-	Mann	-	Forkrøplet	-

³⁶⁸ Fritt etter Norton, 2006, s. 189-190

20.	Natt	Mann	-	Lam arm og inngrodde negler	-
21.	-	Flere	-	Lamme	-
22.	-	Kvinne	-	Spedalskhet	-
23.	Minnedagen for jomfru Marias himmelfart	Mann	-	Spedalskhet	-
24.	-	Gutt	Yorks omegn	Død etter høy feber	-
25.	-	Mann	-	Skadet i duell	37 ³⁶⁹
26.	-	Gutt	York	Druknet	-
27.	-	Gutt	York	Druknet i Ouse	-

³⁶⁹ Historien om Ralph og Besing i rad 12 i St. Williamvindet.

*APPENDIKS: III**STATISTIKK OVER SYKDOMMER SOM DET BLE SØKT
HELBREDELSE FOR VED HELGENSKRIN BLANT MENN OG
KVINNER*

Appendix III: Statistikk over lidelser det ble søkt helbredelse for blant menn og kvinner ved helgenskrin på 1200-tallet i England. Materialet teller 645 menn og 649 kvinner. Den stiplede linjen representerer kvinner. (Bildet kan ikke vises her).

APPENDIKS:IV

*VINDUSARMATUREN TIL BECKETVINDUENE I
TRINITYKAPELLET*

(Bildet kan ikke vises her).

*APPENDIKS: V**SCENER I ST. WILLIAMVINDUET, FRENCH' (1999)
PLASSERING I PARENTES*

- 1A: (1a) To sønner av William, Lord Ros
1B: (1b) To sønner av William, Lord Ros
1C: (1d) John, sønn av William, Lord Ros, og hans kone, Margery
1D: (1c) William, Lord Ros og Margaret, Lady Ros
1E: (1e) Beatrice, Lady Ros
2A: (7a) Bryllupet til Williams foreldre
2B: (2d) Dåpen til William
2C: (2c) Ukjent episode
2D: (2e) Ukjent episode
2E: (10d) En erkebiskops død
3A: (3b) Ukjent episode
3B: (4a) William blir tatt i ed
3C: (2b) Prester forseglar et brev
3D: (3a) Paven blir overrakt dokumenter
3E: (4b) Paven mottar et dokument
4A: (2a) Ukjent episode
4B: (3d) Ukjent episode
4C: (3c) Budbringere sammen med paven
4D: (4d) Palliet blir gitt til kardinal Imar av Tusculum (French: kardinal Hincmar)
4E: (4e) Kardinalen rider tilbake med palliet
5A: (4c) Pave Lucius dør
5B: (5c) Pave Eugenius blir konsekret
5C: (5b) Paven gir eller mottar et brev
5D: (5a) Paven på pavestolen med delegater
5E: (5d) En erkebiskop sammen med munk
Rad 6 består av fembladete tak over panelene i seksjon 1. (De er flyttet til French, 6b, 6a, 6e, 6c, og 6d)
7A: (5e) Ukjent episode
7B: (7d) William ber i ensomhet

7C: (8a) Dødsfallene til erkebiskop Murdoc, abbed Bernard og pave Eugenius III, alle i samme år

7D: (7c) Den hellige ånd kommer til William

7E: (7e) William mottar et par sporer

8A: (8b) William reiser til Roma

8B: (8c) William mottar palliet

8C: (8d) William reiser fra Roma med palliet

8D: (8e) William blir mottatt av presteskapet

8E: (7b) William møter kong Stephen

9A: (9a) William blir møtt av en delegasjon utenfor York

9B: (9b) William blir møtt av fremstående borgere i York

9C: (9c) William krysser broen over Ouse

9D: (9d) William kysser korset utenfor York Minster

9E: (9e) William konsekreert til erkebiskop

10A: (10b) William feirer messe på Treenighetssøndag

10B: (10a) Williams velkomstfest

10C: (21d) William er syk med feber

10D: (18a) Ukjent episode

10E: (10c) William ligger for døden

11A: (11a) Williams legeme blir plassert i kisten

11B: (10e) Williams legeme er uskadet i brannen

11C: (15b) William helbreder en blind pike

11D: (11d) En syk kvinne blir brakt til York Minster

11E: (11e) En syk kvinne ved Williams gravskrin

12A: (12b) Ralph og Besing sverger en ed

12B: (12c) Ralph og Besing kjemper i en duell

12C: (12d) Ralph blir beseiret og blindet

12D: (12e) Ralph ber ved graven

12E: (12a) Ralph takker ved graven for to nye øyne

Rad 13 består av et fembladet tak over hvert panel i seksjon 2. De er nå flyttet litt på. (French, 13a, 13c, 13b, 13e, 13d).

Rad 14 har enkle nesten blanke ruter og er uforandret.

15A: (15a) En mann blir tatt av djevelen

- 15B: (16a) Krøplinger samler helbredende olje
15C: (11b) Mirakelet med den druknede gutten
15D: (17e) En kvinne ber ved graven
15E: (15e) Benådede fanger gir takk ved graven
16A: (15c) Fire menn søker helbredelse ved graven
16B: (17a) En forkrøplet gutt blir brakt til graven
16C: (21e) En ung mann ved graven
16D: (15d) En mann blir helbredet ved gravskrinet
16E: (11c) William viser seg for sjømenn under en storm
17A: (16d) En kvinne er blitt forgiftet etter å ha spist et brød med en innbakt frosk
17B: (16e) Kvinnen blir frisk ved Williams grav
17C: (16b) En gutt ber ved graven
17D: (16c) En mann blir kastet av hesten
17E: (21a) En kvinne blir reddet fra å drukne
18A: (3c) Budbærere hos paven
18B: (18b) Kong Edward I og dronning Eleanor kommer til translasjonen av St. Williams relikvier
18C: (18c) Kong Edward I faller ned en bakke
18D: (18d) Kongen fremfører takk til St. William
18E: (18e) Det kongelige følget rider til York
Rad 19 har fembladete avslutningstak for seksjon tre, i likhet med de foregående. (French, 19a, 19b, 19c, 19d, 19e).
20A: (20b) Relikviene blir flyttet fra kisten
20B: (20e) Translasjonen av relikviene
20C: (20a) Gudstjenesten for translasjonen av relikviene
20D: (20c) En stein faller på en mann som sover under messen
20E: (20d) Den sovende mannen forklarer mirakelet
21A: (22a) En manns legg blir målt
21B: (22b) En mann ofrer en vokslegg ved graven
21C: (22c) En ulykke skjer mens relikvieskrinet blir båret på broen over Ouse
21D: (22d) En kvinne takker ved helgenskrinet
21E: (21c) En krøpling nærmer seg skrinet og blir kurert
22A: (24d) En mann er fengslet i fotstokk

-
- 22B: (24e) En frigitt fange ofrer lenkene ved graven
22C: (23b) En mann henger opp veggtepper
22D: (23c) En mann faller ned fra en stige etter å ha blitt truffet av en stein
22E: (23d) En mann som er uskadet, går foran relikvieskrinet
23A: (23a) Krøplinger søker helbredelse ved graven
23B: (17d) Tre syke menn ved graven
23C: (17c) En kvinne ber ved graven
23D: (21b) En gutt og hans foreldre ber ved graven
23E: (22e) En spedalsk kvinne ber ved graven
24A: (23e) En forgiftet kvinne ved graven
24B: (17b) En forkrøplet mann ved graven
24C: (24a) En kvinne blir helbredet ved graven
24D: (24b) En kvinne blir revet over ende av en hest
24E: (24c) En kvinne fremfører takk ved graven

Over fjerde og siste seksjon med scener fra St. Williams mirakler sees fem fembladete takmønstre. (French, 25b, 25a, 25c, 25d, 25e)

Øverste del av St. Williamvinduet er viet erkebiskoper, konger og engler.

A1: Erkebiskop

A2: Konge

A3: Erkebiskop

A4: Konge

A7: Erkebiskop

A8: Konge

C2: (d1) Erkebiskop

C3: (d2) Konge

C6: (c7) Erkebiskop

C6: (c6) Konge

D1: (c2) Erkebiskop

D2. (c3) Konge

E1: Inskripsjon

E2: Inskripsjon

H1: Engel

H4: Engel

